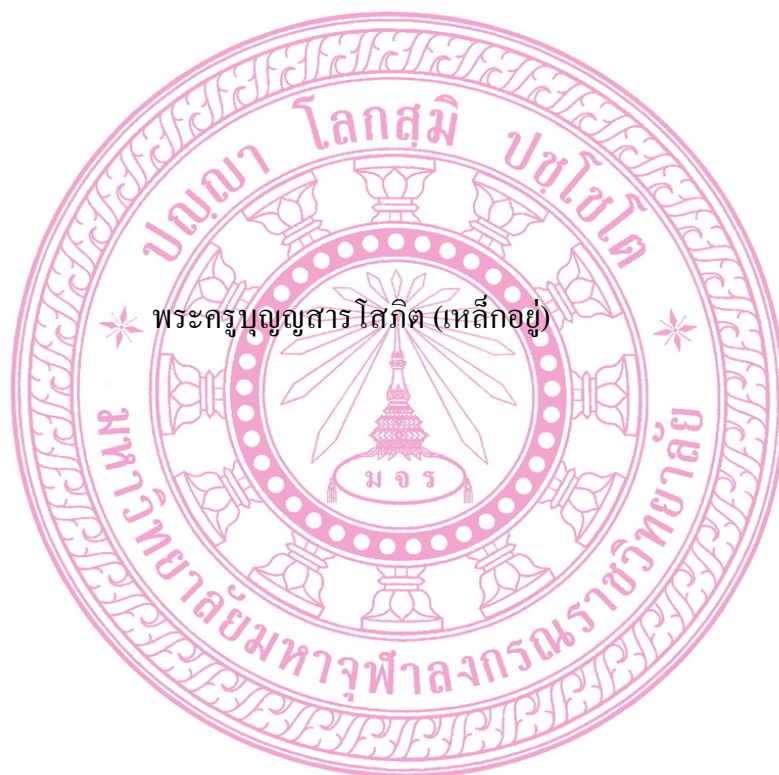

การศึกษาหลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ในพระสุตตันตปิฎก
A STUDY OF SANGHAVATTHU IS USED BY HATTHAKAGAHAPATI
ON SUTTANTAPITAKA

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

การศึกษาหลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ในพระสูตรต้นปิฎก

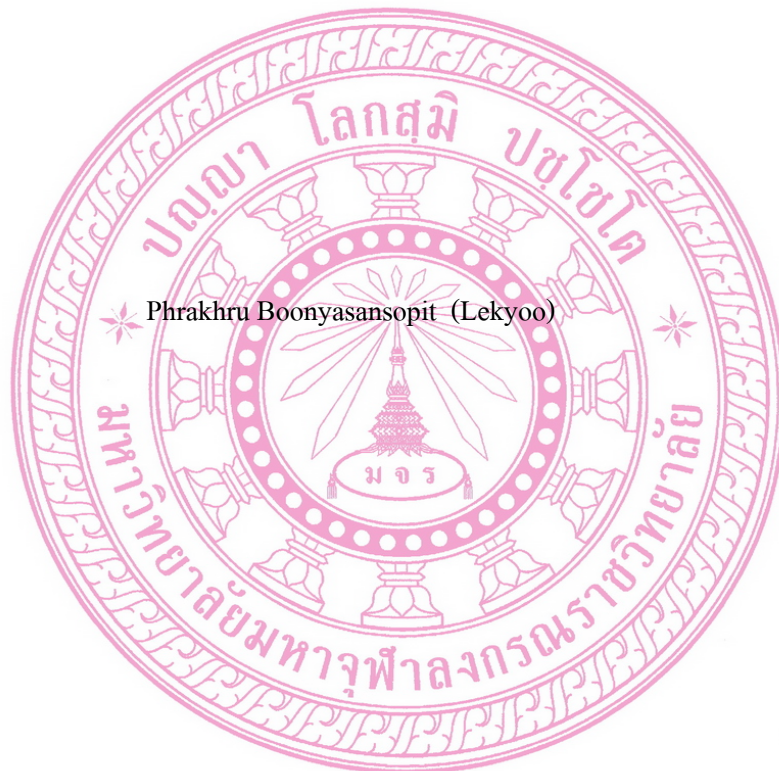

พระครูบุญญสารโสภิต (เหล็กอยู่)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A STUDY OF SANGHAVATTHU IS USED BY HATTHAKAGAHAPATI
ON SUTTANTAPITAKA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E. 2012

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้ับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

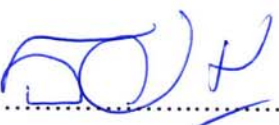
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ....ประธานกรรมการ
(พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ.ดร.)

.....กรรมการ
(พระเมธีสุตาภรณ์, ดร.)

.....กรรมการ
(พระหัตถ์สี กิตตินนุโท, ดร.)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ คงสัตย์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิชา เชนสุภา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระเมธีสุตาภรณ์, ดร. ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพงษ์ คงสัตย์ กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การศึกษาวิเคราะห์หลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ใน
พระสุตตันตปิฎก
- ผู้วิจัย** : พระครูบุญญसार โสภิต (เหล็กล้อย)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระเมธีสุตาภรณ์ ป.ธ. ๘, Ph.D.
- : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ คงศักดิ์ ป.ธ. ๔, พธ.บ., M.A., ป.ร.ค.
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ศึกษาชีวประวัติความเป็นมาทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ ที่ทำให้หัตถกคหบดีเป็นผู้มีคุณธรรมและปัญญาอันยอดเยี่ยม สามารถบรรลุธรรมเป็นอริยบุคคลชั้นอนาคามี แม้ว่าหัตถกคหบดีเป็นเพียงอุบาสก แต่มีความสามารถในการนำหลักธรรมออกเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธา และเป็นที่ยำเกรงของเหล่าอุบาสก อุบาสิกา หัตถกคหบดีเปรียบเหมือนเสาหลักของพระพุทธศาสนา วิธีการของการแสดงธรรมอันยอดเยี่ยม ทำให้ท่านได้รับการแต่งตั้งจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เป็นเลิศในด้านผู้สงเคราะห์ด้วยหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔

หลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก พบว่า ดังที่หัตถกอุบาสกได้กราบทูลตอบพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ว่าผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยทาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยทาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการประพาสสิ่งที่เป็นประโยชน์ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการประพาสสิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ทำให้หัตถกอุบาสกได้รับเอตทัคคะผู้เลิศทางการสงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔

แนวทางการนำหลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีมาใช้ในชีวิตประจำวันพบว่า (๑) การดำรงชีวิต หัตถกคหบดีเป็นผู้ซึ่งมีเป้าหมายในการดำเนิน ซึ่งพุทธศาสนิกชนทั้งหลายควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง (๒) การประกอบอาชีพ ยึดศีลธรรมเป็นฐานสำคัญในการทำงานที่ตนเองกระทำ

อยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จอาชีพของตน (๓) การอยู่ร่วมกับสังคมมีความจำเป็นมากในการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันในสังคม หัดถกคบคิดก็สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และยังได้รับคำสรรเสริญยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในด้านการสงเคราะห์สังคหวัตถุ ๔ (๔) การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา หัดถกคบคิดใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ มาใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นหลักธรรมส่องทาง อันส่งผลให้ท่านประสบกับความสุข ความเจริญ และความสำเร็จแม้ท่านสิ้นไปก็ยังสามารถมีความสุขในพรหมโลกตรานานเท่านานทีเดียว ดังนั้น อุบาสกและอุบาสิกาไม่ว่าในปัจจุบันหรืออนาคต ควรศึกษาบทบาทแล้วนำเอาคุณธรรมของหัดถกคบคิดมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เพราะหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ประการ มาใช้ในการดำรงชีวิต ทั้งการประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกับสังคม และการเผยแผ่หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาหลักธรรมคำสอนให้ได้รับความสุข แล้วน้อมมาช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบต่อไป

Thesis title : A Study of Sangahavathu is Used by Hatthakagapathi on Suttantapitaka

Researcher : Phrakrubunyasansopit (Lekyu)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: PhraMedhisutabhorn, Pali IX, B.A., MA., Ph.D.

: Asst. Prof. Dr. Suraprong Kongsat, B.A., MA., Ph.D.

Date of Graduation : May 15, 2012

Abstracts

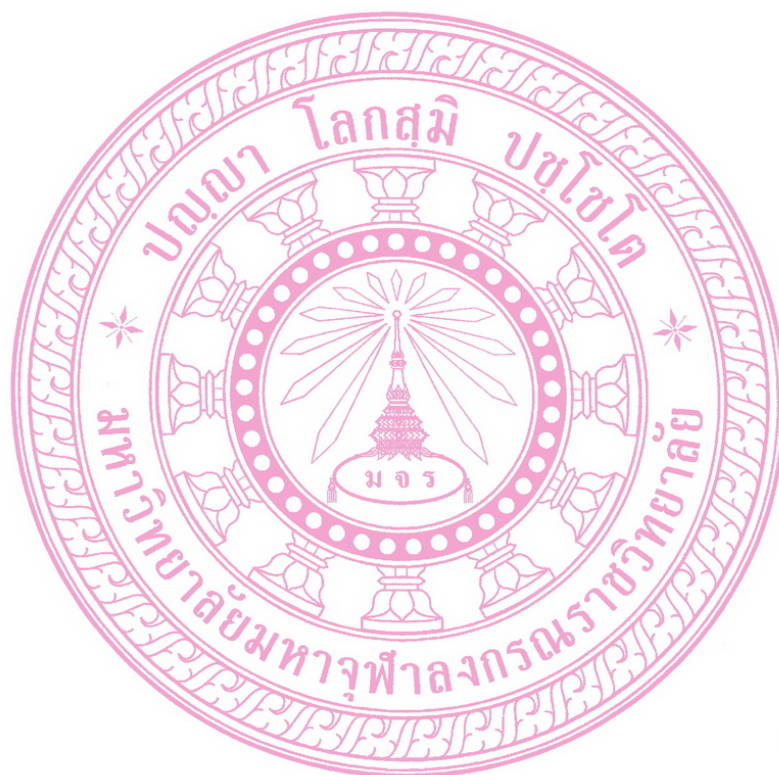
This research aims to study (1) principles of Sangahavathu which is applied in Suttantapitaka by Hatthakagapathi and (2) history of from the past until the present.

It is found as follows:

1. Hatthakagapathi with moral and excellent intelligence can achieve A-naa-kaa-mee (never return). He has ability to propagate Dhamma leading to Buddhists' faiths and respect although he is only a layman. He is a main post of Buddhism. Because of his splendid Dhamma presentation, he is appointed the best support of Sangahavathu by Buddha. The principle of Hatthakagapathi in Suttantapitaka is found that he talks to Buddha that Lord Buddha I will support alms to those who want, I will speak sweetly to those who want sweet words, I will give useful behavior to those who want good behavior, and I will give equal balance to those who has equal balance. Because of this, he is considered the best of Sangahavathu.

2. Guidelines of applying Hatthakagapathi's Sangahavathu principles to daily life are found that (1) about living, he has a purpose for living which should be followed by Buddhists, (2) about occupation, he always applies Buddhist doctrines to his own job in order to achieve success, (3) about living in the society which is very vital. He can live happily in the society and gets admiration from Buddha that he is the best of Sangahavathu, and (4) about Buddhism propagation, he applies Sangahavathu to his life as a principle of life resulting in happiness,

growth, and success. After death, he enjoys his happiness in Brahma world for a very long time. Thus, Buddhists in the present or in the future should study his roles and apply his Dhamma doctrines to their daily lives leading to personal uses, family uses, and social uses

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากคณาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ผู้วิจัยขอจารึกนามให้ปรากฏเพื่อเป็นเกียรติ ดังต่อไปนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเมธีสุตาภรณ์, ดร.ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ คงศักดิ์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ดูแลเอาใจใส่ให้คำปรึกษา เสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์และมีส่วนสำคัญกับความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ที่ทั้งสองท่านได้ช่วยตรวจสอบเนื้อหา และความถูกต้องทุกประการ และให้กำลังใจผู้วิจัยโดยตลอดการวิจัย

ขอขอบคุณวัชรินทร์ ทรงพระ เลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ที่อำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา

อาณิสสส์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอถวายเป็นสักการะแด่พระรัตนตรัย อุทิศแก่บิดามารดา ครูอาจารย์หมู่ญาติทั้งหลาย ตลอดจนถึงสัตว์โลกและเทวดาทุกหมู่เหล่า ของใจได้เข้าใจ และเข้าถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า ตามฐานะแห่งอินทรีย์ของแต่ละท่าน เทอญ

ขออุทิศส่วนบุญ ส่วนกุศลที่เกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เพื่อบูชาคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ และผู้ที่มีพระคุณทั้งหลาย จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญทั่วกันทุกท่านเทอญ

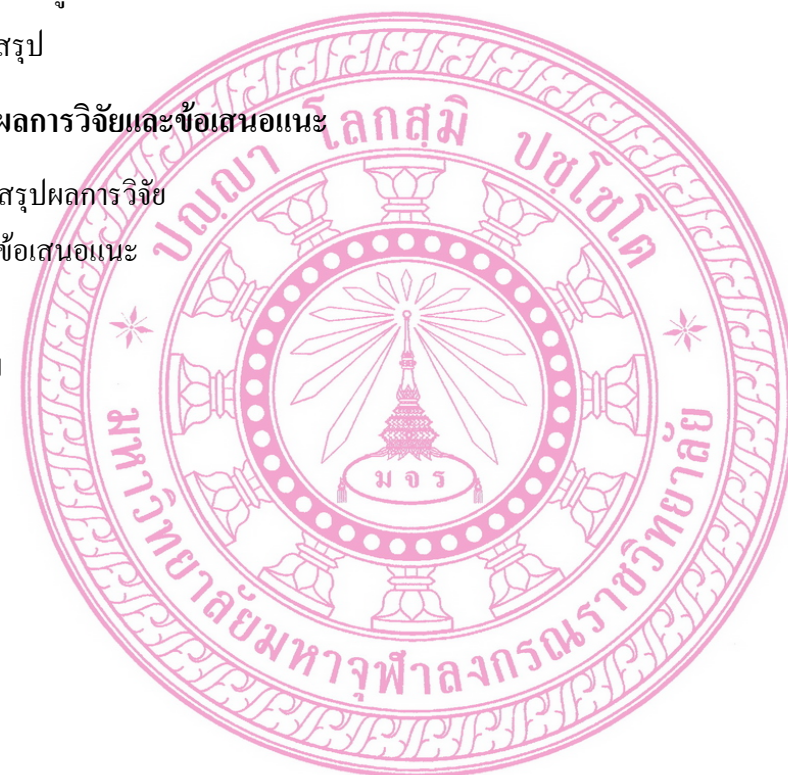
พระครูบุญญสาร โสภิต (เหล็กอยู่)

๒ เมษายน ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ณ
สารบัญ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๕
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ ชีวิตประวัติของหัตถกคหบดีในพระสุตตันตปิฎก	๑๐
๒.๑ ชาตีกุมิของหัตถกคหบดีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	๑๐
๒.๑.๑ ชาตีกุมิในอดีตชาติ	๑๐
๒.๑.๒ ชาตีกุมิในปัจจุบันชาติ	๑๐
๒.๒ การบรรลุนาคามีผลและชีวิตบั้นปลายของหัตถกคหบดี	๒๔
๒.๓ สรุป	๒๕
บทที่ ๓ หลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	๒๖
๓.๑ การได้รับแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะ ผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔	๒๖
๓.๒ ผู้มีธรรมนำอัครรรษ์ ๗ ประการ	๒๕
๓.๓ หลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อหลักสังคหวัตถุ	๔๑

๓.๔ สรุป	๕๐
บทที่ ๔ แนวทางการนำหลักสังคหัตถ์ของหัตถกคหบดีมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน	๕๑
๔.๑ การดำรงชีวิต	๕๑
๔.๒ การประกอบอาชีพ	๕๘
๔.๓ การอยู่ร่วมกับสังคม	๖๒
๔.๔ สรุป	๖๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๗๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๗๑
บรรณานุกรม	๗๓
ประวัติผู้วิจัย	๗๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก				
วิ.มหา.	(บาลี) =	วินัยปิฎก	มหาวิภงคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(บาลี) =	วินัยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย) =	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก				
ที.สี.	(บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขุขุขวรรค (ภาษาบาลี)
ที.สี.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค (ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิณณาสก (ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณณาสก (ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ปุ.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)
อภิ.ปุ.	(บาลี) =	อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติปาติ	(ภาษาบาลี)

อรรถกถา และปกรณ์พิเศษ

อง.ติก.อ.	(บาลี) =	องคฺตุตฺรนิคาย	มโนรตฺปฺรณฺณี	ติกนอปาตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
-----------	----------	----------------	---------------	-----------------	------------

อ.ต.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณี ติกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อ.ทสก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณี ทสกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อ.ทสก.	(บาลี)	=	อ.อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณี ทสกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาบาลี)

(๒) การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ชื่อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม. (บาลี) ๑/๑/๑ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระวินัยปิฎกฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๑ ชื่อที่ ๑ หน้าที่ ๑ การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ชื่อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ส.ข. (ไทย) ๑/๑/๑ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชนธวารวรรค เล่มที่ ๑ ชื่อที่ ๑ หน้าที่ ๑

ส่วนการอ้างอิงอรรถกถา และปกรณ์พิเศษ ภาษาบาลีจะแจ้งชื่อคัมภีร์/เล่ม/หน้า ตามลำดับ เช่น วิสุทฺธิ. ๑/๑๓๒ หมายถึง คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทฺธิมรรค เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๑๓๒ ถ้าเป็นภาษาไทย จะระบุคำว่า “แปล” ในวงเล็บ วางไว้ท้ายชื่อคัมภีร์ เช่น วิสุทฺธิ. (แปล) ๒/๑๓๒ หมายถึง คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทฺธิมรรคแปล เล่มที่ ๒ หน้าที่ ๑๓๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้มีการเผยแผ่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับตั้งแต่พระองค์ได้ตรัสรู้ และได้นำหลักธรรมนั้นออกสั่งสอนเวไนยสัตว์แต่ในสมัยพุทธกาลที่พระองค์สั่งสอนยุคแรกสาวกยังมีจำนวนไม่มาก การเผยแผ่พระธรรมคำสอนเป็นหน้าที่ของภิกษุตั้งพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เธอจงอย่าไปทางเดียวกันสองรูป พวกเธอจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และ งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง”^๑ ในกาลต่อมาเมื่อมีสาวกเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นชุมชนของชาวพุทธซึ่งเรียกว่าพุทธบริษัท ๔ อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาพุทธบริษัท ๔ เหล่านี้ ได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยประกาศพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าคำสั่งสอนของพระองค์นั้น จะมั่นคงยืนยาวได้ต้องอาศัยพุทธบริษัท ๔ ทั้งที่ถือประเพณีพรหมจรรย์ และที่เป็นผู้ครองเรือนทั้งหมดนั้น ต้องมีความสามารถที่จะรักษาพระพุทธศาสนาได้ คือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ดี และประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้อง ตรงตามหลักธรรมนอกจากรู้เข้าใจด้วยตนเอง และปฏิบัติ ยังสามารถบอกกล่าวแนะนำสั่งสอนผู้อื่นได้ด้วย เมื่อมีการกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย หรือหากมีการสอนคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัยสามารถชี้แจงแก้ไขได้ด้วยพระองค์ และทรงมอบพระธรรมวินัยไว้กับพุทธบริษัท ๔ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “เมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้วหาก ภิกษุ ภิกษุณี และอุบาสก อุบาสิกา ยังมีความยำเกรง ในพระพุทธศาสนา ยึดมั่นพระธรรม และปฏิบัติตามพระวินัยในสิกขาจะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน”^๒

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒ อ.ป.ญจก. (ไทย) ๒๒/๔๐๑/๓๔๔.

ครั้งพระพุทธองค์จะปรินิพพานมิได้ทรงมอบอำนาจในการบริหารแก่ใคร แต่ทรงรับสั่งให้คณะสงฆ์หรือทุกคนในสังฆม ถือหลักการสำคัญคือพระวินัยความมั่นคงหรือไม่ มั่นคงของพระธรรมวินัย (สังฆกรรม) นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับพฤติกรรม และการเอาใจใส่ในการศึกษาของบริษัท ๔ คือ (๑) ภิกษุ (๒) ภิกษุณี (๓) อุบาสก (๔) อุบาสิกา การดำรงอยู่ของพระสังฆกรรม ก็คือ การที่พุทธบริษัททั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายวัดได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี ทุกระดับตั้งแต่ระดับเถระ มัชฌิมาและนวกะ ส่วนฝ่ายบ้าน คือ อุบาสก - อุบาสิกา เอาใจใส่ในการประพฤติธรรมเป็นผู้มีความสามารถในการศึกษาพระพุทธศาสนา ด้วยการศึกษาทำความเข้าใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ และลงมือปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้นตามสมควรแก่ตน แต่หากมีการกล่าวจาบจ้วงพระธรรมวินัยขึ้น ก็สามารถที่จะหักท้วงหรือโต้แย้งเพื่อปรับข้อผิดพลาดเหล่านั้นให้ตรงตามหลักคำสั่งสอนเดิมมากยิ่งขึ้นได้ สังคมของพระพุทธศาสนานั้น ต้องช่วยกันรักษาธำรงสังฆกรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ เอาไว้ให้ยืนนาน ย่อมขึ้นกับหลักของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งฝ่ายวัดและฝ่ายชาวบ้านเพราะถือว่าทุกฝ่ายเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการรับผิดชอบ ในความเจริญและความเสื่อม ของพระพุทธศาสนาในอนาคตการปกป้องรักษาพระธรรมวินัยนั้นมีใช่แต่ภิกษุ ภิกษุณีเท่านั้นที่มีบทบาทสำคัญในการปกป้องรักษาที่จริงอุบาสก อุบาสิกา ก็มีบทบาทสำคัญ ในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงยกย่องอุบาสก อุบาสิกา ผู้สร้างคุณประโยชน์ให้กับพระพุทธศาสนาจำนวนมาก โดยทรงยกย่องให้เป็นเลิศหรือเอตทัคคะในด้านต่างๆ เทียบเท่าหรือคล้ายๆ กับฝ่ายพระภิกษุ และภิกษุณี”

ดังนั้น พุทธบริษัท ๔ จึงมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาจึงเป็นกำลังสำคัญในการรับภาระการเผยแผ่พระศาสนาสืบต่อกันมาเป็นเกียรติประวัติปรากฏอยู่กระทั่งถึงปัจจุบันพุทธบริษัท ๔ ที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเลิศในด้านต่างๆ ฝ่ายภิกษุ เช่น (๑) พระสารีบุตรเป็นเอตทัคคะทางปัญญา (๒) พระโมคคัลลานะเป็นเอตทัคคะในทางฤทธิ์ (๓) พระปุลณณมันตานีบุตรเถระเป็นเอตทัคคะด้านธรรมกถึก ฝ่ายภิกษุณี เช่น (๑) พระขมาเถรี เป็นเอตทัคคะในทางปัญญา (๒) พระอุบลวรรณาเถรี เป็นเอตทัคคะในทาง มีฤทธิ์ (๓) พระธัมมทินนาเถรี เป็นเอตทัคคะทางด้านธรรมกถึก ฝ่ายอุบาสกเช่น (๑) ท่านจิตตคหบดีเป็นเอตทัคคะในฝ่ายธรรมกถึก (๒) ท่านสุทัตตอนาถบิณฑิกคหบดี เป็นเอตทัคคะในฝ่ายการถวายทาน (๓) ท่านหัตถกอพวก

“วนิดา ฉายาสุนทร. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระนางสามาวดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑ - ๒.

เป็นเอตทัคคะในด้านสงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ ฝ่ายอุบาสิกา เช่น (๑) นางขุชชุดตราอุบาสิกา เป็นเอตทัคคะในด้านพหูสูต (๒) นางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นเอตทัคคะในด้านถวายนทาน (๓) นางสุชาดาธิดาของเสนานীগุณุมพี เป็นเอตทัคคะในด้านถึงสรณะ ๓ ก่อนใครในโลก พุทธบริษัท ๔ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพุทธบริษัทที่พระพุทธเจ้า ได้ทรงสรรเสริญว่าเป็นบุคคลอันควรเอา เป็นแบบอย่าง เป็นมาตรฐานของอุบาสกในบรรดาเหล่าพุทธบริษัท ผู้ที่ได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะในการสงเคราะห์พุทธบริษัท ๔ นั้น มีหัตถกคหบดีเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยประกาศพระศาสนาทางฝ่ายอุบาสก ท่านเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

เมื่อศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ต่างๆ เช่นพระไตรปิฎก อรรถกถา ตลอดจนหนังสือที่เกี่ยวข้องกับประวัติพระพุทธศาสนา มักจะพบว่าสังคัมแบบพุทธแห่งการเกื้อกูลระหว่างพุทธบริษัท ๔ กล่าวคือ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา โดยฝ่ายอุบาสก อุบาสิกา จะเป็นผู้เกื้อกูลตลอดจนอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุ และภิกษุณีด้วยปัจจัย ๔ คือ จีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัช บริหาร ฝ่ายพระภิกษุ และภิกษุณีก็เกื้อกูลอุบาสก อุบาสิกา ด้วยการแนะนำหลักธรรมแห่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การที่พระสงฆ์ได้รับความอุปถัมภ์บำรุงด้วยอามิสทาน และอามิสบูชาจากอุบาสก อุบาสิกา นั้นนับได้ว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีส่วนช่วยในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง และแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน

สมัยพุทธกาลบุคคลผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ดังกล่าวนี้นี้ทั้งฝ่ายที่เป็นอุบาสกและอุบาสิกา ได้เป็นกำลังสำคัญในการให้ความอุปถัมภ์สนับสนุนพระภิกษุสงฆ์ให้มีกำลังในการสืบต่อ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยถวายนปัจจัย ๔ ด้านการช่วยเหลือด้านการเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ ช่วยชักนำประชาชนเข้ามานับถือพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือด้านกำลังความคิด ในปัจจุบันอุบาสก อุบาสิกา นั้นมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือพระสงฆ์เผยแผ่พระพุทธศาสนาและช่วยอนุเคราะห์สังคัมไปพร้อมๆ กัน^๕ หัตถกคหบดีอุบาสก เป็นบุคคลหนึ่ง

^๕ไพโรจน์ สุภทิตปมจล, “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒.

^๕พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี (สิงห์โง่น), “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา,” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑). หน้า ๕๖.

ที่ได้ทำนุบำรุงพระพุทธ ศาสนาด้วยการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลบริษัทด้วยหลักสังคหัตถ์ ๔ และการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนา และได้รับยกย่องจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั่วไป ให้เป็นเอตทัคคะผู้เลิศทางการสงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหัตถ์ ๔

ดังที่ได้กล่าวมานี้ข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรนำต้นแบบของพุทธศาสนิกชนผู้นี้มาเผยแผ่ ให้แพร่หลายแก่ชาวพุทธทั่วไป เพื่อจะได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติสืบไป แต่เนื่องจากประวัติ และบทบาทของ หัตถกคหบดีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อรรถกถา ยังไม่มีผลงาน ใดที่ได้กล่าวถึงหัตถกคหบดีไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทำให้บุคคลทั่วไปศึกษาได้ยาก ผู้วิจัยจึง ศึกษาประวัติและบทบาทของหัตถกคหบดีว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีคุณสมบัติเฉพาะตัว อย่างไม่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างไรมีบทบาท ในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา อย่างไร ตลอดจนวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ให้เสื่อมได้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางใน การดำเนินชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน และการอยู่ร่วมกันในสังคม และการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติหัตถกคหบดีในพระสุตตันตปิฎก
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักสังคหัตถ์ที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ในพระสุตตันตปิฎก
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสังคหัตถ์ของหัตถกคหบดีมาใช้ใน ชีวิตประจำวัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ประวัติหัตถกคหบดีในพระสุตตันตปิฎกมีอย่างไร
- ๑.๓.๒ หลักสังคหัตถ์ของหัตถกคหบดีที่นำมาใช้ในพระสุตตันตปิฎกมีอย่างไร
- ๑.๓.๓ แนวทางการหลักสังคหัตถ์ของหัตถกคหบดี มาใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาตามกรอบวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาประวัติของหัตถกคหบดีในพระสุตตันตปิฎก หลักสังคหวัตถุของหัตถกคหบดีที่นำมาใช้ในพระสุตตันตปิฎก และแนวทางการนำหลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีมาใช้ในชีวิตประจำวัน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

การศึกษานี้ใช้เอกสารที่ฐานข้อมูล ดังนี้

๑.๔.๒.๑ ศึกษาเอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ผู้วิจัยใช้คัมภีร์พระไตรปิฎก ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ ในส่วนของพระไตรปิฎก

๑.๔.๒.๒ เอกสารข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ บทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสังคหวัตถุ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ประวัติ หมายถึง เรื่องราวว่าด้วยความเป็นไปของคน สถานที่ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

หัตถกคหบดี หมายถึง อุบาสกที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และประพฤติอยู่ในหลักศีลธรรมในการช่วยเหลือแก่บริษัททั้งหลายในการสงเคราะห์บริษัท ด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ อันเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ คือ (๑) ทาน คือ การให้ (๒) ปิยวาจา คือ การพูดจาอ่อนหวานไพเราะ (๓) อตถจริยา คือ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (๔) สมานัตตตา คือ ความเป็นคนมีตนเสมอไม่ถือตัว

หลักสังคหวัตถุ หมายถึง วิธีการที่จะสงเคราะห์กัน คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่นไว้ได้ หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ดุจสลักยึดรถที่กำลังแล่นไป มี ๔ อย่าง คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และ สมานัตตตา

สงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือ การเอื้อเฟื้อแก่ผู้อื่น การอนุเคราะห์ด้วยปัจจัย ๔ ซึ่งกันและกันตามที่ช่วยเหลือกันได้ตามความเหมาะสม เพื่อที่จะให้เขาเหล่านั้นมีความสุขพ้นจากความทุกข์ในการวิจัยครั้งนี้สงเคราะห์หมายถึง การสงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ธรรมะสำหรับคนหนุ่มสาวพอสรุปความว่า บทบาทของอุบาสกอุบาสิกาในครั้งพุทธกาล มีบทบาทสำคัญในพระพุทธศาสนา จนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าเป็นเอตทัคคะเช่นเดียวกับในภิกษุและภิกษุณี บริษัทยกตัวอย่างผู้ที่ได้รับยกย่องในฝ่ายอุบาสก และอุบาสิกา เช่น จิตตคหบดี ท่านผู้นี้เป็นเอตทัคคะในทางธรรมกถึก และนางขุชชุตตราอุบาสิกาเป็นเอตทัคคะในทางพหูสูต พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญ บุคคลเหล่านี้ควรเอาเป็นแบบอย่าง ถ้าใครอยากเป็นอุบาสกหรืออุบาสิกาที่ดีก็ให้เอาตัวอย่างจิตตคหบดีอุบาสก กับขุชชุตตรา อุบาสิกาท่านทั้งสองนี้เป็นมาตรฐานในอุบาสก และอุบาสิกาทั้งหลายถ้าหากจะออกบวชก็ให้มองดู พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะเป็นมาตรฐานหรือเป็นแบบอย่าง^๖

๑.๖.๒ พระเทพปัญญากวี (อาภาโศ) ได้ลิขิตบทความเรื่องความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาไว้ในประวัติและผลงานนิพนธ์พระสุธรรมมาธิปติ (เพิ่มอาภาเถร) ว่า “คฤหัสถ์ควรรับภาระต่อพระศาสนาดังนี้ (๑) การศึกษา (๒) การปฏิบัติ (๓) การเผยแผ่ (๔) การป้องกันศัตรู (๕) การบำรุงให้มั่นคง แม้ไม่มีศัตรูศาสนาก็ต้องบำรุงปรุ้งแต่งเหมือนกัน ถ้าไม่มีเหตุจำเป็นให้สมควรกันแล้วก็ถึงจุดจบเช่นเดียวกันคือบำรุงให้มีวัดบำรุงให้พระภิกษุสามเณรบวช สืบพระพุทธศาสนาบำรุงให้มีการศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติบำรุงให้มีการเผยแผ่บำรุง ให้วัดมีถาวรวัตถุเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา”^๗

๑.๖.๓ พระมหาเปรม โอภาโส (ทองคำ) ได้ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบันพบว่า เรื่องการเรียนรู้หลักธรรม ชาวพุทธไทยในปัจจุบันไม่ค่อยได้เรียนรู้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเหมือนชาวพุทธไทยในสมัยก่อน เพราะวิถีชีวิตของชาวพุทธ สมัยก่อนจะมีความผูกพันอยู่กับวัด แต่ชาวพุทธสมัยใหม่นี้มีวิถีชีวิตอยู่ห่างจากวัดแม้จะมีสื่อมากขึ้นก็ตามก็ไม่

^๖พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), บทบาทนักศึกษาในการศึกษาพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่๑, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

^๗พระเทพปัญญากวี (อาภาโศ), ความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔ - ๑๖๖.

ค่อยสนใจการเรียนรู้มากนักแล้วก็จะมาลงที่พระผู้สอนศาสนาว่า พุคภาษารธรรมมากไปคนฟังไม่เข้าใจถ้าพระไม่เทศน์ภาษารธรรม ก็อาจเกิดศีลธรรมปฏิรูปในภายหลังได้^๔

๑.๖.๔ พระมหาดิล เตชะคำ ได้ศึกษาเรื่องอุบาสกในพระไตรปิฎกได้ศึกษาบทบาทของอุบาสกที่กระทำไว้เพื่อเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนานั้น ได้ข้อสรุป ดังนี้

(๑) เป็นกำลังสำคัญในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ให้มีความมั่นคงอยู่ต่อไปได้ เช่น ได้ถวายจตุปัจจัยอุปถัมภ์พระสงฆ์และได้มีส่วนร่วมในการบัญญัติพุทธบัญญัติที่เป็นประโยชน์ ต่อพระสงฆ์เพราะเป็นผู้ทูลขออนุญาตต่อพระพุทธเจ้าเองบ้าง ให้พระสงฆ์เป็นผู้นำความประสงค์ของตนไปทูลขออนุญาตบ้าง

(๒) ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาแนะนำบุคคลอื่น ๆ ที่มีความเห็นผิดให้มีความเห็นที่ถูกต้อง ตามหลักคำสอนที่ถึงงานจนเกิดความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย

(๓) ช่วยปกป้องภัยของพระพุทธศาสนาไว้ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหา และอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นอันเป็นสาเหตุให้เกิดความเสื่อมเสียต่อพระพุทธศาสนาไว้หลายครั้ง

(๔) มีส่วนร่วมในการรื้อรองพระธรรมวินัยอันเป็นคำสอนสำคัญของพระพุทธ ศาสนาโดยให้การอุปถัมภ์ในสิ่งที่สามารถกระทำได้

(๕) ช่วยสงเคราะห์ประชาชนผู้ยากไร้ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีงานทำตามกำลังความสามารถ ส่งผลทำให้สังคมมีความสุข ไม่เกิดปัญหาทางสังคมขึ้น^๕

๑.๖.๕ พงศ์พันธ์ จันทรวราทิตย์ ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของเศรษฐีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” พอสรุปได้ดังนี้ เศรษฐีในสมัยพุทธกาลนั้นมีบทบาทสำคัญยิ่งในการอุปถัมภ์และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในทุกๆด้าน เช่น เผยแผ่ธรรม สร้างอารามถวายพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ถวายภัตตาหารจีวร สิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนยารักษาโรค เช่น ท่านจิตตคหบดีอุบาสก ผู้ถวายอัมพภาควัน (สวนมะกอก) ให้เป็นสังฆาราม^๖

^๔พระมหาเปรม โอภาโส, (กองคำ), “ศึกษาสงเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๑).

^๕พระมหาดิล เตชะคำ, “อุบาสกในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต อักษรศาสตร์ (ภาษาบาลี-สันสกฤต), บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๖.

^๖พงศพันธ์ จันทรวราทิตย์, “บทบาทของเศรษฐีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะอักษรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๕๖.

๑.๖.๖ พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี ได้กล่าวถึงบทบาทของมหาอุบาสิกาไว้สรุปได้ว่า นางวิสาขานั้นมีคุณธรรมของความเป็นผู้นำครบถ้วนทุกประการนอกจากนี้ นางยังเป็นผู้นำทางบุญกุศลอย่างดีเลิศ เพราะนางมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่สามารถชักชวนผู้อื่นที่ทำบุญได้ คือ เป็นผู้ฉลาดในการพุดชักชวนให้ผู้อื่นร่วมทำบุญด้วย เป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัวในการบริจาคทานตลอดจนเป็นผู้เลื่อมใสในภิกษุสงฆ์แม้เพิ่งบวชในวันนั้น ดังนั้นนางจึงเป็นที่รักใคร่ของประชาชนทั่วไปตลอดจนภิกษุสงฆ์ อีกประการหนึ่งถึงแม้นางจะอยู่ในครอบครัวของผู้นับถือลัทธิอื่นก็ตาม นางไม่หวั่นไหวกลับมีศรัทธามั่นคงต่อพระรัตนตรัยปฏิบัติหน้าที่ของตนมิให้บกพร่องเช่นหน้าที่ของอุบาสิกาที่ดีหน้าที่ของภริยาที่ดีและลูกสะใภ้ที่ดี ตลอดจนการช่วยเหลือเอาใจใส่ดูแลข้าทาสบริวารให้ได้รับความสุขถ้วนหน้า เพราะความดีที่นางประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจึงสามารถโน้มน้าวจิตใจของแม่ผัวพ่อผัว และสามีตลอดจนคนในครอบครัวให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นการบ่งชี้ได้ว่าคนที่ประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอได้รับความเชื่อถือจากบุคคลทั้งในครอบครัวและสังคมคุณสมบัติของนางเช่นนี้ควรศึกษา และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป^{๑๑}

๑.๖.๗ รั้งสี สุทนต์ ได้กล่าวถึงบทบาทของอุบาสิกาไว้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการเผยแผ่ประกาศหลักคำสอน ชักจูงประชาชนให้มานับถือน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันหรือเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงและเผยแผ่แสดงหลักพระพุทธศาสนาชี้แจงให้นักบวชลัทธิอื่นได้ทราบ อุบาสิกาอุบาสิกาทั้งหลายก็มีหน้าที่ในเรื่องนี้เช่นกัน^{๑๒}

๑.๖.๘ สุนทรีย์ สุริยะรังษี ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาผู้ได้รับเอตทัคคะโดยได้กล่าวถึงบทบาทที่สำคัญของอุบาสิกาผู้ที่ได้รับเอตทัคคะในด้านต่างๆ จำนวน ๑๐ ท่าน ที่มีบทบาทในการเผยแผ่และให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา โดยได้กล่าวถึงบทบาทของพระนางสามาวดีในด้านต่างๆ ๒ ประการ คือ (๑) ในด้านการให้การอุปถัมภ์บำรุง

^{๑๑}พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี (สิงห์โงน), “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๘๒.

^{๑๒}รั้งสี สุทนต์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ก.

พระศาสนาโดยการถวายทาน และจีวรแก่พระพุทธรองค์และเหล่าสาวก (๒) ในด้านการช่วยเหลือสังคม อันเป็นการทำนุบำรุงสืบสานพระพุทธ ศาสนาอย่างหนึ่ง^{๑๓}

การศึกษาทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีการศึกษาในเรื่องของ อุบาสกและอุบาสิกาในสมัยพุทธกาลหลายท่าน และหลักธรรมที่นำมาใช้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความ ตั้งใจศึกษาเรื่องสังคหวัตถุที่หัตถกอุบาสกนำมาใช้ในชีวิต โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก และ เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งยังไม่พบว่าผู้ใดทำวิจัยเรื่องนี้มาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัย เรื่องนี้ เพื่อจะได้ทราบถึงหลักการปฏิบัติ หลักธรรม และแนวทางการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก ได้แก่ พระสุตตันตปิฎก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๑.๗.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถถา งานวิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ บทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสังคหวัตถุตลอดทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๑.๗.๓ วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากชั้นปฐมภูมิ และชั้นทุติยภูมิ
- ๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ
- ๑.๗.๕ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบประวัติหัตถกคหบดีที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ในพระสุตตันตปิฎก
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงแนวทางการนำหลักสังคหวัตถุของหัตถกคหบดีนำไปใช้
ในชีวิตประจำวัน

^{๑๓}สุนทรีย์ สุริยะรังษี, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาผู้ได้รับเอตทัคคะ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

บทที่ ๒

ประวัติหัตถกคหบดีในพระสุตตันตปิฎก

ในบทนี้ มุ่งศึกษาประวัติหัตถกคหบดีในพระสุตตันตปิฎก ผู้เป็นเอกทัศกะในฝ่ายผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ โดยศึกษา ๓ ประการ คือ (๑) ชาตีกุมิของหัตถกคหบดี (๒) การบรรลุธรรมและชีวิตบั้นหมายของหัตถกคหบดี และ (๓) สรุป มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๒.๑ ชาตีกุมิของหัตถกคหบดี

การศึกษาประวัติหัตถกคหบดีในพระสุตตันตปิฎก ซึ่งเป็นเรื่องราวตั้งแต่ชาตีกุมิในอดีตชาติ และชาตีกุมิในปัจจุบันชาติ ดังนี้

ชาตีกุมิในอดีตชาติ

หัตถกอพาพวกอุบาสกนี้ ครั้งเกิดในสมัยพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ^๑ บังเกิดในเรือนสกุลกรุงหงสวดี ต่อมาได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฟังธรรม และได้เห็นพระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งอุบาสกผู้หนึ่งไว้ในตำแหน่งเอกทัศกะทางด้านสงเคราะห์หมู่ชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ เขาจึงทำกุศลให้ยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อปรารถนาตำแหน่งนั้น ครั้นสิ้นชีวิตลงก็เวียนว่ายอยู่ในภพภูมิเทวดา และมนุษย์ถึงแสนกัป^๒

ชาตีกุมิในปัจจุบันชาติ

สมัยพระพุทธเจ้าโคตรมะ อุบาสกนี้เกิดเป็นพระราชโอรสในพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าอพาพะกะ กรุงอาฬวี แคว้นอาฬวี เจริญเติบโตขึ้นลำดับความว่า หัตถกคหบดีผู้ได้รับการแต่งตั้งจากพระบรมศาสดาให้เป็นยอดของอุบาสกทั้งหลายผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ ก็โดยเหตุ ๒ ประการ คือโดยเป็นผู้ยิ่งด้วยคุณ เพราะท่านแสดงให้เห็นเป็นอย่างดีในคุณข้อนี้ของท่าน และไม่เพียงเนื่องจากเหตุข้อนี้เท่านั้น แต่ยังเป็นการแต่งตั้งโดยเหตุที่ท่านได้ตั้งความปรารถนาไว้ตลอดแสนกัป ได้ยินว่า หัตถกอพาพวกอุบาสกนี้ ครั้งพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนสกุล กรุงหงสวดี ต่อมา ฟังธรรมกถาของพระศาสดา เห็น

^๑ สมัยต่อมาจากพระนารทพุทธเจ้า พระสัมพุทธชินเจ้าผู้อุดมกว่าสรรพสัตว์ พระนามว่าปทุมุตระ มีพระคุณนับไม่ถ้วน เปรียบด้วยสาก และในกัปที่พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติเป็นมณฑกัป ประชุมชน ผู้มีกุศลมากจึงได้เกิดในกัปนั้น ขุททกนิกาย อปทาน (ไทย) ๓๓/๑๑/๓๓๐.

^๒ รุราชละเอียดใน อจ. เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๐/๓๔.

พระศาสดาทรงสถาปนาอุบาสิกผู้หนึ่ง ผู้ประกอบด้วยสังคหวัตถุ ๔ ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ จึงทำกุศลให้ยิ่งยวดขึ้นไป บรรณาคำแห่งนั้นบ้าง ครั้นสิ้นชีวิตลง ก็เวียนว่ายอยู่ใน ภพภูมิเทวดา และมนุษย์ถึงแสนกัป ในสมัยพระสมณโคตม พุทธเจ้า ในพุทธปรุบาทกาลนี้ถือปฏิสนธิในพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าอาพวกะ กรุงอาพวิ แคว้น อาพวิ รุ่งขึ้นก็ถูกส่งตัวไปให้อาพวกยักษ์ พร้อมด้วยถาดอาหาร ในเรื่องนั้น มีเรื่องกล่าวตามลำดับ ดังนี้

พระเจ้าอาพวิประพาสป่าลำสัตว์^๓

สมัยหนึ่ง พระเจ้าอาพวิพระราชูปการองค์หนึ่งเสด็จออกประพาสป่าลำสัตว์ทุก ๆ ๗ วัน เพื่อทรงกำจัดเสียซึ่งโจรผู้ร้าย เพื่อทรงกีดกันพระราชาก็เป็นข้าศึก และเพื่อทรงออกพระกำลัง ทรงมีพระปรีชาในการยิงธนูโดยหาผู้เทียบเทียมได้ยาก อีกทั้งยังอุดมด้วยพละกำลังและความรวดเร็ว ตามปกติของกษัตริย์ผู้จักต้องเก่งกาจด้านการรบ การทหารและศัสตราวุธ รวมทั้งมีความเด็ดขาดในการสั่งการบัญชาการต่าง ๆ อยู่มาวันหนึ่ง พระองค์ตรัสกับอำมาตย์ผู้ใกล้ชิดว่า " ดูก่อนอำมาตย์ วันนี้เราจะออกประพาสป่าเนื้อ ขอท่านจงเตรียมเสบียงและพลโยธาให้พร้อม และบอกกับเหล่าทหารผู้ติดตามด้วยว่า หากมีเนื้อหลบหนีผ่านไปทางผู้ใด เนื้อตัวนั้นจะต้องตกเป็นภาระของผู้นั้น ขอพวกท่านจงอย่าได้ประมาท " หลังจากพระองค์ทรงสั่งการได้ไม่นาน ขบวนล่าเนื้อของพระราชาก็เคลื่อนพลตรงไปยังแนวป่า ครั้นเสด็จมาถึงกลางป่า ได้ทอดพระเนตรเห็นภูมิประเทศอันเหมาะแก่การดักข่มล่าเนื้อ จึงตรัสสั่งให้เหล่าพลโยธาทั้งหลายตั้งค่าย ณ ที่นั้น พระองค์ทอดพระเนตรเห็นกวางเพศผู้ตัวหนึ่งลงมากินน้ำ มีเขางามดุจเขาสัตตใหม่ ขนสีน้ำตาลอ่อน สะท้อนกับแสงแดดวาววับดูราวกับทองคำ จึงรีบควยคันศรพร้อมจะล่าเนื้อดังที่ทรงตั้งพระทัยไว้ และทรงให้สัตย์ญาณกับเหล่าทหารพร้อมตรัสด้วยเสียงแผ่วเบาว่า " ทุกคน เตรียมตัวให้พร้อมและอย่าลืมหักดา " จากนั้นเหล่าทหารพร้อมศัสตราวุธต่างกรูกันไปรายล้อมเจ้าเนื้อเคราะห์ร้ายตัวนั้น แต่ด้วยสัตย์ชาตญาณ กวางหนุ่มสำเหนียกในภัยที่คุกคามมาสู่ตน มันวิ่งหนีไปทางพระราชอาพวกะและหายเข้าป่าลึกไปอย่างรวดเร็ว แม้กระนั้นพระราชาก็มีทรงลดละทรงรีบติดตามกวางนั้นเข้าป่าไปแต่เพียงลำพังในทันที กวางหนุ่มวิ่งไปสุดกำลังด้วยความรักและหวงแหนชีวิตของตน แต่ครั้นสิ้นระยะทาง ๓ โยชน์ก็หมดกำลังลง และคิดว่าตนนั้นปลอดภัยดีแล้ว จึงหยุดแหวะกินน้ำ ณ ลำธารแห่งนั้น ส่วนพระเจ้าอาพวิทรงแคะรอยกวางนั้นตามมาทัน ทรงนำวสายธนูสุดพระพหาวา เพียงเสี้ยววินาทีก็แผลงศรออกไป เสียงลูกศรแหวกอากาศดังเพียวก้องพอจะทำให้เจ้ากวางนั้นรู้สึกตัว แต่ก็สายไปเสียแล้ว เพราะทันทีที่มันรู้สึกถึงเสียงนั้น ศรก็พุ่งเข้าสู่จุดตายของ

^๓ อจ. เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๒๖๐.

มัน แม่นยำราวกับลูกเสกด้วยมนต์ มันสะดุ้งเหือกคุกถูกฟ้าผ่า ตะเกียกตะกายต่อไปได้เพียงไม่กี่ก้าวก็ล้มแน่นิ่งไป ริมลำธารนั่นเอง

แม้ว่าพระองค์ไม่ต้องการเนื่อกลาง แต่เพื่อให้สิ้นสงสัยว่า พระราชาจับกวางตัวนั้นได้หรือไม่ คำวินิจฉัยแล้วจึงตัดแบ่งกวางนั้นออกเป็นสองท่อน แล้วทรงหอบกลับไปยังพลับพลา ระหว่างทาง ทรงทอดพระเนตรเห็นต้นไทรใหญ่ มีกิ่งก้านสาขาแผ่ใบเขียวชอุ่มปกคลุมหนาแน่น กว้างขวางยิ่งนัก ลำต้นใหญ่โตผุดไปจากต้นไทรทั่วไป ธรรมดาต้นไทรใหญ่ขนาดนี้ย่อมเป็นที่พึ่งพิงของเหล่าสฤณาตลอดจนสัตว์ไพร่ใหญ่น้อยทั้งหลาย ทว่า บรรยาศกลับดูเงียบเชียบวังเวง ไร้ซึ่งสิ่งมีชีวิตที่เข้ามาอาศัยร่มเงาในต้นไทรนั้น เป็นที่ตั้งวิมานแห่ง อาพวกยักษ์ ผู้ได้รับพรจากท้าวเวสสุวรรณมหาราชให้สามารถจับกินคนและสัตว์ทั้งปวง ที่เข้ามาในโอกาสแห่งร่มไทรในเวลาเที่ยงวัน ขณะที่พระองค์ทรงเฝ้ารอพระพักตร์ มองท้องฟ้าที่พระอาทิตย์ส่องแสงแผดจ้าอยู่เหนือพระเศียร ฉลองพระองค์เปียกชุ่มไปด้วยพระเสโท ราวกับเพิ่งเสร็จจากทรงน้ำ ทรงเหนื่อยล้าจากการหาบเนื้อ จึงดำริจะประทับพักผ่อน แล้วดำเนินไปประทับนั่งอยู่ ณ โคนต้นไทร ทันใดนั้น ต้นไทรอันใหญ่โตน่าเกรงขามก็เกิดสั่นสะเทือน ใบร่วงกราวราวกับลูกกลมพายุ เพียงอึดใจเดียว สิ่งมหัศจรรย์ก็ปรากฏเฉพาะพระพักตร์พระราชา ร่างใหญ่โตดำทะมึน ดวงตาทั้งคู่ใหญ่โปน ขอบตาเป็นสีแดงเด่นชัด เขี้ยวแหลมยาวงอกโง้งทั้งสองข้าง โผล่พ้นออกมากริมฝีปาก พระราชาทรงได้สติทอดพระเนตรเห็นเจ้ายักษ์อย่างสามขุมเข้าใกล้อย่างประสงคร้ายจึงยกคันศรขึ้นโดยทันทีและทรงเหนี่ยวคันศรสุดกำลังแล้วจึงปล่อยลูกศรพุ่งตรงเป้าเข้าสู่บริเวณหน้าอกอันเป็นที่ตั้งของหัวใจของอาพวกยักษ์ แต่ศรนั้นก็มิอาจสร้างความระคายใด ๆ แก่ยักษ์ตนนั้นได้ เจ้ายักษ์ยกมือขึ้นเกาบริเวณที่ต้องศรนั้นแล้วจึงคำรามออกมาว่า

"เจ้ามนุษย์หน้าโง่ ศรเพียงเท่านั้นหาสามารถทำอันตรายใดๆ แก่เราไม่ วันนี้ช่างเป็นลากของเราโดยแท้ที่เจ้าเข้ามาในอาณาเขตแห่งร่มไทรนี้ เจ้าจะต้องพลีกายเป็นอาหารแก่เราในวันนี้ อาพวกยักษ์หัวเราะคำรามก็ก้องเสียงดังไปทั่วไพร่สมณต์ เหล่าสฤณาและสัตว์น้อยใหญ่ในละแวกใกล้เสียงตื่นตกใจหลบหนีออกจากบริเวณนั้นจนหมดสิ้น บรรยาศร้ออบอ้าวกลับเย็นเยียบลงอย่างรวดเร็ว

พระราชาทรงหวาดหวั่นพระทัยยิ่งนักแต่ยังพอมีพระสติเหลืออยู่บ้าง จึงกล่าวขึ้นข้อเสนอให้แก่อาพวกยักษ์ว่า " ซ้ำก่อน ท่านผู้เป็นใหญ่ในป่า เรานั้นคือพระราชาแห่งเมืองนี้ ท่านจงปล่อยเราไปเสียเถิด เราขอสัญญาว่าจะส่งมนุษย์มาเป็นอาหารของท่านทุกวัน "

อาพวกยักษ์ว่า " ท่านเป็นถึงพระราชา จักทรงมัวเมาในความสะดวกสบายทั้งหลายในวัง แล้วจะทรงลืมเสียซึ่งสัญญานี้ ส่วนตัวข้ามีข้อจำกัดสามารถกินมนุษย์และสัตว์ที่เข้ามาใน

อาณาเขตแห่งร่มไทรนี้ในเวลาที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น นานที่ปีหนจึงจะมีเหยื่ออันโอชะมาถึงข้า
ฉะนั้นข้าไม่อยากจะเสียโอกาสงาม ๆ เช่นนี้ไป ข้าจะกินท่านเสียเดี๋ยวนี้แหละ " มิทันจะสิ้นเสียง
อาพวกยักษ์ก็จับพระราชารขึ้นมาไว้เบื้องหน้า

พระราชารจึงตรัสแก่อาพวกยักษ์อีกครั้งว่า " ขอให้ท่านไต่ตรองให้ดี เราเป็นกษัตริย์
ตรัสแล้วขอมไม่คืนคำ หากท่านกินเราในครั้งนี้ ท่านก็จะอึดเพียงมือเดียว หากปล่อยเราไปท่านก็
จะได้กินอึดอีกหลายมือ "

อาพวกยักษ์ว่า " หากท่านไม่รักษาสัญญาละ " อาพวกยักษ์ถามอีก " พระราชารตรัส
ตอบว่าหากข้าไม่ส่งอาหารให้ท่านวันใด ท่านจงมาจับเราไปกินเสียวันนั้น " อาพวกยักษ์
เห็นชอบตามนั้น จึงปล่อยพระราชารกลับสู่พระนคร

วันต่อมา หลังจากเสวยพระกระยาหารเช้าแล้ว พระราชารก็ตรัสเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้
เสนาอำมาตย์ทั้งหลายฟัง อำมาตย์ผู้พระทัยได้กราบทูลถามว่า " ข้าแต่สมมุติเทพ พระองค์ทรง
กระทำสัญญาโดยกำหนดระยะเวลาหรือไม่ พระเจ้าข้า " เปล่าเราไม่ได้กำหนด " ข้าแต่สมมุติเทพ
พระองค์ทรงกระทำผิดพลาดเสียแล้ว เพราะปกติมนุษย์ทั้งหลายย่อมจะได้รับผลนั้นตามกาลที่
กำหนดแล้วเท่านั้น แต่พระองค์ไม่ทรงกำหนดกาล ดังนี้แล้ว ความเดือดร้อนทั้งหลายจักเกิดมีแก่
เหล่าประชาราษฎร์ทั้งมวลแต่เอาเถิดพระเทวะ ขอพระองค์ทรงวางพระทัย ข้าพระองค์จักขอ
หาหรือกันก่อนพระเจ้าข้า"^๔

" เหล่าเสนาอำมาตย์ประชุมกัน ณ พระตำหนักนั้น เพียงชั่วครู่จึงได้ข้อสรุปเห็นพ้อง
ต้องกัน แล้วกราบทูลว่าข้าแต่สมมุติเทพ พวกข้าพระองค์เห็นสมควรจะนำนักโทษที่มีในเรือนจำ
ไปเช่นสังเวทียกก่อน นักโทษเหล่านี้ วันใดเสียก็ต้องถูกประหารอยู่ดี พระเจ้าข้า " พระราชาร
ทรงเห็นชอบ จึงมีพระราชโองการรับสั่งให้อำมาตย์ดำเนินการทันทีที่อำมาตย์จึงส่งสาสน์ไปยัง
พัศดี ให้ประกาศว่า

" วันนี้ พระเจ้าอยู่หัวทรงพระทานอภัยโทษให้แก่นักโทษ ๑ คน ผู้ใดต้องการรอด
ชีวิต ผู้นั้นจงออกมาเสียบัดนี้ " เหล่านักโทษเมื่อได้ยินดังนั้นแล้ว ต่างรีบยกมือชูกันให้สลอน
สับสน่วนวายกันไปทั้งเรือนจำ ดังนี้แล้วจึงได้ตัวนักโทษคนแรกออกมา ให้อาบน้ำบริโภคาอาหาร
เสียจนอึด แล้วมีรับสั่งให้นำมารับอาหารไปเช่นสังเวทียก ณ โคนต้นไม้ใหญ่กลางป่าฝ่าย
อาพวกยักษ์ เมื่อได้เห็นมนุษย์ถูกส่งมาพร้อมมารับอาหาร ก็กระหึ่มขี้มของจิตใจเป็นที่สุด พอ
นักโทษคนนั้นมาถึงโคนต้นไม้ ก็เนรมิตกายออกมา มีรูปร่างใหญ่โตน่าสะพรึงกลัว แล้วจับ
นักโทษนั้นโยนเข้าปาก ร่างของนักโทษนั้นแหลกเหลวลงไปในพื้นที่ที่พื้นมันบดขยี้ลงดุจเคี้ยว

^๔ อก. เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๕/๒๖๑-๒๖๒.

ก่อนเนย ริมฝีปากชุ่มไปด้วยเลือดสด ๆ ไหลย่อยลงเป็นทาง มันตัวด้ลื่นออกมาแลบเลียเลือดที่ริมฝีปากอย่างกระหาย รวากับไม่ได้ลิ้มรสอาหารชั้นเลิศมานานชั่วขณะจิตอันเป็นวินาทีสยดสยอง ต่อหน้าเหล่าทหารที่คุมตัวนักโทษไปส่ง ทุกคนนั่งตะลึงขยับตัวไม่ได้ไปชั่วขณะ แล้วเจ้าชั๊กก็แผดเสียงหัวเราะคำรามกึกก้องสนั่นป่าวอย่างสะใจ เหล่าทหารจึงได้สติกระเสือกกระสนวิ่งหนีลนลานกลับไปสู่พระนครอย่างสุดชีวิตพร้อมภาพติดตาอันสยดสยอง แล้วได้บอกเล่าให้เหล่ามิตรสหายของตนต่อ ๆ กันไปทั้งทั้งพระนครช้านั้นถูกโอบล้อมแน่นหนาหลายอย่างรวดเร็วกว่า พระราชาจับโจรให้ชั๊กกิน จนทั้งหลายจึงตื่นจากโจรกรรมและอาชญากรรมทั้งปวง เรือนจำทุกแห่งว่างเปล่าปราศจากนักโทษ นักโทษเก่าก็หมดไป นักโทษใหม่ก็ไม่มี แล้วความก็ทราบถึงพระราชา พระราชาจึงเรียกประชุมเสนาอำมาตย์ แล้วตรัสแก่อำมาตย์ทั้งหลายว่า^๕

"ดูก่อนอำมาตย์ เราได้รับแจ้งว่า ขณะนี้นักโทษในเรือนจำทั้งหลายหมดสิ้นเสียแล้วต่อไปเราจักหาใครส่งไปให้ชั๊กกินเล่า" อำมาตย์ทั้งหลายปรึกษากัน แล้วกราบทูลว่า "ข้าแต่สมมุติเทพ พวกข้าพระองค์จะจัดส่งคนแก่ตามลำดับตระกูล ตระกูลละ ๑ คน เพราะคนแก่เหล่านี้ได้อยู่ได้อีกเพียงไม่นาน ก็จะถึงแก่กาลมรณะอยู่ดี พระเจ้าข้า" อย่าเลยท่าน เหล่าราชบุรุษทั้งหลายจกต่อต้านว่า พระราชาทรงส่งบิดาของพวกเรา มารดาของพวกเรา ปู่ของพวกเราไปให้ชั๊กกิน ขอพวกท่านอย่าได้ชอบใจในข้อนี้เลย "พวกอำมาตย์จึงกราบทูลต่อไปว่า" ถ้าอย่างนั้น พวกข้าพระองค์จะส่งเด็กทารกที่ยังแบเบาะอยู่ไปแทน เพราะจะได้ไม่มีใครมาทักท้วงว่า นี่มารดาของเรา บิดาของเรา "พระราชาทรงเห็นชอบในข้อนี้ จึงทรงอนุญาตตามข้อเสนอ เด็กทารกทั้งหลายถูกจับไปเป็นเครื่องสังเวทของอาชญากรรม เหล่ามารดาและหญิงมีครรภ์ทั้งหลายต่างก็อพยพหลบหนีไปอยู่เมืองอื่นเสียหมดสิ้น จนในวันหนึ่ง ทูตทั้งพระนครก็หาทารกไม่ได้แม้สักคน

เหล่าอำมาตย์จึงกราบทูลพระราชาว่า "ข้าแต่สมมุติเทพ บัดนี้ทารกทั้งหลายได้ถูกจับเป็นภักษาของเจ้าชั๊กคนนั้นเสียหมดแล้ว เว้นแต่ อาพวกุมาร พระราชโอรสของพระองค์ "พระราชาจึงตรัสว่า" โอรสของเรา เราขอมรัก แต่บุคคลที่รักผู้อื่นยิ่งกว่าตนนั้นไม่มี พงุนนี้พวกท่านจงนำไปเถิด แม้จะเป็นโอรสของเรา ก็จงรักษาชีวิตของเราไว้ "เหล่าราชบุรุษทั้งหลายก็ไปสู่สำนักแห่งพระอัศรมเหสี แล้วจึงกราบทูลถ้อยความตามพระราชโองการให้ทรงทราบทุกประการ ฝ่ายพระมเหสี เมื่อได้สดับพระราชโองการนั้น ทรงแค้นเคืองและเสียพระทัยยิ่งนัก ทรงรำพันออกมาว่า" พระเจ้าพินี้หนา เหตุใดจึงได้พระทัยร้ายนัก แม้แต่พระโอรสของพระองค์เองก็ยังสามารถทำได้เช่นนี้ "ด้วยความรักที่ยิ่งใหญ่ของแม่ที่มีต่อลูกน้อย ความรู้สึกนั้นได้ทิ่มแทงหัวใจยิ่งนัก การต้องพลัดพรากจากสิ่งที่ตนรัก ทำให้พระมเหสีมีอาการจุกจิกพระทัยไว้ได้ ทรงชบ

^๕ ต.ส.(ไทย) ๑๕/๒๔๖/๑๕๑.

พระพักตร์ลงกับพระราชกุมาร แล้วทรงกันแสงรำไห้" ไอ้อนิจจา ลูกเอ๊ย แม่นี้ได้ชมเขยเจ้าทุกเช้า
 คำ กรรมเวรอันใดตามมาทัน จึงทำให้เราทั้งคู่ต้องจากกัน แล้วแม่จะอยู่ได้เช่นไรเมื่อไม่มีเจ้า
 "เหล่านางกำนัล ๑๖,๐๐๐ คนเห็นดังนั้นก็มีอาจะกลืนน้ำตาไว้ได้ จึงร้องไห้เสียงดังระงมทั่ว
 พระตำหนัก ด้วยอาลัยสงสารองค์พระราชกุมาร^๖

สรุปได้ว่าพระเจ้าอาฬวีย์ผู้เป็นพระราชินีได้ออกเล่าเนื้อเรื่องกับอำมาตย์และได้ตกลง
 กันว่าเมื่อเนื้อวิ่งมาทางใด ผู้นั้นจะต้องไล่ล่าเนื้อมาให้ได้ เมื่อเนื้อวิ่งมาทางพระองค์ก็ทรงไล่ล่า
 เนื้อจนได้และเหนื่อยมากจึงได้พัก ณ ต้นไม้แห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่อยู่ของอาฬวีย์ และพระองค์
 จะต้องถูกจับกิน ด้วยความที่พระองค์มีปรีชาชาญจึงขอร้องไห้ยกยออย่ากินตน จะช่วยหาเหยื่อ
 มนุษย์ให้กินวันละคน ยักษ์ก็เชื่อและปล่อยพระราชินีกลับเมือง ครั้นต่อมาก็ส่งทหารไปให้กิน
 บ้าง ตลอดจนคนเฒ่า คนแก่ แม้แต่เด็กก็ไม่เว้น ด้วยความที่ผู้จะกลอดบุตรทราบว่าเป็นบุตรของตน
 ต้องโดนยักษ์กินก็พากันหนีไปยังที่อื่น

พระกุมารถูกส่งไปให้เป็นอาหารของยักษ์

วันรุ่งขึ้น เมื่ออรุณขึ้น เวล่านำอาหารไป พวกราชบุรุษไม่เห็นเด็กที่ควรจับทั่ว
 พระนคร จึงกราบทูลแด่พระราชินี พระราชินีว่า พ่อเอ๊ย เด็กมีอยู่ในที่ไม่ควรจับได้ มิใช่
 หรือ พวกเขากราบทูลว่าอย่างนั้น พระเจ้าข้า วันนี้มีราชโอรสประสูติในราชสกุลพระเจ้าข้า
 จึงตรัสว่า พ่อจงเอาไป เมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ จักได้ลูกอีก

ในวันนั้น ขณะสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระคันธกุฎี ณ พระเชตะวัน
 มหาวิหาร กรุงสาวัตถี ทรงเข้าพระมหากรุณาสมาบัติแผ่พระญาณด้วยพุทธจักขุออกพิจารณา
 สัตว์โลก ทรงเห็นอุปนิสัยการบรรลुพระอนาคามีผลของพระอาฬวกุมาร การบรรลुพระโสดา
 ปัตติผลของอาฬวีย์ ตลอดจนการได้ดวงตาเห็นธรรมของหมู่สัตว์อีก ๘๔,๐๐๐ ชีวิต

ครั้นราตรีสว่างแล้ว สมเด็จพระบรมศาสดาจึงเสด็จออกจากเมืองสาวัตถีแต่เพียงลำพัง
 พระองค์ไปถึงต้นไทรใหญ่ ทอดพระเนตรเห็นวิมานของอาฬวีย์ด้วยอาณุภาพแห่งตาทิพย์
 แต่ขณะนั้นอาฬวีย์ได้ไปสู่มาคมนแห่งยักษ์ในหิมวันตประเทศ

พระองค์ทรงสนทนากับยักษ์ชื่อ คัททะวะ ผู้รักษาประตูวิมาน โดยมีพุทธประสงค์จะ
 ขอประทับอยู่ในวิมานสักราตรีหนึ่ง คัททะวะยักษ์ได้กราบทูลเตือนพระพุทธรองค์ถึงความดุร้าย
 ของอาฬวีย์แต่พระองค์ยังทรงยืนยันจะประทับในวิมานนั้น ดังนี้แล้ว คัททะวะยักษ์จึงหลีกไป
 แล้วมุ่งหน้าสู่หิมวันตประเทศ เพื่อแจ้งข่าวให้อาฬวีย์ทราบทุกประการอันว่าวิมานแห่ง
 อาฬวีย์นั้น เป็นวิมานที่ล้อมรอบไปด้วยกำแพงใหญ่ มีป้อมปราการจัดอย่างเป็นระบบ เนื่อง

^๖ ศ.ส.(ไทย) ๑๕/๒๔๗/๓๕๑-๓๕๒.

บนปกคลุมด้วยข่ายสำริดราวกับหีบ มีขุมประตูดใหญ่โตแน่นหนา แต่ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธานุภาพ ประตูดวิมานอันสูงใหญ่ก็เปิดออกเองอย่างน่าอัศจรรย์ ราวกับเป็นการเชื้อเชิญการเสด็จมาแห่งพระพุทธรองค์^๑

ครั้นเสด็จเข้าสู่วิมานแล้ว ทรงประทับนั่ง ณ รัตนบัลลังก์อันเป็นทิพย์ ซึ่งเป็นที่นั่งของอาพวักข์ในวันมงคลต่าง ๆ จากนั้นก็ทรงเปล่งพุทธรังสีฉายประกายสีทองส่องสว่างไปทั่วคูดังวิมานทองคำ เหล่านางสนมนางกำนัลต่างพากันมาราบไหว้พระผู้มีพระภาคเจ้า พระพุทธรองค์จึงแสดงพระปณิธานกรรมกถาด้วยพระเสียงอันไพเราะ เหล่านางกำนัลจึงถวายสาธุการถึงพันครั้ง

ในกาลนั้น ยังมียักษ์สองตนชื่อว่า สาตาคิรายักษ์ กับ เหมวดยักษ์ ต้องการจะไปสู่สมาคมแห่งยักษ์แต่ไม่สามารถจะข้ามผ่านวิมานของอาพวักข์ไปได้ เพราะเหตุว่ากรรมคาพระพุทธรเจ้าทั้งหลายประทับอยู่ ณ ที่ใด แต่เบื้องบนขึ้นไปจนถึงชั้นภวจักรพรหม ก็ไม่มีผู้ใดสามารถจะข้ามผ่านบริเวณนั้นไปได้ ยักษ์ทั้งสองรู้ถึงอาการอันผิดปกติแห่งวิมานของอาพวักข์ และได้เห็นสมเด็จพระพุทธรชินโรสนในวิมานนั้น เกิดความปิติโสมนัสยิ่งนักจึงพากันลงมาราบไหว้ พระพุทธรองค์ทรงแสดงธรรมโปรด ยักษ์ทั้งสองอาจหาญร่าเริงในกรรมกถาจากนั้นก็พากันหลีกไป ครั้นเมื่อถึงสมาคมแห่งยักษ์ทั้งหลายในป่าหิมพานต์แล้ว จึงแจ้งเนื้อความแก่อาพวักข์ว่า "ดูก่อนท่าน แก้วมณีบังเกิดขึ้นในวิมานแห่งท่านแล้ว จงรีบไปเกิดท่านผู้มีอายุไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า "อาพวักข์ได้ยินเช่นนั้นก็เกิดความจงงสงสัยยิ่ง จึงได้ถามยักษ์ทั้งสองว่า "สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าคือใครกัน เข้าไปอยู่ในวิมานของเราด้วยหรือ" อ้าว ท่านผู้มีอายุ ท่านไม่รู้จักพระผู้มีพระภาค บรมครูของเราหรือหรือ "แล้วยักษ์ทั้งสองนั้น จึงบรรยายความอัศจรรย์แห่งพระพุทธรองค์เป็นประการต่างๆ อาพวักข์ฟังแล้วจะมีจิตเลื่อมใสก็หาไม่ กลับบังเกิดโทสะปฏิเสธความอัศจรรย์ทั้งหลายแห่งพระพุทธร ยักษ์ทั้งสองผู้เริ่มขุ่นเคืองจึงกล่าวว่า "ดูก่อน อาพวักข์ เจ้าจะมองเห็นความมหัศจรรย์ของพระบรมศาสดาของเราหรือไม่ก็ตาม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพระพุทธรองค์แล้ว ก็เหมือนลูกกาปีกหักกับพญาครุฑซึ่งมีปีกอันยาวแผ่ไปกว้างถึง ๑๕๐ โยชน์ เจ้าจะทำอะไรแก่พระศาสดาของพวกเราได้

"ครั้นอาพวักข์ได้ฟังถ้อยคำเหยียดหยันจากยักษ์ทั้งสองดังนี้แล้ว จึงบันดาลโทสะเป็นยิ่งนัก ผลุดลุกขึ้นเหยียบยอดเขาไกรลาส แล้วกล่าวว่า " แล้วพวกท่านจะได้เห็นเราหรือพระศาสดาของท่าน ใครจะมีฤทธานุภาพมากกว่ากัน "อาพวักข์ประกาศเสียงดังก็ก้องจน

^๑ ต.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๘/๓๕๓.

แม้แต่ป่าหิมพานต์ก็ยังคงหวั่นไหว เสียงนั้นดังไปทั่วทั้งชมพูทวีปว่า" ข้า คือ อาพวกะ"^๔
 ลำดับนั้น อาพวกะยักษ์ผู้ทรงเกียรติรับบ่าหน้าสูวิมานของตนด้วยความโกรธแค้นเร่า
 ร้อน ในทันทีที่มาถึงก็บันดาลพายุได้ฝุ่นลูกใหญ่มาจากทิศทั้งสี่ เกิดอากาศปั่นสะเทือนดังกึกก้อง
 ปรู๊พีสันสะท้าน พายุรุนแรงถอนรากถอนโคนต้นไม้ใหญ่ทั้งหลายทั่วทั้งพนาสมณฑ์ พัดไปยัง
 อาพวินคร สถานที่นั้นพังทลายลง โรงช้างในนครแห่งนั้นก็แหลกลาญไม่มีชิ้นดี เศษหลังคา
 และอิฐหินต่าง ๆ ปลิวว่อนไปทั่ว ฝุ่นคลุ้งคลบมิดฟ้ามัวดินไปหมด พระพุทธองค์ทรงอธิษฐาน
 ขอบอกให้มีผู้ใดได้รับภัยอันตราย แต่พายุนั้นก็ไม่สามารถจะทำให้แม้แต่ชายฉกรรจ์ของ
 พระพุทธชินสีห์พลีไหวได้เลยอาพวกะยักษ์จึงกระทำให้ฝนห่าใหญ่ตกลงมา หมายถึงให้น้ำท่วม
 สมณะรูปนี้ให้มรณภาพและพัดพาสูญหายไป มหาเมฆรวมตัวกันอย่างรวดเร็ว สายฟ้าแลบแปลบ
 ปลาบประกอประกบกับเสียงฟ้าผ่า และเมื่อดินที่ตกลงมาอย่างรุนแรง หนักหน่วง จนแผ่นดินทะเลเป็น
 หลุมเป็นบ่อ แต่กระนั้นเมื่อดินเหล่านั้นก็ไม่อาจจะสร้างแม้แต่ความชื้นให้เกิดขึ้นกับชายฉกรรจ์ของ
 พระพุทธองค์ ต่อจากนั้น อาพวกะยักษ์ก็บันดาลฤทธิ์ให้มีห่าฝนประการต่าง ๆ มีฝนศิลา ฝน
 เครื่องประหารศาสตราวุธ ห่าฝนถ่านเพลิง ห่าฝนขี้เถ้าอันร้อนจัด ห่าฝนทราย และห่าฝนเลนตม
 ฝนทุกชนิดล้วนมีอานุภาพร้ายกาจ แต่ทันทีที่ห่าฝนเหล่านี้เข้าใกล้พระรัศมีกายแห่งสมเด็จพระ
 พระพุทธชินวงศ์ ก็เปลี่ยนสภาพกลับกลายเป็นดอกไม้ทิพย์ เป็นผงจุมจันท์ เป็นทิพย์สุคนธรรม
 รสเครื่องหอมประการต่าง ๆ อย่างน่าอัศจรรย์ ตกกลงกองอยู่แทบเบื้องพระบาทของพระบรมไตร
 โลกนาถจนหมดสิ้น^๕ แม้กระนั้น อาพวกะยักษ์ก็ได้ลัดละ ได้เนรมิตความมืดมนอนธการขึ้นมา
 อีก ด้วยหมายมั่นว่า จักสร้างความสะพรึงกลัวแก่สมณะรูปนี้ แต่ก็ไม่สามารถจะต้านทานพระ
 พุทธรัศมีไว้ได้ ความมืดมนเหล่านั้นได้อันตรธานหายไปจนหมดสิ้น จุจราตรีถูกจัดด้วยแสง
 แห่งสุริยัน^๖

ฉะนั้น เมื่ออาพวกะยักษ์ไม่อาจจะสร้างความระคายใดๆ ให้แก่พระพุทธองค์ได้ จึงย่าง
 สามขุมเข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งเหล่าภุมตศิบริวาร มีรูปร่างเป็นประการต่าง ๆ คุก
 ก้าวสยดสยองเป็นอย่างยิ่ง แต่เหล่าภุมตศิบริวารทั้งหลาย ก็ไม่สามารถแม้แต่จะเข้าใกล้
 พระพุทธองค์ได้เลย บริวารเหล่านี้ สร้างความวุ่นวายรบกวนพระพุทธองค์จนตลอดถึงราตรี ก็มี
 อาจกระทำให้พระผู้มีพระภาคทรงหวั่นไหวได้ อาพวกะยักษ์จึงถูกคิดขึ้นมาได้ว่า" เหตุไฉนหนอ
 เราจึงไม่ปล่อยทศสวาท ซึ่งก็คือผ้าโพกหัวของเรา อันเป็นหนึ่งในอาวุธวิเศษ ๔ อย่าง ที่ไม่เคยมี

^๔ ตี.ส.(ไทย) ๑๕/๒๔๕/๓๕๔-๓๕๕.

^๕ อัง. ปญ.จก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๔๓-๔๔.

^๖ ตี.ส.(ไทย) ๑๕/๒๕๐/๓๕๖.

ใครชนะได้เล่า "คิดได้ดังนี้แล้ว จึงเปลื้องภูษาผ้าโพกออกจากศีรษะแล้วชูขึ้นกลางอากาศ ผ้านั้นได้กลายเป็นลูกไฟบรรลัษณ์กับขนาดใหญ่ ความร้อนแรงของมัน สามารถจะทำให้ฝนแล้งไปยาวนานถึง ๑๒ ปี ผืนปฐพีก็จะลุกเป็นไฟ ต้นไม้ใหญ่ใหญ่ทั้งปวงจักเหี่ยวแห้งลงชั่วพริบตา ภูเขาใหญ่เฉกเช่นเขาพระสุเมรุ นั้น ไชราก็จักระเบิดกระจัดกระจายไปไม่มีเหลือปวงเทพดาทั้งหลายในหมื่นจักรวาล เห็นเจ้ายักษ์ทรงนี้แล้ว ต่างพากันมาประชุมกันจนแน่นขนัด ด้วยคาดหวังว่า วันนี้ สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์พุทธองค์ จักทรงทรมานเจ้ายักษ์อาพวจะตนนี้ พวกเราทั้งหลายจักได้ฟังธรรม ณ ที่นั้น ฝ่ายอาพวจะยักษ์จึงขว้างอาวุธของตนไปยังพระพุทธองค์ อาวุธนั้นก็สำแดงฤทธิ์เดชของมันอย่างเต็มที่ หมุนควงสำนรวดเร็วจนอากาศเสียดสีกันลุกเป็นเพลิงโชติช่วง มีสีเขี้ยวสีแดงสว่างวูบ แสงแลบแปลบปลาบดุจอนุจักร สะเก็ดไฟแตกพวยพุ่งกระจายไปทั่วอาณาบริเวณ ผืนควนทุ่งคลบไปทั่ว บรรยากาศรอบ ๆ ทิวองศาขึ้นอย่างรวดเร็ว เหล่าเทวดาทั้งหลายก็มีอาทอนความร้อนแรงของมันได้ จนต้องหลีกออกห่าง เสี่ยงเสียดสีกันของอากาศดังสนั่นกึกก้องจนฟ้าดินสะเทือน ครั้นแล้วผ้าโพกหัวของเจ้ายักษ์นั้น ก็พุ่งตรงเข้าสู่พระองค์อย่างแม่นยำ แต่แล้วก็แปรสภาพกลับกลายเป็นฝักรองพระบาท ตกลงแทบเบื้องพระพุทธบาทครั้นเห็นผ้าโพกศีรษะของตนกลายเป็นฝักรองพระบาทไปเสียแล้ว ก็หมดพิษฤทธิ์เดชดุจดั่งอสรพิษที่ถูกถอนเขี้ยวเล็บจนสิ้นแล้ว แต่ด้วยความไร้ศรัทธา เป็นผู้หลงผิด มีความแข็งกระด้าง จึงคิดว่า สมณรูปนี้ไม่หว่านคณวิสัยพิบัติต่าง ๆ เลย แต่เอาเถอะ เราจักทำให้สมณะนั้น โกรธาให้จงได้ "ยักษ์ทุศีลเห็นผิดดังนี้ จึงเปล่งวาจาขับไล่สมเด็จพระบรมโลกเชษฐา^{๑๑}"

ท่าน อันข้าพเจ้ามิได้อนุญาตให้เข้าไปนั่งบนบัลลังก์ของเราดูเจ้าของเรือน หากท่านยังตั้งอยู่ในสมณธรรมก็จงออกไปเถิด สมณะ

ติละ ท่าน "พระพุทธองค์ทรงตอบดังนี้แล้ว จึงเสด็จออกไปจากที่นั่ง ตามคำสั่งอย่างว่า ง่าย อาพวจะยักษ์เห็นดังนั้น ความโกรธก็เบาบาง ยิ้มออกมาได้พลางรำพึงในใจว่า" สมณะนี้ว่าง่ายแท้ ออกไปด้วยคำพูดเพียงคำเดียวเท่านั้น เราอาจจะชนะสมณะรูปนี้ได้เพราะความว่าง่ายนี้เป็นแน่ "คิดดังนี้แล้วก็ทดลองสั่งพระบรมศาสดาว่า"จงเข้ามาเถิด สมณะ "

ติละ ท่าน "พระพุทธองค์ตอบอาพวจะยักษ์ด้วยวาจาอันไพเราะแล้ว ก็เสด็จเข้าไปอีกครั้ง อาพวจะยักษ์ออกคำสั่งกับผู้มีพระภาคเจ้า แม้ในครั้งที่สอง แม้ในครั้งที่สาม พระพุทธองค์ก็ทรงทำตามอย่างว่าง่ายเช่นเคย ด้วยการถูกพระพุทธองค์ตามใจ ความชั่วร้ายลามไปในดวงจิตก็กำเริบสืบสานขึ้นมาอีก ได้คิดว่า

^{๑๑} อภ.อภ. (ไทย) ๒๓/๖๒/๒๖๔.

เออเนาะ สมณะรูปนี้ว่าง่ายดีจริง ๆ ถูกเราพูดให้ออกไป ก็ออกไป พูดให้เข้ามา ก็เข้ามา อย่างนี้แล้วเราก็อธิบายอย่างนี้ตลอดทั้งคืนเลยคิดว่า พอเหนื่อยแล้วก็จับเหยียงไปยังฝั่งตรงข้ามแม่น้ำคงคาโน้น ไม่น่าเสียเวลารบกันตั้งครั้งก่อนคืนเลย

อาพวักข์ษณ์ักกระหิ้มยิมยิมอยู่อยู่ในใจ อารมณ์เริ่มแจ่มใสในนิกสนุก จึงสั่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าอีกเป็นครั้งที่สี่ จึงออกไปเกิดสมณะ แต่คราวนี้ พระพุทธรองค์ไม่ทรงทำตาม เพราะเหตุแห่งกาลอันสมควร จึงทรงนิ่งเฉยและตรัสว่าอาพวักข์ษณ์ักเราจักไม่ออกไปละ ท่านประสัจจะทำอะไรก็จงเร่งทำเถิดแต่แม้ว่าคราวนี้ พระพุทธรองค์จะทรงขัดขืนไม่ทำตาม เจ้ายักข์ษณ์ักก็ไมโกรธเคืองด้วยเหตุว่าโทษเบาบางลงมากแล้ว จึงคิดจัดการกับสมเด็จพระสัพพัญญูด้วยวิธีใหม่สมณะ เราอยากจะถามปัญหาของท่าน หากท่านตอบปัญหาของเราได้ เราจักกวักดวงใจของท่านออกมา แล้วโยนทิ้งเสีย จับคชีย์หัวใจของท่านให้แหลกสลายคามือ หรือไม่ก็จับท่านโยนไปยังฝั่งตรงข้ามแม่น้ำโน้น อาพวักข์ษณ์ัก เราดูตาคชีย์มองไม่เห็นว่ามีบุคคลใดๆ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ที่จะสามารถกวักดวงจิตของเรา หรือจับคชีย์หัวใจของเราหรือจับเราโยนข้ามฝั่งแม่น้ำไปได้เลย คุณก่อนอาพวักข์ษณ์ัก หากท่านประสัจจะถามปัญหาเราจงอย่าได้รีรอ จงรีบถามมาเสียเถิด หลังจากนั้น อาพวักข์ษณ์ักจึงนำปัญหา ๘ ข้อ ที่มารดาบิดาของตนเรียนมาจากพระผู้มีพระภาคเจ้านามว่า พระกัสสปะ พร้อมกับคำแก้ ที่อาพวักข์ษณ์ักได้เล่าเรียนจากมารดาบิดา ส่วนคำแก้ นั้น อาพวักข์ษณ์ักได้ลืมเลือนเสียหมดแล้ว และคิดว่าคงไม่มีใครจะสามารถตอบได้ จึงเอาปัญหาทั้ง ๘ ข้อนี้ออกมา อาพวักข์ษณ์ักถูกถามพระพุทธรองค์ด้วย คำว่าว่า

“อะไรเล่าเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอันประเสริฐของคนในโลกนี้

อะไรเล่าที่บุคคลประพฤติดีแล้วย่อมนำความสุขมาให้

อะไรเล่าเป็นรศยังประโยชน์ให้สำเร็จกว่ารศทั้งหลาย

นักปราชญ์ทั้งหลายได้กล่าวถึงชีวิตของบุคคลผู้เป็นอยู่อย่างไรว่าประเสริฐสุด”

พระพุทธรองค์ตรัสตอบด้วยคำว่า

“ศรัทธา เป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจ อันประเสริฐสุดของคนในโลกนี้

ธรรมที่บุคคล ประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้

ความสัจย์นั้นแหละ เป็นรศอันประเสริฐและยังประโยชน์ให้สำเร็จกว่ารศทั้งหลาย

นักปราชญ์ทั้งหลายได้กล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลด้วยปัญญาว่าประเสริฐสุด”^{๑๒} ครั้นสมเด็จพระพุทธรสัพพัญญูทรงแก้ไขปัญหาเสร็จ อาพวักข์ษณ์ักก็บังเกิดความโสมนัสดีใจเป็นหนักหนา จึงถามปัญหาเพิ่มอีก ๔ ข้อ อาพวักข์ษณ์ักทูลถามว่า

^{๑๒} อจ.อภฺรฺรูก. (ไทย) ๒๓/๖๒/๒๖๕.

“คนข้ามโอฆะได้อย่างไรหนอ คนยอมข้ามอรรณพได้อย่างไร คนยอมล่วงทุกข์ได้อย่างไร และคนยอมบรืสุทธีได้อย่างไร”

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“คนข้ามโอฆะด้วยศรัทธา ข้ามอรรณพได้ด้วยความไม่ประมาท ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร และความบรืสุทธีได้ด้วยปัญญา”

อาฬกัษณ์ทูลถามว่า“คนได้ปัญญาอย่างไรหนอ ทำอย่างไร จึงจะหาทรัพย์ได้ คนได้ชื่อเสียงอย่างไรหนอ ทำอย่างไรจึงจะผูกมิตรไว้ได้ คนละโลกนี้ ไปสู่โลกหน้า ทำอย่างไรจะไม่เศร้าโศก” ทั้งนี้ที่ลึกลับพระสุรเสียงจากพระโอรุ์แห่งพระพุทธศัพัญญา อาฬกัษณ์นั้นก็บรรลธรรม ตั้งอยู่ในโศคาปัตติผล (โศคาบัน) ความนอบน้อมในพระพุทธก็บังเกิดมีแก่อาฬกัษณ์อย่างท่วมท้น และเหตุว่าอาฬกัษณ์นั้น เดิมทีเป็นผู้มีปัญญาดี รอบรู้ในเนื้อความต่าง ๆ เป็นอันมากจึงได้ทูลถามพระพุทธองค์ต่อไปอีกว่า

ข้าแต่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็แล้วบุคคลจะเกิดปัญญาได้อย่างไร บุคคลผู้ต้องการพระนิพพาน ต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท กิดด้วยดี ฟังด้วยดี ย่อมมีปัญญา ทรัพย์ทั้งหลายบังเกิดแก่บุคคลได้อย่างไร บุคคลผู้มี การงาน มีความรับผิดชอบไม่ทอดทิ้ง มีความขยันหมั่นเพียรยอมได้ทรัพย์ บุคคลจะมีชื่อเสียงได้อย่างไร บุคคลยอมได้ชื่อเสียงด้วยสัจจะ บุคคลจะผูกใจมิตรทั้งหลายได้อย่างไร บุคคลผู้ใดมีการให้ ย่อมผูกมิตรทั้งหลายไว้ได้ บุคคลใดเมื่อละจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่น แล้วยอมไม่เศร้าโศก^{๑๑}

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า“บอกชื่อธรรมของพระอรหันต์ทั้งหลาย เพื่อบรรลุนิพพาน เป็นผู้ไม่ประมาท มีปัญญาเป็นเครื่องสอดส่อง ฟังอยู่ด้วยดี ย่อมได้ปัญญาและมีวิจารณ์ผู้มีฐานะทำเหมาะสม ไม่ทอดธุระ เป็นผู้มีความเพียร ย่อมหาทรัพย์ได้ คนได้ชื่อเสียง เพราะความสัตย์ ผู้ให้ยอมผูกมิตรไว้ได้ บุคคลใดอยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม ๔ ประการนั่นคือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ จาคะ ผู้นั้นแหละ ละโลกนี้ไปแล้วยอมไม่เศร้าโศก ถ้าว่าเหตุแห่งการได้ปัญญา ยิ่งไปกว่าทมะก็ดี เหตุแห่งการหาทรัพย์ได้ยิ่งไปกว่าขันติก็ดี มีอยู่ในโลกนี้แล้วไซ้ เชิญท่านถามสมณะพราหมณ์เป็นอันมากเหล่าอื่นดูเถิด”^{๑๒}

อาฬกัษณ์กราบทูลว่า “ทำไมหนอ ข้าพระองค์จึงมีต้องถามสมณะพราหมณ์ เป็นอันมากในบัดนี้เล่า ก็วันนี้ ข้าพระองค์ได้ทราบชัด ถึงประโยชน์อันเป็นไปในภพหน้า

^{๑๑} อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๖๒/๒๖๔.

^{๑๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๕/๓๖๑-๓๖๖.

พระพุทธเจ้าเสด็จมาอยู่เมืองอาฬวี ก็เพื่อประโยชน์แก่ข้าพระองค์โดยแท้ วันนี้ ข้าพระองค์ทราบชัดถึงพระทักษิโนชบुकคผลผู้เลิศ ที่บุกคลวาทานแล้ว เป็นทานที่มีผลมาก ข้าพระองค์จักนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรม ซึ่งเป็นธรรมดี ขณะที่พระองค์เที่ยวไปจากบ้านสู่บ้าน จากเมืองสู่เมือง” ลิ่นกระแสดเสียงแห่งคำวิสาขนา อาฬวกยักษ์เกิดความปิติในจิตใจเป็นล้นพ้นจึงกล่าวว่า “วันนี้ข้าพระองค์ได้ทราบอย่างชัดเจนแล้ว ถึงประโยชน์ที่จะพึงได้รับในโลกนี้และโลกหน้า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เสด็จมาประทับยังเมืองอาฬวีนี้ก็เพื่อประโยชน์แก่ข้าพระองค์โดยแท้ ในวันนี้ข้าพระองค์ได้รู้แจ้งถึงบุคคลที่ถวายทาน แล้วทานนั้นย่อมมีผลมาก ข้าพระองค์ขอนอบน้อมต่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อพระธรรมที่ตรัสไว้ดีแล้ว และต่อพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ”

ทรงโปรดพระอาฬวกกุมาร

เช้าวันต่อมา ถึงเวลาที่พวกอำมาตย์นำพระราชกุมารมาเช่นสังเวกแก่ยักษ์ เหล่าอำมาตย์จึงส่งเด็กนั้นไป พร้อมกับถาดอาหาร เมื่อพระเทวีกันแสงคร่ำครวญอยู่ ราชบุรุษเหล่านั้นก็พาเด็กไปถึงที่อยู่ของอาฬวกยักษ์พร้อมด้วยถาดอาหาร พร้อมกล่าวว่า เชิญเถิด เจ้าจงรับส่วนของเจ้าไป พระพุทธองค์ครั้นเห็นแล้วได้กล่าวแก่ยักษ์ว่า ข้าแต่มหายักษ์ พระราชกุมารนี้ถูกนำมาเพื่อพลีกรรมแก่ท่าน เชิญท่านจงเคี้ยว หรือจงกินพระราชกุมารนี้ หรือจงทำตามใจชอบเถิด ดังนี้^{๑๕} อาฬวกยักษ์นั้นละอายแล้วเพราะคำที่ตนเป็นพระโศดาบัน และถูกกล่าวอย่างนี้ข้างหน้าพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยพิเศษ ลำดับนั้น จึงรับพระกุมารนั้นด้วยมือทั้งสองน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้งนั้น ราชบุรุษ เหล่านั้นดีใจ พาพระกุมารนั้น ไปยังสำนักพระราช พะราชา ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารนั้น ทรงเข้าพระหฤทัยว่า วันนี้อาฬวกยักษ์ไม่รับถาดอาหาร จึงตรัสถามว่า เหตุไรพวกเจ้าจึงพากันมาอย่างนี้เล่าพ่อ

พวกเขากราบทูลว่า ข้าแต่ทเวะ ความยินดีและความจำเริญมีแก่ราชสกุลแล้ว พระศาสดาประทับนั่งในภพของอาฬวกยักษ์ ทรงทรมานอาฬวกยักษ์ ให้เขาคำรงอยู่ในภาวะเป็นอุบาทถ โปรคิให้อาฬวกยักษ์ให้พระกุมารแก่พวกข้าพระองค์ พระเจ้าข้า

อาฬวกยักษ์กล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระกุมารนี้ข้าส่งให้แก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์ขอถวายพระกุมารนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงเกื้อกูลและอนุเคราะห์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงรับทารกนี้ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่พระราชกุมารนี้ และกล่าวคาถานี้ว่า ข้าพระองค์มีจิตเบิกบาน มีใจดี ขอมอบถวาย พระกุมารนี้ผู้มีลักษณะแห่งบุญตั้งร้อย มีอวัยวะ ทั้งปวงสมบูรณ์ เปรียบพร้อมด้วย

^{๑๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๕/๓๖๓.

พยัญชนะแต่ พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักขุ ขอพระองค์จง ทรงรับพระกุมารนี้ไว้เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก ดังนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับพระกุมารแล้ว ก็เมื่อทรงรับได้ตรัสถามเครื่องรักษา เพื่อทรงทำมงคลแก่ยักษ์และกุมาร ยักษ์ให้พระกุมารนั้นถึงสรณะให้เต็มด้วยบาทที่ ๔ ถึงสามครั้ง คือขอพระกุมารนี้จงทรงมีพระชนมายุยืนนาน ดูก่อนยักษ์ และท่านจงมีความสุขด้วยของท่านทั้ง สองจงไม่มีโรคเบียดเบียน ดำรงอยู่เพื่อประโยชน์ แก่กุลแก่ชาวโลกเถิด ขอพระกุมารนี้ถึงพระพุทธ เจ้า ฯลฯพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ดังนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประทานพระกุมารให้แก่ราชบุรุษทั้งหลายว่า ขอพวกท่านจงยังพระกุมารนี้ให้เจริญเติบโตแล้วให้แก่เราอีก ด้วยประการดังนี้ พระกุมารนั้นจึงเกิดมีพระนามว่า หัตถกอาพวกกุมาร เพราะพระกุมารนั้นมาจากมือของราชบุรุษเป็นต้น ไปสู่มือของยักษ์, จากมือของยักษ์ ไปสู่มือของพระหัตถ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า, จากพระหัตถ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ไปสู่มือของราชบุรุษทั้งหลายอีก จนทั้งหลายมีชวานาและผู้ทำงานในป่าเป็นต้น ได้เห็นราชบุรุษทั้งหลายผู้พาพระกุมารนั้นกลับมา มีความกลัวจึงถามว่า ยักษ์ไม่ต้องการพระกุมาร เพราะเป็นเด็กเกินไป ราชบุรุษทั้งหลายได้บอกเรื่องทั้งหมดว่า ท่านทั้งหลายอย่ากลัว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำความปลอดภัยแล้ว แต่นั้น ชาวอาฬวีนครทั้งคืนก็หันหน้าไปทางยักษ์ด้วยเสียงโกลาหลเป็นอันเดียวกันว่า สาธุ สาธุ^{๑๖} ฝ่ายยักษ์ เมื่อกาลเพื่อภิกษาจารของพระผู้มีพระภาคเจ้ายังไม่ถึง ก็ถือบาตรและจีวรมาถึงกลางทางแล้วกลับ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จนิพพานในพระนคร ทรงทำกตกิจแล้ว ประทับนั่งบนบวรพุทธานุสสาที่ปูแล้ว ณ โคนต้นไม้อันสงัดแห่งหนึ่ง ใกล้ประตูพระนคร แต่่นั้น พระราชาพร้อมกับหมู่มหาชนและชาวพระนครทั้งหลายชุมนุมรวมกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ใหวัดล้อมแล้วทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรงทราบยักษ์ผู้ทารุณเห็นปานนี้ได้อย่างไร

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสอาพวกสูตรนั้นนั่นแล เริ่มต้นแต่การรบเป็นต้นแก่ชนเหล่านั้นว่า ยักษ์นี้บันดาลให้ฝนตก ๕ ชนิดเห็นปานนี้ ได้ทำสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวอย่างนี้ ได้ถามปัญหาอย่างนี้ เราตถาคตได้แก้แล้วอย่างนี้แก่ยักษ์นั้น ในเวลาจบคาถา ชาวเมือง ๘๔,๐๐๐ คนก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ตั้งอยู่ในโศดาปัตติผล

ต่อแต่นั้น พระราชาและชาวพระนครได้ทำที่อยู่ให้แก่ยักษ์ ในที่ใกล้ภพของท้าวเวสวัณมหาราช ยังพลีกรรมอันถึงพร้อมด้วยสักการะมีดอกไม้และของหอมเป็นต้นให้เป็นไปเป็นนิตย์ และปล่อยพระกุมารนั้นผู้ทรงบรรลุนิติภาวะแล้วว่า พระองค์ทรงอาศัยพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงได้ชีวิต ของงเสด็จไป จงทรงนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้านั่นแล และพระภิกษุ

^{๑๖} อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๖๒/๒๖๖

สงฆ์ พระกุมารนั้นเสด็จเข้าไปนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า และพระภิกษุสงฆ์ ต่อกาลไม่นานนัก ก็ทรงดำรงอยู่ในอนาคามีผล

ครั้นเมื่อหัตถอาพวกุมารเจริญวัย ทรงเรียนพระพุทธรพจน์ทั้งหมด เป็นผู้มีอุบาสก ๕๐๐ เป็นบริวาร และพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตั้งเขตทักษะ คู่ออกภิกษุทั้งหลาย หัตถอาพวกะ เป็นเลิศแห่งสาวกทั้งหลายของเราผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุสี่ ผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ในด้านการสงเคราะห์บริวารด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการ คือ หนึ่ง การเป็นผู้ให้ (ทาน) สอง การพูดด้วยวาจาไพเราะ (ปิยวาจา) สาม การอุทิศตนบำเพ็ญประโยชน์ (อัตถจริยา) และ สี่การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตตา)

จะเห็นได้ว่าเมื่อพระพุทธองค์ทราบเรื่องชั๊กชั๊กโดยญาณแล้วก็เสด็จมายังบริเวณที่ชั๊กชั๊กคนนั้นอาศัยอยู่ ฝ่ายชั๊กชั๊กที่เป็นฝ่ายดีก็ออกมาต้อนรับพระพุทธเจ้า เหลือแต่อาพวชั๊กชั๊กที่ยังไม่มา แลมนจะกินพระพุทธองค์ด้วยซ้ำ แต่เนื่องด้วยพุทธานุภาพจึงไม่สามารถทำร้ายพระพุทธองค์ได้ จนชั๊กชั๊กอาพวชั๊กชั๊กยอม แต่ก่อนจะยอมก็ถามปัญญากับพระพุทธเจ้า ๘ ข้อ จนสิ้นความสงสัย และบรรลุธรรมในเวลาต่อมา จากนั้นก็รู้สึกละอายในสิ่งที่ตนทำลงไปจึงขออาศัยอยู่ในป่าและสัญญาจะไม่กินผู้คนอีกต่อไป แต่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าอย่ากลัวเลยท่านจงมาจะเรา และเมื่อชั๊กชั๊กสำนึกผิดก็ได้รับการอภัย และบำเพ็ญรักษาศีล ให้ทานและเจริญภาวนาจนได้บรรลุธรรมขั้นสูงยิ่งขึ้นไป

สรุปได้ว่า หัตถอาพวอุบาสกนี้ ครั้งเกิดในสมัยพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนสกุลกรุงหังสวดี ต่อมาได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฟังธรรม และได้เห็นพระพุทธเจ้า ทรงแต่งตั้งอุบาสกผู้หนึ่งไว้ในตำแหน่งเขตทักษะทางด้านสงเคราะห์หมู่ชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ เขาจึงทำกุศลให้ยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อปรารถนาตำแหน่งนั้น ครั้นสิ้นชีวิตลงก็เวียนว่ายอยู่ในภพภูมิ เทวดา และมนุษย์ถึงแสนกัป และ ในสมัยพระพุทธเจ้าโคตรมะ อุบาสกนี้เกิดเป็นพระราชโอรส ในพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าอาพวกะ กรุงอาฬวี แคว้นอาฬวี เจริญเติบโตขึ้นลำดับความว่า หัตถกคหบดีผู้ได้รับการแต่งตั้งจากพระบรมศาสดาให้เป็นยอดของอุบาสกทั้งหลายผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ ก็โดยเหตุ ๒ ประการ คือ โดยเป็นผู้ยิ่งด้วยคุณ เพราะท่านแสดงให้เห็นเป็นอย่างชัดเจนในคุณชื่อนี้ของท่าน และไม่เพียงเนื่องจากเหตุชื่อนี้เท่านั้น แต่ยังเป็น การแต่งตั้งโดยเหตุที่ท่านได้ตั้งความปรารถนาไว้ตลอดแสนกัป ได้ยินว่า หัตถอาพวอุบาสกนี้ ครั้งพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนสกุล กรุงหังสวดี ต่อมา ฟังธรรมกถาของ พระศาสดา เห็นพระศาสดาทรงสถาปนาอุบาสกผู้หนึ่ง ผู้ประกอบด้วยสังคหวัตถุ ๔ ไว้ใน ตำแหน่งเขตทักษะ จึงทำกุศลให้ยิ่งยวดขึ้นไป ปรารถนาตำแหน่งนั้นบ้าง ครั้นสิ้นชีวิตลง ก็เวียน

ว่าอยู่ใน ภพภูมิเทวดาและมนุษย์ถึงแสนกัป ในสมัยพระสมณโคดม พุทธเจ้า ในพุทธปรพาทกาล นี้ถือปฏิสนธิในพระราชานิเวศน์ของพระเจ้าอาพวกะ กรุงอาฬวี แคว้น อาฬวี รุ่งขึ้นก็ถูกส่งตัวไป ให้อาพวกยักษ์ พร้อมด้วยถาดอาหาร

๒.๒ การบรรลุอนาคามีผลและชีวิตบั้นปลายของหัตถกคหบดี

การบรรลุธรรมของหัตถกคหบดีนั้นถือว่าเป็นอุบาสกที่มีความเพียรพยายามสูง ในการบำเพ็ญธรรมซึ่งตามความประวัติของท่านจะเห็นว่า หัตถกอาพวกอุบาสก ครั้งเกิดในสมัย พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ^{๑๑} บังเกิดในเรือนสกุลกรุงหงสวดี ต่อมาได้มีโอกาสเข้าเฝ้า ฟังธรรม และได้เห็นพระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งอุบาสกผู้หนึ่งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะทางด้าน สงเคราะห์หมู่ชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ เขาจึงทำกุศลให้ยิ่งยวดขึ้นไปเพื่อปรารถนาตำแหน่งนั้น ครั้นสิ้นชีวิตลงก็เวียนว่ายอยู่ในภพภูมิเทวดา และมนุษย์ถึงแสนกัป^{๑๒} และต่อมาเมื่อถึงสมัย พระพุทธเจ้าโคตรมะ อุบาสกนี้เกิดเป็นพระราชโอรสในพระราชานิเวศน์ ของพระเจ้าอาพวกะ กรุงอาฬวี แคว้นอาฬวี เจริญเติบโตขึ้นลำดับและเป็นผู้ประกอบด้วยสังคหวัตถุ ๔ ไว้ใน ตำแหน่งเอตทัคคะ จึงทำกุศลให้ยิ่งยวดขึ้นไป ปรารถนาตำแหน่งนั้นบ้าง ครั้นสิ้นชีวิตลง ก็เวียน วายอยู่ใน ภพภูมิเทวดาและมนุษย์ถึงแสนกัป

ดังนั้น การบรรลุธรรมของหัตถกอุบาสกนั้นตามความว่า ได้ฟังพระธรรมของ พระพุทธเจ้าก็ได้บรรลุอนาคามีผล มีอุบาสกผู้เป็นอริยสาวก ๕๐๐ คนเป็นบริวาร ไปเฝ้าพระ ศาสดาพระพุทธเจ้าตรัสถามว่า "เรามีบริวารมากสงเคราะห์กันอย่างไร" หัตถกอาพวกกุมารทูล ตอบว่า "สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา จึงยึดใจคนไว้ได้" หัตถกอาพวกอุบาสก ได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะ ผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายผู้สงเคราะห์บริษัท ด้วยสังคหวัตถุ ๔ สำหรับการมีชีวิตบั้นปลายของท่านนั้น ไม่มีเรื่องที่ยึดติดไปว่าหัตถกอุบาสก ได้สิ้นชีวิตลงเมื่อไรและอย่างไร แต่จาก หัตถกสูตร พระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต ได้ กล่าวถึงหัตถกเทพบุตรไว้ว่าได้สิ้นชีวิตลงก่อนพระพุทธองค์ และไปบังเกิดในพรหมโลกชั้น

^{๑๑} สมัยต่อมาจากพระนารทพุทธเจ้า พระสัมพุทธชินเจ้าผู้อุดมกว่าสรรพสัตว์ พระนามว่าปทุมุตระ มีพระคุณนับไม่ถ้วน เปรียบด้วยสาก และในกัปที่พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติเป็นมณฑกัป ประชุมชน ผู้มีกุศลมากจึง ได้เกิดในกัปนั้น ขุททกนิกาย อปทาน (ไทย) ๓๓/๑๑/๓๓๐.

^{๑๒} คุรายละเอียดใน อภ. เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๐/๓๔.

อวิหา และได้ชื่อว่าเป็น เทวบุตรผู้เป็นธรรมกถิกองค์หนึ่ง โดยเทพยดาทั้งหลายก็มักจะมาฟังธรรมที่แสดงโดย หัตถกมหาพรหมองค์นี้เสมอ ดังเรื่องต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไป หัตถกเทพบุตรมีรัศมีงามยิ่งนัก ทำพระเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสวเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ดูก่อนหัตถก ธรรมที่เป็นไปแก่ท่านผู้เป็นมนุษย์แต่ครั้งก่อนนั้น บัดนี้ยังเป็นไปแก่ท่านอยู่บ้างหรือ” หัตถกเทพบุตรกราบทูลว่า “พระเจ้าข้า ธรรมที่เป็นไปแก่ข้าพระองค์เมื่อยังเป็นมนุษย์ครั้งก่อนนั้น บัดนี้ก็ยังเป็นไปแก่ข้าพระองค์อยู่ และธรรมที่มีได้เป็นไปแก่ข้าพระองค์ เมื่อยังเป็นมนุษย์ครั้งก่อนนั้น บัดนี้ก็ เป็นไปอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเคลื่อนกล่นไปด้วยภิกษุภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา เดียรถีย์สาวกของเดียรถีย์อยู่ แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นพระเจ้าข้า เคลื่อนกล่นไปด้วยเทพบุตรอยู่ พวกเทพบุตรต่างมากันแม้จากที่ไกล ก็ด้วยตั้งใจว่าจักฟังธรรมในสำนักของหัตถกเทพบุตร ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเบื่อธรรม ๓ อย่างก็ได้ทำกาละเสียแล้ว”

ครั้นหัตถกเทพบุตรได้กล่าวไวยการณภายิตนี้จบลงแล้ว จึงได้กล่าวคาถาประพันธ์นี้ต่อไปอีกว่า แน่ละ ในกาลไหนๆ จึงจักอ้อมต่อการเฝ้าพระผู้มีพระภาค การอุปฐากพระสงฆ์ และการฟังพระสัทธรรม หัตถกอุบาสกยังศึกษาอริสยอยู่ ยินดีแล้วในการฟังพระสัทธรรม^{๑๕}

๒.๓ สรุปล

สรุปได้ว่า หัตถกอุบาสกนี้เกิดเป็นพระราชโอรสในพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าอโวกะ กรุงอาฬวีแคว้นอาฬวี เจริญเติบโตขึ้นตามลำดับ และมีเรื่องราวเกิดขึ้นมากมาย ที่ก่อน หัตถกคบคิดจะบรรลุธรรมซึ่งถือว่าหัตถกคบคิดอุบาสก ผู้ซึ่งประกอบคุณงามความดี และดำเนินตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ประการ จึงเป็นที่ยอมรับของอุบาสก – อุบาสิกาเป็นอย่างมาก และบั้นปลายของชีวิตท่านก็ได้ดำเนินตามหลักธรรมอย่างต่อเนื่อง และวาระสุดท้ายเมื่อสิ้นหัตถกคบคิดในโลกมนุษย์ แล้วไปเกิดเป็นพรหมไม่มีเรื่องที่ชี้ชัดลงไปว่าหัตถกอุบาสกได้สิ้นชีวิตลงเมื่อไรและอย่างไร แต่จากหัตถกสูตร พระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต ได้กล่าวถึงหัตถกเทพบุตรไว้ว่าได้สิ้นชีวิตลงก่อนพระพุทธองค์ และไปบังเกิดในพรหมโลกชั้นอวิหา และได้ชื่อว่าเป็นเทวบุตร ผู้เป็นธรรมกถิกองค์หนึ่ง โดยเทพยดาทั้งหลายก็มักจะมาฟังธรรมที่แสดงโดยหัตถกมหาพรหมองค์นี้เสมอ

^{๑๕} อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๓/๖๒/๒๖๖-๒๗๐.

บทที่ ๓

หลักสังคหัตถุที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ในพระสูตรต้นปิฎก

ในบทนี้ มุ่งศึกษาหลักสังคหัตถุของหัตถกคหบดีนำไปใช้ที่ปรากฏในพระสูตรต้นปิฎก คือ (๑) การแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะ ผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหัตถุ ๔ (๒) ผู้มีกรรมนำอสังกรย์ ๗ ประการ และ (๓) หลักกรรมที่เกี่ยวพันต่อหลักสังคหัตถุ ๔ และ (๔) สรุปลีขะมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๓.๑ การแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะ ผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหัตถุ ๔

การแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะ ผู้ประเสริฐสุดในทางใดทางหนึ่ง เอตทัคคะ เป็นตำแหน่งทางพระพุทธศาสนาที่พระบรมศาสดาได้ประทานแต่งตั้งให้พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศเด่นกว่าท่านอื่นๆ ในด้านนั้นๆ และแต่ละตำแหน่งพระบรมศาสดาประทานแต่งตั้งเพียงรูปเดียว ท่านเดียวเท่านั้น เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา

ก. หมวดภิกษุ มีทั้งหมด ๔๑ ท่าน

ข. หมวดภิกษุณี มีทั้งหมด ๑๓ ท่าน

ค. หมวดอุบาสก มีทั้งหมด ๑๐ ท่าน หนึ่งในจำนวนนี้ คือ ท่านหัตถกอุบาสก

ง. หมวดอุบาสิกา มีทั้งหมด ๑๐ ท่าน

การที่พระบรมศาสดาทรงยกย่องพุทธบริษัททั้ง ๔ ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะนั้น พระพุทธองค์ทรงใช้หลักเกณฑ์และเหตุผล ๔ ประการ คือ

(๑) โดยเหตุเกิดเรื่อง คือ ได้รับการยกย่องตามเรื่องที่เกิดขึ้น (อตฺตูปฺตติโต) ได้แสดงความสามารถให้ปรากฏโดยสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

(๒) โดยการมาก่อน คือ ได้รับการยกย่องตามที่ได้สะสมบุญมาในอดีตชาติ (อาคมฺนโต) ได้สร้างบุญสะสมในด้านนั้นมาตั้งแต่อดีตชาติ พร้อมทั้งตั้งจิตปรารถนาเพื่อบรรลุดำแหน่งเอตทัคคะนั้นด้วย

(๓) โดยเป็นผู้ชำระชานาญ คือ ได้รับการยกย่องตามความเชี่ยวชาญ (จิณฺณวลีโต) มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องเป็นพิเศษ

(๔) โดยเป็นผู้ยื่นด้วยคุณ คือ ได้รับการยกย่องตามความสามารถเหนือผู้อื่น (คุณาติเรกโต) มีความสามารถในเรื่องที่ทำให้ได้รับตำแหน่งเอกตลกะ เหนือกว่าผู้อื่นที่มีความสามารถอย่างเดียวกัน^๑

การแต่งตั้งเป็นเอกตลกะ ผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ ก็เช่นเดียวกันที่ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาถึงคุณสมบัติเหล่านี้จึงแต่งตั้งหัตถกคบคิดเป็นเอกตลกะผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ ดังที่ปรากฏในพระสูตรต้นฉบับว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อคคาพเวจี กัลป์เมืองอาฬวี ครั้งนั้นแล หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี มีอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คนแวดล้อม เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถาม หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่า หัตถกะ บริษัทของท่านนี้ใหญ่ ก็ท่านสงเคราะห์บริษัทใหญ่นี้อย่างไร

หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงสังคหวัตถุ ๔ ประการไว้ ข้าพระองค์สังเคราะห์บริษัทใหญ่นี้ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการเหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ข้าพระองค์รู้ว่าผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยทาน ข้าพระองค์ก็สังเคราะห์ด้วยทาน
 ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์ก็สังเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน
 ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ข้าพระองค์ก็สังเคราะห์ด้วยการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์
 ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าพระองค์ก็สังเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็โลกทรัพย์ในตระกูลของข้าพระองค์มีอยู่ ชนทั้งหลายจึงสำคัญถ้อยคำของข้าพระองค์ว่าควรฟัง ไม่เหมือนของคนจนฯ^๒

พระผู้มีพระภาค ถูกแล้วๆ หัตถกะ นี้แลเป็นอุบายที่ท่านสงเคราะห์บริษัทใหญ่ หัตถกะ จริงอยู่

ใครๆ ก็ตามที่สงเคราะห์บริษัทใหญ่ ในอดีตกาล ก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ และ ใครๆ ก็ตามที่จักสงเคราะห์บริษัทในอนาคตกาล ก็ล้วนแต่จักสงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ใคร ๆ ก็ตามย่อมสงเคราะห์บริษัทใหญ่ในปัจจุบัน ก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล

^๑ ถานธรรมจักร, ประวัติเอกตลกะ, ออนไลน์, <http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=7473>, [๘ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

^๒ อจ. ปญ.จก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๔๑.

ลำดับนั้น หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมათาน ให้อาจหาญ ใ้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้วลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ฯ เรื่องที่เกิดขึ้นอย่างนี้ ต่อมาภายหลังพระศาสดาประทับ ณ พระเชตวันวิหาร เมื่อทรงสถาปนาพวกอุบาสกไว้ในตำแหน่งต่าง ๆ จึงทรงแต่งตั้ง หัตถกอุบาสกไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าพวกอุบาสก ผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔^๓

ดังนั้น หลักสังคหวัตถุ ๔ จึงเป็นหลักที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในสังคหวัตถุสูตรว่า “ทานญจ เปยวชชญจ อตถจริยา จ ยา อิธ สมานตตตา จ ฌมเมสุ ตตถ ตตถ ขถารหิ” การให้ทาน การพูดจาไพเราะ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ในโลกนี้ ความเป็นผู้มีมิตนสม่าเสมอในธรรมทั้งหลายนั้นตามควร^๔ พระพุทธองค์ได้ทรงกล่าวถึงอานิสงส์ที่เกิดจากการสงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน (การให้) เปยวชชะ (วาจาที่เป็นที่รัก) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) สมานตตตา (การวางตนสม่าเสมอ) อยู่เป็นประจำ เมื่อจุติจากเทวโลกมาแล้ว บุญที่เกิดจากการให้ทานเป็นประจำจะทำให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ คือ มีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนุ่ม และมีเส้นที่ข้อ พระองคฺุติจกกันเป็นรูปตาข่ายงดงาม น่าดู น่าชื่นชม^๕ และบุญที่เกิดจากการใช้ปิยวาจา นั้นจะทำให้มีพระชีวหาใหญ่ยาว และมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวกัที่ชัดเจน แจ่มใส ไพเราะ ก้องกังวาน สามารถเหนี่ยวนำใจผู้ฟังให้ดื่มด่ำไปกับน้ำเสียงนั้น ส่วนอานิสงส์ของอตถจริยา และสมานตตตานั้น จะทำให้มีญาติสนิทมิตรสหาย ตลอดจนพวกพ้องบริวารมากมาย รวมถึงพระราชา มหาอำมาตย์ มหาเศรษฐี เศรษฐี พ่อค้า ประชาชนทุกชาติทุกภาษา ทั้งวรรณะต่างๆ ให้การยอมรับนับถือ ทั้งหมดจะมาเป็นพันธมิตร เป็นกัลยาณมิตร ที่ดีต่อกันและไม่ว่าจะไปที่ไหน ย่อมได้รับปฏิสันถารเป็นอย่างดี นอกจากนี้สังคหวัตถุ ๔ ยังอำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้

- (๑) ช่วยให้ผู้คลดดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
- (๒) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน

^๓ อัง. ปญ.จก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๔๔.

^๔ อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๓๒/๓๗.

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๓๐-๑๓๑.

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๖/๑๕๓.

(๓) เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรฐานะ

(๔) เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี

(๕) ช่วยส่งเสริมศีลธรรม และป้องกันความประพฤติที่เสื่อมเสียในสังคม

สรุปความว่า หัตถกอุบาสกนั้นถือว่าเป็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุอย่างสม่ำเสมอ และบุคคลที่หัตถกหิตสังเคราะห์นั้นก็จะเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมและสมควรแก่การสงเคราะห์ทุกประการตามที่ท่านได้กราบทูลต่อพระผู้มีพระภาคว่า ข้าพระองค์รู้ว่าผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยทาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยทาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็โภคทรัพย์ในตระกูลของข้าพระองค์มีอยู่ ชนทั้งหลายจึงสำคัญถ้อยคำของข้าพระองค์ว่าควรฟัง ไม่เหมือนของคนจน^๓ และ พระผู้มีพระภาค ถูกแล้วๆ หัตถกจะ อย่างนี้แล. จึงเป็นที่มาของการแต่งตั้งเป็นเอตคคะว่า ผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔

๓.๒ ผู้มีธรรมน้อัจฉรย์ ๗ ประการ

สำหรับหัตถกอุบาสกนั้นถือว่าเป็นบุคคลน่ายกย่องเป็นอย่างยิ่งและเป็นแบบอย่างให้กับอุบาสกท่านอื่นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ท่านมีการประพฤติปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ประการแล้ว หัตถกอุบาสกยังได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมข้ออื่น ๆ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ซึ่งปรากฏความในพระไตรปิฎกความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อคคาพวจเจตีย์ ใกล้เมืองอาฬวี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น้อัจฉรย์อันไม่เคยมีมา ๗ ประการ^๔ คือ

^๓ อจ. ปญ.จก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๔๓.

^๔ อจ. จก. (ไทย) ๒๒/๔๗/๑๘๗.

๑. เป็นผู้มีศรัทธา หรือเรียกว่า สัทธานะ(ศัพท์ คือ ศรัทธา) สัทธานะ เป็นอย่างไร คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา คือ เชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ฯลฯ เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาคนี้เรียกว่าสัทธานะ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัทให้มีศรัทธาที่ประกอบไปด้วยปัญญา ที่ถูกต้องตามหลักสัมมาทิฐิ อันเป็นความเชื่อที่ประกอบไปด้วยเหตุและผล หัตถกอบาสก ผู้ประกอบด้วยศรัทธาในพระพุทธรศาสนาตั้งแต่เริ่มแรกอยู่แล้ว ซึ่งพอจะสรุปศรัทธาที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกที่หัตถกอบาสกใช้ในการดำเนินชีวิตมีอยู่ ๔ ประเภท คือ

(๑) กัมมศรัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม กัมมศรัทธา คือความเชื่อกรรม ได้แก่ ความเชื่อการกระทำของตนเอง ที่แสดงออกได้ทางกาย วาจา และใจ ว่าการแสดงออกทางกาย วาจา ใจนั้น เมื่อทำแล้ว เป็นอันทำ ไม่ใช่ทำแล้วไม่เป็นอันทำ หมายความว่า การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม การกระทำทางวาจา เรียกว่า วาจกรรม การกระทำทางใจ เรียกว่า มโนกรรม กรรม เป็นคำกลาง ๆ ไม่ได้ ไม่ชั่ว ได้แก่กิริยาอาการ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น กรรมจะดีหรือชั่วได้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้กระทำ ดังพุทธพจน์บทหนึ่งว่า เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วทามิ เจตยิตฺวา กัมมํ โภโรติ กาเยน มนสาฯ แปลว่า คุณก่อนิกขุทั้งหลายเรากล่าวว่าเจตนาเป็นกรรม บุคคลจงใจแล้วย่อมกระทำด้วยกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่กำหนดโดยการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นการกระทำที่จะต้องมีเจตนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะว่าพฤติกรรมของมนุษย์เรานั้นถูกกำหนดขึ้นด้วยใจ

กรรมที่กระทำด้วยเจตนาที่แบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

(ก) กุศลกรรม ได้แก่ กรรมดี เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากเจตนาดี กรรมฝ่ายกุศลนี้เป็นการกระทำที่ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นการกระทำไปด้วยความเมตตา เผื่อแผ่ เป็นไปด้วยความสำรวม และกระทำไปด้วยปัญญา

(ข) อกุศลกรรม ได้แก่ กรรมชั่ว เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากอกุศลกรรม กรรมฝ่ายอกุศลนี้เป็นการกระทำที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นการกระทำไปด้วยไม่มีความเมตตา ไม่มีความเผื่อแผ่ ไม่เป็นไปด้วยความสำรวม และไม่กระทำไปด้วยปัญญา

(ค) อัพยาทกรรม ได้แก่ กรรมที่เป็นกลางๆ ไม่จัดว่าเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว เช่น บุคคลขุดบ่อน้ำเอาไว้กินไว้ใช้ สัตว์ตกลงไปตายเองไม่จัดว่าเป็นกุศลหรืออกุศล แต่ถ้าบุคคล

นั้นรู้ยั่วบ่อน้ำที่ตนขุดไว้ให้น้อยในที่ที่จะเป็นอันตรายแล้วปล่อยปละละเลย มีสัตว์หรือคนตกลงไปตายก็จัดว่าเป็นอกุศลกรรม เพราะมีเจตนารู้ยั่วก่อนแล้วว่าจะต้องตกลงไปตาย เป็นต้น

(๒) วิปากสังขธา เชื่อผลแห่งกรรม คือ เชื่อผลของกรรม ได้แก่ เชื่อว่าทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว รวมไปถึงกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว ก็จะได้รับผล เช่นเดียวกัน คือ ความสำเร็จที่เกิดจากการกระทำนั้นๆ เหมือนกับการปลูกพืช ปลูกอ้อย สิ่งที่เกิดขึ้นมาคืออ้อย ปลูกแตง สิ่งที่ได้ก็คือแตง ไม่กลายเป็นอื่นไปเป็นอย่างอื่น เช่น สุภากษิตที่ว่า หวานพืช เช่นไร ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำกรรมอย่างใดไว้จะได้รับผลของกรรมอย่างนั้น กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ผลของกรรม

(๓) กัมมัตสกาตสังขธา เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตัวเอง คือ เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หมายความว่า กรรมใดใครเป็นผู้กระทำ ผู้นั้นต้องเป็นผู้รับผล จะรับผลแทนกันไม่ได้ หรือจะรับผลแต่กรรมดี แล้วโยนผลกรรมชั่วให้แก่คนอื่น ก็ไม่ได้, เป็นเรื่องเฉพาะตน โยนให้คนอื่นไม่ได้ แต่เพราะเหตุว่า ตนต้องรับผลของการกระทำนั้น จึงชื่อว่า สัตว์มีกรรมเป็นของตัวเอง

(๔) ตถาคตโพธิสังขธา เชื่อปัญญาการตรัสรู้โดยชอบของพระพุทธเจ้า คือ เชื่อปัญญาการตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า (พระพุทธเจ้า) หมายถึง การเชื่อและยอมรับว่าพระพุทธองค์ทรงมีพระปัญญาตรัสรู้จริง และ ธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้นั้นเป็นของจริง ประพฤติปฏิบัติตาม แล้วย่อมได้รับผลจริง สิ่งที่พระองค์ตรัสว่าเป็นกุศล เป็นบุญ เป็นความดี ทำแล้วย่อมได้รับผลดีจริง ๆ สิ่งที่พระองค์ตรัสไว้ว่า เป็นอกุศล เป็นบาป เป็นความชั่ว ทำแล้วย่อมได้รับผลชั่วจริง

บุคคลผู้มีศรัทธา ฟังทราบว่า พระพุทธศาสนา ไม่ได้สอนให้เชื่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภายนอก เช่นเดียวกับฤกษ์ ยาม การดูหมอ การผูกดวง การสะเดาะเคราะห์ เพราะสิ่งเหล่านั้น ไม่สามารถดลบันดาลให้บุคคลเป็นไปอย่างโน้นได้ อย่างนี้ได้ แต่พระองค์ทรงสอนให้เชื่อกรรม คือ การกระทำของตนเอง จึงขอแนะนำให้รู้จักทางที่ควรละ คือทางแห่งการทำชั่ว

นอกจากนี้ ยังทรงสอนความเชื่อในสิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อที่ปราศจากปัญญา เป็นความเชื่อที่ยึดถือตามใจตนเอง หรือเป็นความเชื่อตามผู้อื่น หากได้เกิดประโยชน์ใด ๆ ไม่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แก่ชาว "กาลามะ" ที่แคว้นโกศล ถึงความเชื่อที่อาจจะทำให้ผิดพลาดได้ ๑๐ ประการ ดังนี้ "ดูก่อนกาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย ฟังอย่าเชื่อ ดังต่อไปนี้"

๑. อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินแล้ว

๒. อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่สืบ ๆ กันมา

๓. อย่าได้ยึดถือโดยตื่นข่าว่า "ได้ยินว่าอย่างนี้"
๔. อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา
๕. อย่าได้ยึดถือโดยนึกเอาเอง
๖. อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน (อนุมาน)
๗. อย่าได้ยึดถือโดยตรึกตามอาการ
๘. อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่า ต้องกับทฤษฎีของตน
๙. อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดเป็นผู้สมควรเชื่อถือได้ (เพราะอาจผิดทั้งคู่ก็ได้)
๑๐. อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนั้นเป็นครูของเรา (ครูก็อาจคิดผิดได้)

พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนต่อไปว่า ก่อนที่จะเชื่อสิ่งใด ให้ใช้ปัญญาพิจารณาว่า "ดูก่อนชาวกาลามะท่านทั้งหลาย เมื่อใดท่านรู้ได้ด้วย ตัวตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล มีโทษ นักปราชญ์ติเตียน เมื่อทำแล้วย่อมให้เกิดแต่ส่วนที่ไม่เป็นประโยชน์และทุกข์ ท่านควรละกรรมเหล่านั้นเสีย, ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ไม่มีโทษ นักปราชญ์สรรเสริญ เมื่อทำแล้ว ย่อมให้เกิดประโยชน์และสุข ท่านควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่"พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้ปัญญาของตนเอง

(๒) เป็นผู้มึศีล^๕ สีสฺธนะ (ทรัพย์ คือ ศีล) สีสฺธนะ เป็นอย่างไร คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ^๖ เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุรา และ เมรัย ๒ อันเป็นเหตุแห่งความประมาท นี้เรียกว่าสีสฺธนะ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เรื่องของปุถุชน เมื่อกล่าวกย่องตถาคต ก็ฟังกล่าวด้วยเรื่อง เล็กน้อย ต่ำด้อยเพียงเรื่องระดับศีลเท่านั้น คือ ปุถุชนเมื่อกล่าวกย่องตถาคต ก็จะฟังกล่าวว่า พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑอาวุธและ ศัสตราวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งหวังประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่^๗ พระสมณโคดมทรงละทรงเว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ รับเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้ ไม่ทรงเป็นขโมยเป็นคนสะอาดอยู่^๘ พระสมณโคดมทรงละพฤติกรรมอันเป็น

^๕ที.สี. (ไทย) ๕/๗-๘/๓.

^๖ คนที่ยังมีกิเลสหนา ที่เรียกเช่นนี้ เพราะบุคคลประเภทนี้ยังมีเหตุก่อให้เกิดกิเลสอย่างหนานานัปการ

^๗พรหมจรรย์มีความหมายหลายนัย ในที่นี้หมายถึงเมถุนวิริติ หรือการงดเว้นจากเมถุนธรรม

เข้าศึกษาต่อพรหมจรรย์ ประพฤติ พรหมจรรย์^{๑๒} เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรม อันเป็นกิจของชาวบ้าน^{๑๓} ดังนั้นพระพุทธองค์ทรงตรัสแก่ภิกษุชื่อว่าสมบุรณ์ด้วยศีลเป็นอย่างไร คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ละ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑฆาตและศีลตราวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่

๒. ภิกษุละ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ รับเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย เป็นคนสะอาดอยู่

๓. ภิกษุละพฤติกรรมอันเป็นเข้าศึกษาต่อพรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้าน

๔. ภิกษุละ เว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความ สัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก เชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลก

๕. ภิกษุละ เว้นขาดจากคำส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกกัน ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ชื่นชมยินดีเพิลิดเพิลินต่อผู้ที่สามัคคีกัน พูดแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี^{๑๔}

ศีล คือ ความปกติ และการรักษาศีลก็คือ ความตั้งใจรักษาปกติของตน อันเป็นหลักปฏิบัติที่ไม่ทำให้เดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น และเป็นหลักแห่งความประพฤติที่จะทำให้เกิดความสะอาดทางกาย และวาจา^{๑๕} สำหรับปุถุชน ได้แก่

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่า การเบียดเบียน การทำร้ายร่างกายคนและสัตว์ แล้วมีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความปรารถนาดี และสงสาร เห็นอกเห็นใจผู้อื่นสัตว์อื่น

๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมยหรือโจร อันได้แก่ ลัก ฉก ฉิง วังราว ชูกรร โชก ชูเข็ญ ปล้น จี้ ตู๋ น้อ โกง หลอก ลวง ปลอม ทรยศ บังคับ เปลี่ยน ลักลอบ ยักยอก และรับสินบน แล้วเป็นผู้มีความขยันประกอบสัมมาชีพ บริจาคทาน และเคารพในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น

^{๑๒} กิจของคนคู่ หมายถึงการร่วมประเวณีหรือการเสพสังวาสกัน (ที.สี.อ. ๘/๗๐)

^{๑๓} ที.สี. (ไทย) ๘/๑๕๔/๖๕.

๓. กามเมสุ มิจฉาจารา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดิคนอกกาม บุคคลต้องห้ามสำหรับฝ่ายชาย คือ (๑) ภรรยาคนอื่น (๒) ผู้หญิงที่ยังอยู่ในความอุปการะของผู้อื่น (ต้องพึงพาอาศัยผู้อื่นอยู่) (๓) ผู้หญิงที่จาริตต้องห้าม (แม่ ย่า ยาย พี่สาว น้องสาว ลูกสาว พี่หญิงผู้เยาว์บุคคลที่ต้องห้ามสำหรับฝ่ายหญิง คือ (๑) สามีคนอื่น (๒) ชายจาริตต้องห้าม (พ่อ ปู่ ตา พี่ชาย น้องชาย ลูกชาย พระภิกษุ สามเณร ชายผู้เยาว์) ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงไม่ใช่เฉพาะห้ามแต่ร่วมสังวาสเท่านั้น แม้แต่การเคล้าคลึง การพุดเกี่ยวพาราตี หรือการแสดงอาการ ปฏิพัทธ์ แม้แต่ด้วยสายตาดนตรสบเนตร เป็นต้น ก็ชื่อว่า การละเมิดศีลข้อนี้แล้ว เมื่อไม่ล่วงละเมิดศีลข้อนี้แล้วเป็นผู้สำรวมในกามยินดีแต่ในภรรยาของตนเท่านั้น (สทาร์สัน โดษ) จงรักภักดีแต่ในสามีของตน (ปติวัต) ถ้ายังไม่ได้แต่งงานก็ต้องมีกามสังวร ตั้งตนอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันดีชนิดที่ว่า "เข้าตามตรอกออกตามประตู"

๔. มุสาวาทา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ อันได้แก่คำปด ทวน สาบาน ทำเล่ห์กระเท่ห์ มารยา ทำกิเลส เสริมความสำรวมคำพูดเสียดแทง สับปลับ ผิดสัญญา เสียสัตย์ และกินคำ แล้ว เป็นผู้รักถักจะพูดแต่คำสัตย์จริงด้วยความจริงใจและปรารถนาดี มุ่งหวังดีต่อผู้ฟัง

๕. สุราเมรยะมัชชะปมาทักุฏฐานา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท อันได้แก่ น้ำสุรา เมาрь เครื่องดื่มมีนเมาอื่น ๆ และการเสพ ยาเสพติดอื่นๆ เช่น ฝิ่น เฮโรอิน กัญชา ยาบ้า หรือแม้แต่บุหรี่ แล้วเป็นผู้ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะในการประกอบกิจการทั้งปวง และเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิตในการงาน ในวัยในเพศ

พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อน เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีล สมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ จงเป็นผู้สำรวมในปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายเมื่อเธอทั้งหลายมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ สำรวมในปาติโมกข์สังวรสมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย กิจที่ควรทำยิ่งกว่านี้ จะพึงมีอะไรเล่า ถ้าแม้ภิกษูกำลังเดินไป อภิขมาไปปราศแล้ว พยายามไปปราศแล้ว ละดินมิทระได้แล้วละอุทธัจจกุกุจะได้แล้ว ละวิจิจจลาได้แล้ว ปรารถนาความเพียรไม่ย่อหย่อนมิ สติมั่นไม่หลงลืม มีกายสงบไม่ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคง มีอารมณ์เป็นหนึ่งภิกษุแม้เดินอยู่เป็น อย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารถแล้วเป็นนิจันรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ถ้าแม้ภิกษุยืนอยู่ ถ้าแม้ภิกษุนั่งอยู่ ถ้าแม้ภิกษุนอนตื่นอยู่ อภิขมาไปปราศแล้ว พยายามไป

ปราศแล้วละถีนมิทระได้แล้ว ละอุทรัชจกุกจะได้แล้ว ละวิจิจจลาได้แล้ว ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน มีสติมั่นไม่หลงลืม มีกายสงบไม่ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคงมีอารมณ์เป็นหนึ่ง ภิกษุแม้นอนตื้นอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียรมีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจันรันดร มีใจเด็ดเดี่ยวฯ

ภิกษุพึงเดินตามสบาย พึงยืนตามสบาย พึงนั่งตามสบาย พึงนอนตามสบาย พึงรู้ตามสบาย พึงเหยียดตามสบาย ตลอดจนคคิขของโลก ทั้งเบื้องบน ท่ามกลาง และเบื้องต่ำ และพิจารณาตลอดความเกิด และความเสื่อมไปแห่งธรรม และชั้นทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวภิกษุอย่างนั้น ผู้มีสติทุก เมื่อ ศึกษาปฏิบัติทาอันสมควรแก่ความสงบใจเสมอ ว่ามีใจ เด็ดเดี่ยวฯ

ผู้จะเป็นคนเต็มคน คือ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ จะต้องเป็นผู้มีการดำเนินชีวิตประจำวันทีประกอบด้วยศีลทั้ง ๕ ประเด็นดังกล่าวแล้ว ถ้าขาด ๑ ประเด็นก็เป็นคนเพียง ๘๐ เปอร์เซ็นต์ หรือขาด ๒ ประเด็นก็เป็นคนเพียง ๖๐ เปอร์เซ็นต์ เป็น นับว่าเป็นหลักการขั้นพื้นฐานที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน มุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความเป็นมนุษย์อันจะได้เป็นสมาชิกที่ของสังคม ความสงบสุขในสังคมแต่ละวันจะเกิดขึ้นได้ก็อาศัยหลักมนุษยธรรม หรือ แต่ละคนเป็นคนเต็มคน นั่นเอง

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้ อานิสงส์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีโรคภัยเป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล
๒. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมขจรไปนี้ เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล
๓. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก้วักلاء ไม่ก่อกวนเข้าไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล
๔. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี้เป็นอานิสงส์

ประการที่ ๔ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีล

๕. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลก
 สวรรค์ นี้เป็นอนิสงส์ประการที่ ๕ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วย
 ศีลภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีลเพราะสมบูรณ์ด้วยศีลมีอนิสงส์ ๕
 ประการนี้แล^๔

(๓) เป็นผู้มีหิริ ซึ่งปรากฏในคำอธิบายอยู่ใน วิตถตพลสูตรความว่า พระผู้มี
 พระภาค นี้เรียกว่า สัทธาพละ วิริยพละ เป็นอย่างไร คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ปรารถ
 ความเพียร^๔ เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง^๕ มีความบากบั่นมั่นคง ไม่
 ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ นี้เรียกว่า วิริยพละ หิริพละ เป็นอย่างไร คือ อริยสาวกในธรรม
 วินัยนี้เป็นผู้มีหิริ คือ ละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ละอายต่อการประกอบบาปอกุศล
 ธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า หิริพละ โอตตปฺปพละ เป็นอย่างไรคือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มี
 โอตตปฺปปะ คือ สะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต สะดุ้งกลัวต่อการประกอบบาปอกุศล
 ธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า โอตตปฺปพละ อย่างไรก็ตาม หัตถกอบาสกในสมัยนั้น ก็ชื่อว่า มีธรรม
 ข้อนี คือ หิริ เป็นเครื่องบำเพ็ญคุณงามความดีประกอบการประพฤติตามหลักสังคหวัตถุ ๔
 ประการ

(๔) เป็นผู้มีโอตตปฺปปะ โอตตปฺปชนะ (ทรัพย์ คือ โอตตปฺปปะ) โอตตปฺปชนะ
 เป็นอย่างไรคือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีโอตตปฺปปะ คือ สะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วจีทุจริต
 มโนทุจริต สะดุ้งกลัวต่อการประกอบบาปอกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า โอตตปฺปชนะ

(๕) เป็นพหูสูต สุตฺตชนะ (ทรัพย์ คือ สุตฺตะ) สุตฺตชนะ เป็นอย่างไร คือ อริยสาวกใน
 ธรรมวินัยนี้เป็นพหูสูต ทรงสุตฺตะ ๓ ตั้งสมสุตฺตะ เป็นผู้ใฝ่ฟังมาก ซึ่งธรรมทั้งหลายที่มีความงามใน
 เบื้องต้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลกบุคคล
 ๔ จำพวก^๕ ๓ ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้มีสุตฺตะน้อยทั้งไม่เข้าถึงสุตฺตะ

๒. บุคคลผู้มีสุตฺตะน้อย แต่เข้าถึงสุตฺตะ

^๔ อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๓/๓๕๖.

^๕ อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖/๕; ตูรายละเอียดยใน อภิ. ปุ. (แปล) ๓๖/๑๘๕/๒๑๖-๒๑๗.

๓. บุคคลผู้มีศุตะมาก แต่ไม่เข้าถึงศุตะ

๔. บุคคลผู้มีศุตะมากทั้งเข้าถึงศุตะ

บุคคลผู้มีศุตะน้อยทั้งไม่เข้าถึงศุตะ เป็นอย่างไร

บุคคลผู้มีศุตะน้อย คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีศุตะ คือ ศุตะ เเคยะ เวชยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัญญาธรรม เวทลละ^{๑๖} น้อย ทั้งเขาก็หา^{๑๗} รรธ^{๑๘} ฐธรรม^{๑๙} แห่งศุตะน้อยนั้นแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลผู้มีศุตะน้อยทั้งไม่เข้าถึงศุตะเป็น อย่างนี้แล

บุคคลผู้มีศุตะน้อย แต่เข้าถึงศุตะ เป็นอย่างไร

บุคคลผู้มีศุตะน้อย คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีศุตะ คือ ศุตะ เเคยะ ฯลฯ เวทลละน้อย แต่เขา^{๑๗} รรธ^{๑๘} ฐธรรม^{๑๙} แห่งศุตะน้อยนั้นแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลผู้มี ศุตะน้อย แต่เข้าถึงศุตะ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีศุตะมาก แต่ไม่เข้าถึงศุตะ เป็นอย่างไร

^{๑๖} นวังคสัตถุศาสน์ คำสอนของพระศาสดามีองค์ ๘ คือ (๑) ศุตะ ได้แก่ อุกโตวิภังค์ นิเทศ ชนธกะ ปรีวาร พระสูตรในสุดคณินบาท และพุทธวจนะอื่น ๆ ที่มีชื่อว่าศุตะ หรือสุดคณินบาท (๒) เเคยะ ได้แก่ ความที่มีร้อย แก้วและร้อยกรองผสมกัน หมายถึงพระสูตรที่มีคาถาทั้งหมด โดยเฉพาะสคาถาวรรคในสังยุตคณินบาท (๓) เวชยาकरणะ ได้แก่ ความร้อยแก้วล้วน หมายถึงเออาภิธรรมปฏิภาณทั้งหมด พระสูตรที่ไม่มีคาถา และพุทธพจน์อื่นใดที่ไม่ จัดเข้าในองค์ ๘ ข้อที่เหลือ (๔) คาถา ได้แก่ ความร้อยกรองล้วนหมายถึงเออาธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา และคาถา ล้วนในสุดคณินบาทที่ไม่มีชื่อว่าเป็นสูตร (๕) อุทาน ได้แก่ พระคาถาที่ทรงเปล่งด้วยพระทัยอันสพรคด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ พร้อมทั้งข้อความอันประกอบอยู่ด้วย รวมเป็นพระสูตร ๘๒ สูตร (๖) อิติวุตตกะ ได้แก่ พระสูตร ๑๑๐ สูตรที่ตรัสโดยนัยว่า “วุตฺตํ เหน้ กวตวา” (๗) ชาตกะ ได้แก่ ชาตก ๕๕๐ เรื่อง มีอปนิมณฑชาตก เป็นต้น (๘) อัญญาธรรม ได้แก่ พระสูตรที่ว่าด้วยเหตุอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏทุกสูตร เช่น ที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเป็น อัจฉริยะไม่เคยปรากฏ ๔ ประการนี้มีอยู่ในอานนท” ดังนี้ เป็นต้น (๙) เวทลละ ได้แก่พระสูตรแบบถามตอบซึ่งผู้ ถามได้ทั้งความรู้และความพอใจ ตามต่อ ๆ ไป เช่น จุฬเวทลลสูตร มหาเวทลลสูตร สัมมาทิฏฐิสูตร สักกปัญหา สูตร สังขารภาวนิยสูตร และมหาปุณณมสูตร (อ.จ.จตุกก.อ. ๒/๖/๒๘๒, วิ.อ. ๑/๒๖)

^{๑๗} รรธ ในที่นี้หมายถึงรรธกถา (อ.จ.จตุกก.อ. ๒/๖/๒๘๒).

^{๑๘} ฐธรรม ในที่นี้หมายถึงบาลี (อ.จ.จตุกก.อ. ๒/๖/๒๘๒).

บุคคลผู้มีศุตะน้อย คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีศุตะ คือ ศุตะ เกษยะ ฯลฯ เวทัลละมากแต่เขาหาวิธีอรรถธรรมแห่งศุตะมากนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลผู้มีศุตะมาก แต่ไม่เข้าถึงศุตะ เป็นอย่างนี้แล^{๑๙}

บุคคลผู้มีศุตะมากทั้งเข้าถึงศุตะ เป็นอย่างไร

บุคคลผู้มีศุตะน้อย คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีศุตะ คือ ศุตะ เกษยะ เวชยการณะ คากา อุทานอติวุตตกะ ชาตกะ อัญญธรรม เวทัลละมาก ทั้งเขาก็รู้วิธีอรรถธรรมแห่งศุตะมากนั้น แล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลผู้มีศุตะมากทั้งเข้าถึงศุตะ เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก ถ้าบุคคลมีศุตะน้อย ทั้งไม่ตั้งมั่นในศีล บัณฑิตทั้งหลายย่อมติเตียนเขา ทั้งในด้านศีลและศุตะ ถ้าบุคคลแม้มีศุตะน้อย แต่ตั้งมั่นดีในศีล บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาในด้านศีล แต่ศุตะของเขาไม่สมบูรณ์ ถ้าบุคคลแม้มีศุตะมาก แต่ไม่ตั้งมั่นในศีล บัณฑิตทั้งหลายย่อมติเตียนเขาในด้านศีล แต่ศุตะของเขาสมบูรณ์ ถ้าบุคคลมีศุตะมาก ทั้งตั้งมั่นดีในศีล บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาทั้งในด้านศีลและศุตะ ใครเล่าจะสามารถติเตียนเขาผู้มีศุตะมาก ทรงธรรม มีปัญญา เป็นพุทธสาวก^{๒๐}

ผู้เป็นเหมือนแท่งทองชมพู^{๒๑} แม้เทวดาและมนุษย์ก็สรรเสริญเขา ถึงพรหมก็สรรเสริญเขา พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ ผู้เฉียบแหลมได้รับคำแนะนำดี แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมย่อมทำหมู่ให้งาม บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือในธรรมวินัยนี้

๑. ภิกษุผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรมปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม

๒. ภิกษุณี ผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรมปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม

๓. อุบาสก ผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรมปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม

^{๑๙} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖/๑๐.

^{๒๐} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖/๑๑.

^{๒๑} ทองชมพูทนต์ หมายถึงทองคำบริสุทธิ์ (อัง.จตุกก.อ. ๒/๖/๒๘๓).

๔. อุบาสิกาสู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แก่ลัวกล้า เป็นพหูสูตทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งามภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลเป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แก่ลัวกล้าเป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม

บุคคลผู้เฉียบแหลม แก่ลัวกล้า เป็นพหูสูตทรงธรรม และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมเรียกว่าผู้ทำหมู่ให้งามภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ภิกษุณีผู้เป็นพหูสูตอุบาสกผู้มีศรัทธา และอุบาสิกามีศรัทธา^{๒๒} คนเหล่านี้แลย่อมทำหมู่ให้งามชนเหล่านี้แลชื่อว่าสังฆโสภณ^{๒๓}

(๖) เป็นผู้มีจาคะ จาคณะ (ทรัพย์ คือ จาคะ) จาคณะ เป็นอย่างไร คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่มชื้นยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการแจกทานอยู่ครองเรือน นี้เรียกว่า จาคณะ โดยความหมายคำว่า จาคะ คือ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนให้ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว ความเอื้อเฟื้อแบ่งปันตลอดจนถึงมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย และยังหมายถึงการให้น้ำใจต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความสุขส่วนตัวได้

(๗) เป็นผู้มีปัญญา ปัญญาณะ (ทรัพย์ คือ ปัญญา) ปัญญาณะ เป็นอย่างไรคือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญาณะ พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสติ คือ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาดน^{๒๔} และกล่าวต่อไปว่าปัญญาพละ เป็นอย่างไรคือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ

^{๒๒} ในพระคถาณี แต่ละบริษัทต่างก็มีคุณสมบัติอย่าง ซึ่งความจริงแล้ว บริษัททุกจำพวกย่อมมีคุณครบทุกอย่าง (อง.จตุกก.อ. ๒/๗/๒๘๓).

^{๒๓} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗/๑๒.

^{๒๔} สติปัญญาเป็นเครื่องรักษาดน เป็นชื่อของปัญญาที่เป็นอุปการะแก่สติ (อง.ปญจก.อ. ๓/๑๔/๔)

ชำระกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญาพละ^{๒๕} และกล่าวถึงบุคคล ๔ จำพวกกฤษฎ์ทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลกบุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้รับความสงบแห่งจิตภายใน แต่ไม่ได้รับความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้รับความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง แต่ไม่ได้รับความสงบแห่งจิตภายใน

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ได้รับความสงบแห่งจิตภายในและไม่ได้รับความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้รับความสงบแห่งจิตภายในและได้รับความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้ได้รับความสงบแห่งจิตภายใน แต่ไม่ได้รับความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง ควรตั้งมั่นในความสงบแห่งจิตภายใน แล้วทำความเพียรเพื่อความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง สมัยต่อมา บุคคลนั้นจึงได้รับความสงบแห่งจิตภายในและได้รับความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง บุคคลผู้ได้รับความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง แต่ไม่ได้รับความสงบแห่งจิตภายใน ควรตั้งมั่นในความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง แล้วทำความเพียรเพื่อความสะดวกแห่งจิตภายใน สมัยต่อมา บุคคลนั้นจึงได้รับความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง และได้รับความสงบแห่งจิตภายใน บุคคลผู้ไม่ได้รับความสงบแห่งจิตภายในและไม่ได้รับความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง^{๒๖} ควรทำความพอใจ^{๒๗} ความพยายาม^{๒๘} ความอดสาหะ^{๒๙} ความขะมักเขม้น

^{๒๕} ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ แยกอธิบายดังนี้ คือปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็น ในที่นี้หมายถึงวิปัสสนาปัญญา และมีคปัญญาคือความเกิดและความดับ ในที่นี้หมายถึงความเกิดและความดับแห่งเบญจขันธ์ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญาสังขาร และวิญญาณอันเป็นอริยะ ในที่นี้หมายถึงบริสุทธิ์อยู่ห่างไกลจากกิเลสทั้งหลายด้วยวิกรมกมลปหานะ (การละด้วยการข่มไว้) และด้วยสมุจเฉตปหานะ (การละด้วยการตัดขาด) (อภ.ปญจก.อ.๓/๒/๒)

^{๒๖} อภ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๓/๑๔๑.

^{๒๗} ความพอใจ แปลจากคำว่า ฉันทะ หมายถึงกัตตุกัมมตาฉันทะ คือ ความพอใจคือความเป็นผู้ใคร่เพื่อจะทำ(ได้แก่) ฉันทะที่เป็นกลาง ๆ ดีก็ได้ ชั่วก็ได้ ต่างจากกามฉันทะที่เป็นแต่ฝ่ายชั่ว) (อภ.จตุกก.อ. ๒/๕๒/๓๖๗).

^{๒๘} ความพยายาม แปลจากคำว่า วายามะ หมายถึงความเพียรพยายาม (ปโยคะ) (อภ.จตุกก.อ. ๒/๕๒/๓๖๗).

^{๒๙} ความอดสาหะ แปลจากคำว่า อุตสาหะ หมายถึงความเพียรที่ยิ่งกว่าความเพียรพยายาม(วิริยะ) (อภ.จตุกก.อ. ๒/๕๒/๓๖๗).

สรุปได้ว่า เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่าด้วยทศพิธ ๗ ประการนี้ แลผู้ใดจะเป็นสตรี หรือบุรุษก็ตามมีทศพิธ ๗ ประการนี้ คือ สัทธาชนะ สีลชนะ หิริชนะ โอตตัปปชนะ สุตฺตชนะ จาคฺคชนะ และปัญญาชนะ บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า ‘เป็นคนไม่ขัดสนชีวิตของเขาที่ไม่สูญเปล่า’^{๑๐} เพราะฉะนั้น ผู้มีปัญญาเมื่อระลึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งหลายควรหมั่นประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและการเห็นธรรม ดังเช่น หัตถกคบดี ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบไปด้วยธรรมนำอสังขาร ๗ ประการที่ไม่เคยมีมาก่อน เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายนั่นเอง

๓.๓ หลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อหลักสังคหวัตถุ ๔

การนำหลักธรรมมาเกื้อหนุนหลักสังคหวัตถุ ๔ ข้อมสำคัญเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกัน จากการศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกัน คือ (๑) หลักพละ ๔ (๒) หลักไตรสิกขา และ (๓) หลักอริยมรรคมีองค์ ๘ มีรายละเอียด ดังนี้

๓.๓.๑ พละ ๕

หลักธรรมพละ ๕ กล่าวถึงเรื่องธรรมอันเป็นพลังเกื้อหนุนให้ชีวิตดำเนินไปสู่ทิศทางที่ดีงาม ๔ ประการ อันเป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อหลักสังคหวัตถุ ๔ ธรรมอันเป็นพลังมี ๔ ประการ มีรายละเอียด ดังนี้^{๑๑}

พละ ๕ แปลว่า กำลัง หมายถึง กำลัง แรง ความเข้มแข็งที่ทำให้หมั่นขจัดได้แม้กำลังแห่งมาร ทำให้สามารถดำเนินชีวิตที่ดีงามปลอดโปร่งเป็นสุข และหรือความไม่หวั่นไหว มิให้อกุศลธรรมครอบงำได้ อันเป็นกำลังที่จะผลักดันอกุศลธรรมให้พินาศไป และยังความตรัสรู้ มรรค ผล นิพพาน ให้บังเกิดขึ้น พละ ๕ ได้แก่ และองค์ธรรมที่เป็นกำลังนี้ พระพุทธองค์ทรงจำแนกไว้ ๕ ประการ มีชื่อเรียกว่าพละ ๕ ประกอบด้วยสัทธาพละ วิริยะพละ สติพละ สมาธิพละ และปัญญาพละ จัดเป็นธรรมที่เป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่อริยมรรค หลักการปฏิบัติทางจิตใจให้ถึงความพ้นทุกข์จากความทุกข์ ซึ่งมีความหมายแต่ละองค์ธรรม ดังนี้

๑. สัทธาพละ คือ สัทธาเป็นความเชื่อ ความเลื่อมใสในกุศลธรรม เป็นกำลังอดทนไม่หวั่นไหว และข้ายิ อกุศลธรรม คือ ตัณหา อันเป็นข้าศึกให้พินาศไป ผู้มีศรัทธาเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หมายถึง ความเชื่อความมั่นใจในปรีชาญาณของพระพุทธเจ้า ใน

^{๑๐} อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๕/๘.

^{๑๑} พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม, ออนไลน์, <http://wannapa.com/action3.html>, [๘ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

ฐานะที่ทรงเป็นต้นแบบหรือผู้นำของมนุษย์ที่ยืนยันถึงสมรรถวิสัยของมนุษย์ว่า มนุษย์สามารถหยั่งรู้สังขารธรรม เข้าถึงความดงามสูงสุดได้ด้วยสติปัญญา และความเพียรพยายามฝึกฝนพัฒนาตนเอง สัทธามีความหมายสามัญว่าความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในความคิดของสิ่งที่นับถือหรือปฏิบัติมีกิจที่น้อมใจตั้งหรือเด็ดเดี่ยว สัทธาระจะพัฒนาให้มีกำลังได้ต้องมีความไม่หวาดหวั่นในสัทธา สัทธาเป็นพลังด้านทานมิให้ความไม่เชื่อเกิดขึ้นได้เพราะถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นศรัตรูจริง ไม่เชื่อหรือล้งเลวว่าหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาจิตเพื่อความหลุดพ้นได้ในที่สุดจิตใจก็จะขาดความเชื่อมั่น ไม่มีพลังเมื่อสัทธาไม่มีพลังการพัฒนาจิตก็เป็นไปไม่ได้ยาก^{๓๒}

๒. วิริยะผล^{๓๓} คือ วิริยะที่เป็นความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า ไม่หวั่นไหวและทำลายโกศสังขาร คือ ความเกียจคร้าน อันเป็นข้าศึกให้พินาศไป การจะปรารภความเพียรทางใจจำเป็นต้องอาศัยความบากบั่น ความชวนชวย มีความพยายาม อุตสาหะ ความทนมานะ เข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ทอดย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยอินทรีย์ ได้แก่ ผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคงไม่ทอดธุระในกุศลธรรม วิริยะมีความหมายสามัญว่า ความเพียรพยายามมีกำลังใจก้าวหน้าไม่ทอดยมีหน้าที่ยกจิตไว้ ความเพียรจะพัฒนามีกำลังเป็นวิริยะผลได้ต้องไม่หวั่นไหวในความเกียจคร้าน คือมีความเพียรที่เป็นพลังด้านทานมิให้ความเกียจคร้านเกิดขึ้นได้โดยการปฏิบัติทำความเพียรติดต่อกันทุกวันไม่หยุดหย่อน เมื่อทำได้มากความเพียรก็จะเกิดพลังเพิ่มขึ้น

๓. สติผล คือ สติที่เป็นความระลึกในอารมณ์สติปัญญา มีกำลังตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และทำลายความหลงลืมสติ อันเป็นข้าศึกให้พินาศไป สติตามความระลึก ความหวนระลึก กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สตินทรีย์ สัมมาสติ ได้แก่ ผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำที่พูดมานานแล้วได้ สติมีความหมายสามัญว่า ความระลึกได้กำกับใจกับจิตบางที่ให้ความหมายอย่างง่ายว่าการมีสติคล่องตัวที่ยืดหยุ่นสามารถระลึกนึกทวนถึงกิจที่ทำ คำที่พูดได้ แม้ระยะเวลาจะล่วงผ่านมานานแล้ว หน้าทีของสติ คือ การดูแลหรือคอยกำกับจิต สติจะพัฒนามีกำลังเป็นสติผลได้ต้องไม่หวั่นไหวในความไม่ประมาท คือ มีความระลึกได้ที่เป็นพลังด้านทานมิให้ความ

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๒๔-๔๒๕.

^{๓๓} อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔/๑๓-๑๘.

ประมาทความเลื่อนลอยเกิดขึ้นได้ เพราะถ้าประมาทไม่พยายามให้รู้ตัวอยู่เสมอในขณะที่ทำ พุด คิด สติจะไม่เกิดเป็นสติพละเมื่อไม่มีพลังที่ยากที่จะหยั่งรู้สภาวะธรรมหรือยากที่จะข่มกิเลส นั้นนั้น ต้องฝึกสติในทุกอิริยาบถอย่างถูกวิธี สติจึงจะเกิดพลังขึ้นมาได้

๔. สมาธิพละ^{๓๔} คือ สมาธิที่เป็นความตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวต่อความฟุ้งซ่านอันเป็น ข้ำศึกต่ออารมณ์กรรมฐาน หรือสมาธิพละ คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สัมมาสมาธิ ได้แก่ ผู้สังคจากกามคุณและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้วบรรลุฌาน ๔ หรือให้ความหมายอย่างง่ายได้ว่าการทำภาวะปล่อยวางให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้ภาวะจิตเป็นอารมณ์เดียว หน้าที่ของสมาธิ คือการทำจิตไม่ให้ส่าย สมาธิจะพัฒนามีกำลังเป็นสมาธิพละได้ต้องไม่หวั่นไหวในอุทธัจจะ คือ มีสมาธิที่เป็นพลังต้านทานมิให้ความฟุ้งซ่านเกิดขึ้นได้ เป็นการฝึกจิตให้รวมตัวเข้าสู่อารมณ์เดียว จนจิตไม่มีอาการฟุ้งซ่านมีอาการสงบแสดงว่าสมาธิมีพละขึ้น

๕. ปัญญาพละ คือ ปัญญาที่กำหนดรู้อารมณ์กรรมฐานตามความเป็นจริงไม่หวั่นไหวและทำลายความมืดมนหลงทำลายอันเป็นข้ำศึกให้พินาศไป ปัญญาพละจึงเป็นปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ เป็นเครื่องทำลายกิเลสเป็นเครื่องนำทางความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญานทรีย์ เปรียบเหมือนศาสตรา ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเปรียบดัง ประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฎฐิ ได้แก่ ผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นถึงความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปอันเป็น อริยะ ชำแรกกิเลสอันจะให้ถึงความทุกข์โดยชอบ ปัญญามีความหมายสามัญว่า ความรู้เข้าใจ ตามเป็นจริง รู้สิ่งที่ทำที่ปฏิบัติ หยั่งรู้หรือรู้เท่าทันสภาวะ หน้าที่ของปัญญา คือ การเห็นความจริง ปัญญาจะพัฒนามีกำลังเป็นปัญญาพละได้ต้องไม่หวั่นไหวในอวิชชา คือ มีปัญญาเป็น กำลังต้านทานมิให้ความหลงและความไม่รู้เกิดขึ้นได้ ให้มีความรอบรู้ เข้าใจสภาพธรรมที่เรา ปฏิบัติอยู่ เช่นเมื่อมีสมาธิ ก็รู้ว่าอะไรทำให้เกิดสมาธิ อะไรเป็นตัวทำให้สมาธิเสื่อม และอะไร เป็นตัวทำให้จิตฟุ้งซ่าน ท้อถอย ให้ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นปัญญาในขั้นที่จิตตั้งมั่น สงบเป็นสมาธิ เมื่อปัญญาพิจารณาไปโดยลำดับจนมีพลังเป็นปัญญาพละ สามารถรอบรู้ในกอง

^{๓๔} อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๒๕-๒๖/๓๑-๓๒.

สังขาร (นามและรูป) ว่าตกอยู่ในสภาพธรรมดา ที่มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เพราะทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และไม่ใช่อัตตา เป็นเพียงสิ่งสมมติเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งที่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น

ธรรมทั้ง ๕ ประการนี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยล้าง กิเลสและนำพาชีวิตของบุคคลให้ผ่านพ้นวิภวาทที่เลวร้าย ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจได้เป็นอย่างดี จึงมีชื่อเรียกว่า “พลธรรม” ตามปกติ ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น จำต้องอาศัยพลังหรือกำลัง ๒ ด้าน เป็นเครื่องเกื้อหนุน ให้ชีวิตดำรงอยู่และสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆไปได้ พลัง ๒ ด้านที่ว่านั้น ก็คือ พลังกายและพลังใจ

๑. พลังกาย เรามีได้เพราะอาศัยปัจจัยภายนอก คือ วัตถุประสงค์ มีปัจจัย ๔ เป็นต้น เป็นเครื่องเกื้อหนุน ถ้าปัจจัย ๔ ดีคุณภาพชีวิตด้านร่างกายก็ย่อมดี ส่งผลให้กายพร้อมที่จะทำหน้าที่หรือดำเนินชีวิตประกอบกิจต่างๆ ได้อย่างสะดวก

๒. พลังใจ เป็นเรื่องนามธรรม ต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ คุณธรรม เป็นเครื่องเกื้อหนุน ถ้าได้ปัจจัยภายในก็ย่อมดี คือ มีคุณธรรมประจำใจ คุณภาพชีวิตด้านจิตใจก็ย่อมดี ส่งผลให้จิตใจพร้อมที่จะรับรู้ จดจำ และคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้โดยปลอดโปร่ง

พลังกายและพลังใจ เป็นสิ่งที่จะต้องมีความคู่กันไป เหมือนกับเหรียญสองด้านซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่พลังที่มีความสำคัญ ซึ่งคนเรากลับมองเห็นความสำคัญน้อยไป โดยเฉพาะในสังคมวัตถุนิยมปัจจุบัน

สรุปได้ว่า สิ่งแรกจำเป็นต้องสร้างสัทธา คือความเชื่อให้เกิดขึ้นเป็นพลังในตัว ไม่ให้เกิดความหวั่นไหว จากนั้นจะต้องมีความเพียร ไม่เกียจคร้าน มีสติระลึกรู้ทุกเมื่อ มีสติตั้งมั่นที่เป็นสมาธิ สามารถที่จดจ่จะระลึกในสิ่งที่ตนคิด พูด ทำ ในกาลก่อนหน้าแล้วที่ผ่าน มา เพื่อให้เกิดปัญญาพิจารณาเห็นความจริง เห็นความเป็นไปในสิ่งที่ไม่ควรจะไปยึดมั่นถือมั่น เพราะสิ่งของทุกอย่างในโลกนี้ล้วนแต่เราสมมติกันเท่านั้น แท้ที่จริงแล้วก็เสื่อมสลายและก่อให้เกิดความทุกข์นั่นเอง

๓.๓.๒ ไตรสิกขา

หลักแห่งการฝึกฝนอบรมในพระพุทธศาสนา มี ๓ ประการ เรียกว่า “ไตรสิกขา” (The Threefold Training) การปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา หรือสิกขา ๓ ได้แก่^{๓๕}

๑. อธิศีลสิกขา (Training in Higher Morality)

การฝึกอบรมในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพ คือ การควบคุมกาย วาจาให้เป็นปกติ เพราะคำว่า “ศีล” แปลตามตัวอักษรว่า ปกติ เช่น คำว่า “สิกขา” แปลว่า ศึกษา การฝึกอบรมในด้านความประพฤติทางกาย วาจาให้เป็นปกติยิ่งขึ้น ประเภทของศีล ศีลเป็นส่วนหนึ่งของวินัยและวินัยในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นขั้นๆ และแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ (๑) อาศาปริยวินัย คือ วินัยสำหรับคฤหัสถ์ (ผู้ครองเรือน) อาศาปริยวินัย คือ วินัยสำหรับคฤหัสถ์ (ผู้ครองเรือน) เป็นวินัยที่บัญญัติขึ้นสำหรับประชาชนทั่วไป ได้แก่ ศีล ๕ มีชื่อเรียกอีกอย่างคือ เบญจศีล หรือ นิจศีล เป็นศีลที่ประชาชนทั่วไปจะต้องรักษาเป็นประจำ เพราะเป็นกฎแห่งความประพฤติที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นภพระดับจิตใจให้สูงกว่าสัตว์ จึงเรียกว่า “มนุษยธรรม” ศีล ๕ และ (๒) อนาศาปริยวินัย คือ วินัยสำหรับบรรพชิต (ผู้ไม่ครองเรือน) อนาศาปริยวินัย คือ เป็นวินัยสำหรับบรรพชิตหรือนักบวชในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร ซึ่งจะต้องรักษาเป็นประจำ ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การงดเว้นจากการลักทรัพย์ การงดเว้นจากการประพฤติดิฉันพรหมจรรย์ การงดเว้นจากการพูดเท็จ การงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา การงดเว้นจากการรับประทานอาหารในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงวันจนถึงรุ่งอรุณของวันใหม่ การงดเว้นจากการดูการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคมดนตรี การงดเว้นจากการตัดทรงดอกไม้ ถูบไล่ของหอม และตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องหอมเครื่องทาทุกชนิด การงดเว้นจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ ภายในขัดด้วยนุ่นและสำลี การงดเว้นจากการรับเงินและทอง ศีล ๒๒๗ เป็นศีลสำหรับพระภิกษุที่จะต้องปฏิบัติเป็นประจำ และ ศีล ๓๑๑ เป็นศีลสำหรับพระภิกษุณีที่จะต้องปฏิบัติเป็นประจำ แต่ในปัจจุบันไม่ปรากฏให้เห็นแล้ว

^{๓๕}ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. ปรัชญา 201 พุทธศาสน์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ที่ โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๖.

๒. อธิจิตตสิกขา หรือ สมาธิสิกขา

การศึกษาหรือปฏิบัติโดยการทำให้ใจให้แน่วแน่นมั่นคง เรียกว่า “อธิจิตตสิกขา” สมาธิ แปลว่า ความตั้งมั่นแห่งจิต หรือภาวะที่จิตสงบนิ่งอยู่กับอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง สมาธิสิกขา หมายถึง การควบคุมหรือบังคับจิตใจให้ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว วอกแวกไปตามอารมณ์ต่างๆ เมื่อบุคคลมีศีล คือ เป็นผู้สามารถควบคุมกายและวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติสุขแล้ว วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของการรักษาศีล ก็คือ ศีลย่อมเป็นไปเพื่อสมาธิ หมายถึง เมื่อกายวาจาสงบแล้วก็จะทำให้ใจให้สงบ เพราะหากว่ากายและวาจาสงบนั้น ความเดือดร้อน ความทุกข์ต่างๆ ก็จะไม่เกิดแก่จิตใจ เมื่อมีศีลบริบูรณ์การสร้างสมาธิให้เกิดขึ้น ก็ทำได้โดยง่าย สมาธิ แบ่งได้ ๓ ระดับ คือ (๑) ขณิกสมาธิ สมาธิชั่วคราว เป็นสมาธิปกติธรรมดาที่เราสามารถปฏิบัติกันในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ประกอบกิจการงาน ถือว่าเป็นสมาธิเบื้องต้น (๒) อุปจารสมาธิ เป็นสมาธิระดับกลาง คือ สูงขึ้นไปใกล้สมาธิระดับปฐมฌาน ได้แก่ สมาธิหรือความสงบจนจะแน่วแน่ (๓) อัปปนาสมาธิ คือ สมาธิระดับสูง นับตั้งแต่ปฐมฌานขึ้นไปจนถึงจตุตถฌาน เป็นสมาธิแน่วสนิท ซึ่งได้แก่ ภาวะแห่งจิตที่เพ่งอารมณ์จนแน่วแน่ การเจริญสมาธิจนประณีตขึ้นตามลำดับ ภาวะของจิตที่เป็นสมาธิถึงขั้นอัปปนาสมาธิแล้ว เรียกว่า “ฌาน” ฌานมีหลายชั้นโดยทั่วไปนิยมแบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ชั้นละ ๔ รวมเป็น ๘ เรียกว่า “ฌาน ๘” หรือสมาบัติ ๘ อันเป็นภาวะของจิตที่ลึกซึ้ง

๓. อธิปัญญาสิกขา (Training in Higher Wisdom)

การฝึกอบรมปัญญาชั้นสูง หมายถึง การศึกษาหรือปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง ซึ่งเป็นความรู้ที่บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นความรู้ที่บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ไม่เจือปนด้วยกิเลส ตัณหา และอุปาทาน ปัญญาตามหลักของพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นปัญญา (ความรู้) ที่ประกอบด้วยสัมมาทิฎฐิ (ความเห็นชอบหรือความเห็นถูกต้อง) และเป็นปัญญาที่ประกอบไปด้วยสัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบหรือความครุ่นคิดที่ถูกต้อง) จึงจะเรียกว่า “อธิปัญญา”

ความหมายของปัญญา (ความรู้) หมายถึง ความรู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ ไม่ว่าจะรู้นั้นจะอยู่ใกล้หรือไกล เช่น การสำรวจการเป็นอยู่ของสัตว์น้ำใต้ทะเล เป็นต้น แต่ปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนามีความหมายลึกซึ้งกว่านั้น คือ เป็นปัญญาหรือความรู้ที่เป็นไปเพื่อเห็นแจ้งในขั้นที่ ๕ ไตรลักษณ์ อริยสัจ ๔ เป็นต้น หลักการศึกษาทางพระพุทธศาสนา แตกต่างไปจากการศึกษาทางโลกประการหนึ่ง ก็คือ การศึกษาทางพระพุทธศาสนาจะเริ่มศึกษาจากภายในก่อน แล้วจึงขยายวงกว้างออกไปสู่ภายนอก การศึกษาโลกภายใน ก็คือ การมารู้ตนเอง หากคนเรา

ไม่รู้ตนเองและไม่เข้าถึงธรรมชาติของคนแล้ว ก็ไม่สามารถดำเนินชีวิตของตนให้ประสบความสำเร็จได้ เพราะไม่รู้ปัญหา (ทุกข์) ไม่รู้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหา (สาเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด) ไม่รู้ความดับหรือแก้ปัญห และไม่รู้วิธีการปฏิบัติแก้ปัญห (ทุกข์) อันเชื่อมโยงไปสู่ธรรมชาติ ที่ชีวิตต้องเป็นไปอย่างนั้น คือ หลักแห่งไตรลักษณ์ คนเราจึงเข้าไปยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) ในตัวตน เมื่อเกิดมีตัวตนก็เกิดมีของตนตามมา เช่น สิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นของตน คนนั้น เป็นคนที่ตนรัก คนโน้นเป็นคนที่ตนเกลียด ฯลฯ ปัญห (ทุกข์) ก็เกิดขึ้น เพราะคนเราเอาความคิดความเห็นไปติดอยู่กับวัตถุสิ่งของ เมื่อมีความยึดมั่นถือมั่นมาก ความทุกข์ (ปัญหา) ก็มาก หากมีความยึดมั่นถือมั่นน้อย ทุกข์ (ปัญหา) ก็น้อยลง

จะเห็นว่าหลักไตรสิกขาเป็นพื้นฐานที่เกื้อหนุนต่อหลักสังคหวัตถุ ๔ ประการได้อย่างสมบูรณ์ และนำไปปฏิบัติได้ ทั้งนี้หลักไตรสิกขาเมื่อน้อมนำมาปฏิบัติย่อมส่งผลให้หลักธรรมอื่นๆ เกิดขึ้นตามมาได้ ด้วยสติปัญญาของแต่ละคน ดังนั้นเมื่อจะต้องดำเนินตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ จำเป็นเรียนรู้หลักไตรสิกขาด้วย เพราะเกื้อหนุนให้เกิดความเข้าใจ ในการกระทำไม่ว่าทางกาย วาจา และใจ

๓.๓.๓ หลักอริยมรรคมีองค์ ๘

หลักมรรคมีองค์ ๘^{๓๖} ข้อปฏิบัติที่ทำให้เข้าถึงพระนิพพาน คือ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ หรือที่เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา หมายความว่า เป็นข้อปฏิบัติที่จะทำให้เข้าถึงความดับทุกข์ มรรคมีองค์ ๘ หรือ อัญ्ञังคิกมรรค เรียกเต็มว่า อริยอัญ्ञังคิกมรรค แปลว่า ทางมีองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐ มีดังนี้

๑. สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ หมายถึงการเห็นแจ้งอริยสัจ ๔ โดยกิจ ๔ คือ เห็นแจ้งในทุกข์สัจจะ โดยปริญาญากิจ (กำหนดรู้) ๑ เห็นแจ้งในสมุทยสัจจะโดยปหานกิจ (การละ) ๑ เห็นแจ้งในนิโรธสัจจะ โดยสังคิณกรณกิจ (การทำให้แจ้ง) ๑ เห็นแจ้งในมรรคสัจจะ โดยภาวนากิจ (การทำให้เจริญ) ๑ สัมมาทิฏฐิที่ว่า แท้จริงว่าโดยสังเขป ปัญญาจักขุอันมีพระนิพพานเป็นอารมณ์ ถอนอวิชชานุสัยขึ้นได้ แห่งพระโยคีผู้ปฏิบัติเพื่อแทงตลอดซึ่งสัจจะ ๔ ชื่อว่าสัมมาทิฏฐิ สัมมาทิฏฐินั้น มีความเห็นชอบเป็นลักษณะ มีอันประกาศความแท้จริงเป็นกิจ มีการทำลายความมืด คือ อวิชชาเสียได้เป็นผล

^{๓๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๒๖๗; ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๕/๕๕; อภิ.วิ. (บาลี) ๑๕/๒๐๕/๑๒๖.

๒. สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ หมายถึงความตรึกรอยู่ในเรื่องราวที่เป็นกุศล เรียกว่ากุศลวิตก มี ๓ ประการ คือ ๑) เนกขัมมวิตก ได้แก่ ความดำริที่จะออกจากกามคุณอารมณ์ ๒) อพยาปาทวิตก ได้แก่ ความดำริที่ประกอบด้วยเมตตา ๓) อวิหิงสาวิตก ได้แก่ ความดำริที่ประกอบด้วยกรุณา สัมมาสังกัปปะ ความขกจิตขึ้นเฉพาะสู่ทางไปพระนิพพานอันสัมปยุตด้วยสัมมาทิฏฐินั้น กำจัดมิจลาสังกัปปะออกเสียได้ แห่งพระโยคีผู้มีทิฏฐิอันถึงพร้อมแล้วอย่างนั้น ชื่อสัมมาสังกัปปะ สัมมาสังกัปปะนั้น มีความขกจิตขึ้นถูกทางเป็นลักษณะ มีอัปนา (ความตรึกรแน่วอยู่ในทาง) เป็นกิจ มีการละมิจลาสังกัปปะได้เป็นผล

๓. สัมมาวาจา การกล่าววาจาชอบ หมายถึง การเว้นจากวจีทุจริต ๔ ที่ไม่เกี่ยวกับบอชาติพ คือ เว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย พูดเพื่อเอื้อ ความงงดเว้นจากมิจลาวาจาอันสัมปยุตด้วยสัมมาสังกัปปะนั้นแหละ ถอนวจีทุจริตขึ้นเสียได้แห่งพระโยคีผู้เห็นอยู่ (ด้วยสัมมาทิฏฐิ) และตรึกรอยู่ (ด้วยสัมมาสังกัปปะ)อย่างนั้น ชื่อสัมมาวาจา สัมมาวาจานั้นมีความกำหนดถือเอา (คือประมวลสัมปยุตธรรมไว้) เป็นลักษณะ มีความละเว้นเป็นกิจ มีความละมิจลาวาจาได้เป็นผล

๔. สัมมากัมมันตะ คือ การทำงานชอบ หมายถึง การเว้นจากกายทุจริต ๓ ที่ไม่เกี่ยวกับบอชาติพ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตผิดในกาม สัมมากัมมันตะ ความงงดเว้นจากทุจริตมีปณาดิบาท เป็นต้น อันสัมปยุตด้วยสัมมาวาจานั้นแหละตัดมิจลากรรมันตะได้ขาดแห่งพระโยคีผู้เว้นอยู่ (ด้วยสัมมาวาจา) อย่างนั้น ชื่อว่า สัมมากัมมันตะ สัมมากัมมันตะนั้นมีการพุง (สัมปยุตธรรม) ไว้เป็นลักษณะ มีความละเว้นเป็นกิจ มีการละมิจลากรรมันตะได้เป็นผล

๕. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การเว้นจากวจีทุจริต ๔ และกายทุจริต ๓ ที่เกี่ยวข้องกับบอชาติพสัมมาอาชีวะ ส่วนความงงดเว้นจากมิจลาอาชีวะอันสัมปยุตด้วยความงงดเว้นที่เป็นความหมจดแห่งสัมมาวาจาและสัมมากัมมันตะนั้น เข้าไปตัดเสียได้ซึ่งอเสนามีความล่อลวง เป็นต้น แห่งพระโยคินั้นอันใด ความงงดเว้นนั้นชื่อว่าสัมมาอาชีวะ สัมมาอาชีวะนั้น มีความสะอาด (แห่งอาชีวะ) เป็นลักษณะ มีอันยังอาชีวะที่ชอบธรรมให้ เป็นไปเป็นกิจ มีการละมิจลาอาชีวะเสียได้เป็นผล

๖. สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ หมายถึง ความเพียรพยายามในอารมณ์กรรมฐาน ตั้งแต่การเจริญสติปัญฐานดำเนินไปตามสัมมัปปธาน ๔ ต่อไปถึงวิริยทธิบาท

วิริยพละ วิริยสัมโพชฌงค์ สัมมาวายามะ อองค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ขณะที่เจริญ สติปัฏฐาน จนกระทั่งถึงมัคคญาณเกิด

๗. สัมมาสติ ความระลึกชอบ หมายถึง สติระลึกที่อยู่แต่เฉพาะอารมณ์ของ สติปัฏฐาน ๔ จนถึงมรรค ผล เป็นที่สุดเท่านั้น ชื่อว่าสัมมาสติ

๘. สัมมาสมาธิ ความตั้งมั่นชอบ หมายถึง ความตั้งมั่นในอารมณ์วิปัสสนา ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติธรรม เพราะจะต้องทำความเข้าใจในเรื่องสมาธิให้เข้าใจ ถ่องแท้เสียก่อน สมาธิ แปลว่า ความตั้งมั่นแห่งจิต ตามคำจัดความในพระสูตรทั่วไป หมายถึง สัจจากกามทั้งหลาย สัจจากอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ซึ่งมีวิตก วิจารณ์ ปิติและ สุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ ส่วนการบรรลุทุติยฌาน ซึ่งมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน มีภาวะที่ใจ เป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตก วิจารณ์ ระวังไป มีแต่ปิติ และสุขอันเกิดแต่ สมาธิอยู่ เพราะปิติจางไป จึงมีอุเบกขาอยู่ มีสติและสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยกายบรรลุ ทุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวว่า “เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” เพราะละสุขละทุกข์ และเพราะโทมนัส โสมนัสดับหายไป บรรลุทุติยฌาน อันไม่มีทุกข์มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะ อุเบกขา ส่วนในคัมภีร์อภิธรรม ให้ความหมายว่า สมาธิเป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความตั้ง แน่วแห่งจิต ความมั่นลงไปแห่งจิต ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านไปแห่งจิต ความสงบ สมาธิทริย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ที่เป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค อันใด นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ

สรุปได้ว่า หลักมรรคมืองค์ ๘ นั้นเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมหลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อให้เข้าถึงพระนิพพานตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏความในพระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค ของอุปัฏฐกสูตรว่า ถวายอภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี^{๓๗} มีสหายดี^{๓๘} มีเพื่อนดี^{๓๙} เป็น พรหมจรรย์^{๔๐} กิ่งหนึ่ง” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่ากล่าวอย่างนั้น อานนท์ อย่ากล่าวอย่างนั้น อานนท์ ที่จริง ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว อานนท์ ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดีพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคมืองค์ ๘ ทำอริยมรรคมี องค์ ๘ ให้มากภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เจริญอริยมรรคมืองค์ ๘ ทำอริยมรรคมืองค์ ๘

^{๓๗} มิตรดี หมายถึงมิตรที่มีคุณธรรม คือศีลเป็นต้น (อง.จตุกก.อ. ๒/๒๒/๓๐๐)

^{๓๘} สหายดี หมายถึงเพื่อนร่วมงานที่ดี (อง.ทสก.อ. ๓/๑๓/๓๒๒)

^{๓๙} เพื่อนดี หมายถึงเพื่อนที่รักใคร่สนิทสนมรู้จักกัน ชื่อสัตย์ต่อกัน (อง.ทสก.อ. ๓/๑๓/๓๒๒)

^{๔๐} พรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึงอริยมรรค (ส.ส.อ. ๑/๑๒๕/๑๔๕)

ให้มาก หมายความว่า ภิภษุในธรรมวินัยนี้ (๑) เจริญสัมมาทิฏฐิอันอาศัยวิเวก (ความสงัด) อาศัย
 วิราคะ (ความคลายกำหนัด) อาศัยนิโรธ (ความดับ) น้อมไปในโอสถัคคะ (ความสละ) (๒)
 เจริญสัมมาสังกัปปะอันอาศัยวิเวก (๓) เจริญสัมมาวาจา (๔) เจริญสัมมากรรมันตะ (๕)
 เจริญสัมมาอาชีวะ (๖) เจริญสัมมาวายามะ (๗) เจริญสัมมาสติ (๘) เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัย
 วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ ภิภษุผู้มีมิตรดี มีสหชาติ มีเพื่อนดี เจริญ
 อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค มีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล^{๔๑}

๓.๔ สรุป

สรุปได้ว่า หลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก คือ
 การได้รับแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ (๑) ทาน (๒) ปิยวาจา
 (๓) อัตถจริยา และ (๔) สมานัตตตา หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าทรงยกย่องหัตถกอุบาสกผู้มีธรรม
 นำอัสจรรย์ ๗ ประการ และถือว่าเป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อหลักสังคหวัตถุ ๔ อันเป็น
 หลักธรรมที่หัตถกคหบดีปฏิบัติอยู่เสมอ หลักธรรมที่เกื้อหนุนหลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ ที่มี
 ความเกี่ยวเนื่อง คือ หลักพละ ๕ หลักไตรสิกขา และหลักมรรคมีองค์ ๘ ประการ เพื่อให้การ
 ปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ประการนั้นได้ผลสมบูรณ์ หัตถกคหบดีถือเป็นแบบอย่างของผู้ที่
 นำเอาหลักธรรมมาใช้จนได้รับหารยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้ดำรงตำแหน่งสำคัญและเป็นผู้มี
 ธรรมอัสจรรย์ที่ไม่มีเคยมีใครทำได้มาก่อน

^{๔๑} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๒/๓.

บทที่ ๔

แนวทางการนำหลักสังคหวัตถุของหัตถคหบดีมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ในบทนี้ มุ่งศึกษาแนวทางการนำหลักสังคหวัตถุที่หัตถคหบดีมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีประเด็นการศึกษา ๔ ประการ ได้แก่ (๑) การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในดำรงชีวิต (๒) การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในประกอบอาชีพ (๓) การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในการอยู่ร่วมกับสังคม (๔) สรุป มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในดำรงชีวิต

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามหัตถคหบดีชาวเมืองอาฬวีว่า คุณ่อนหัตถคหบดี บริษัทของท่านนี้ใหญ่ ก็ท่านสงเคราะห์บริษัทใหญ่ได้อย่างไร ๆ หัตถคหบดีชาวเมืองอาฬวีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงสังคหวัตถุ ๔ ประการไว้ ข้าพระองค์สงเคราะห์บริษัทใหญ่นี้ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการเหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ว่าผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยทาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยทาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการประพฤตีสั่งที่เป็นประโยชน์ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการประพฤตีสั่งที่เป็นประโยชน์ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ สังคมไทยทุกวันนี้จำเป็นอย่างมากที่จะต้องใช้นิยามธรรมในเรื่องของสังคหวัตถุ ๔ ให้มากขึ้น ในการดำรงชีวิต เพราะว่าป็นหลักธรรมที่ช่วยเหลือเกื้อหนุนกัน ในสังคม เพราะสังคมต้องการความช่วยเหลือจากภาคพลแห่งความขัดแย้ง ซึ่งสังคหวัตถุมีอยู่ด้วยกัน ๔ ประการ* ที่หัตถคหบดีใช้ในการดำรงชีวิตครั้งเมื่อทรงปราศรัยกับพระพุทธเจ้าที่ว่า การให้ การแบ่งปัน การจุนเจือ ซึ่งสังคมไทยปัจจุบันต้องการและกลายเป็นสังคมแห่งการให้ ยกตัวอย่างบุคคลผู้ให้ในสังคมไทย

(ก) จากกรณี ที่ ลุงเอี่ยมหรือนายเอี่ยม คัมภีรานนท์ ขอทานบริจาคเงินล้านสร้างวัด

นายเอี่ยม คัมภีรานนท์ อายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๘๘ ซอย ๘ ถนนพหลโยธิน ต.ปากเพรียว อ.เมือง จ.สระบุรี ซึ่งมีอาชีพขอทานอยู่ภายในวัดไร่จิง พระอารามหลวง อ.สามพราน จ.นครปฐม ขอทานเงินล้าน ได้หลบหนีความวุ่นวายจากวัดไร่จิง จ.นครปฐม มาอยู่ที่วัดมหาธาตุวรวิหาร จ.เพชรบุรี โดยก่อนที่จะกลับมาวัดไร่จิงเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคมที่ผ่านมา

* พระมหาสมชาย มหาวีโร, สังคมแห่งการตื่นรู้ สังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมแห่งการแบ่งปัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/371223>, [๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑].

ลุงเอี่ยมยังได้มอบเงินทั้งหมดในตู้บริจาค ร่วมบูรณะพระประธานในอุโบสถ ๕๐๐ ปี วัดมหาธาตุ วรวิหาร จากการสอบถาม นายเอี่ยม ซึ่งเล่าให้ฟังว่า ตนเป็นคนป่วยเป็นโรคโปลิโอตั้งแต่กำเนิด พิการแขนขา เดินไม่สะดวก ลื่นไถล ล้มลุกไม่ชด ไม่มีญาติพี่น้อง อาศัยอยู่คนเดียว ตกกลางคืนจะนอนอยู่ที่ศาลาจำหน่ายรูปเทียนของวัด และปกติจะนั่งขอทานอยู่ด้านหลังโบสถ์วัดไร่จิงตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๒ จนปัจจุบันรวมระยะเวลากว่า ๓๓ ปีแล้ว ช่วงแรกตนได้ถวายเงินสดจำนวน ๓๐๐ บาท และถวายเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี เมื่อประชาชนผู้มีจิตกุศลให้เงินตนทุก ๆ วัน ตนก็ได้เก็บรวบรวมฝากธนาคารรวบรวมไว้ โดยเมื่อปีที่แล้วก็บริจาค ๔ แสน สำหรับในปีนี้ ตนตั้งใจว่าหากมีรายได้ครบ ๑ ล้านบาท จะถวายหลวงพ่อดังไรจิง เพื่อร่วมซื้อดอกบัวถวายงานประจำปี ระหว่างวันที่ ๒-๑๐ มีนาคม แล้วก็จะได้เงิน ๑ ล้านบาทที่ตั้งใจจริงๆ จึงขอมอบเงินส่วนนี้ให้วัดเพื่อนำไปบำรุงพระศาสนาต่อไป

ลุงเอี่ยมเป็นขอทานแล้วมาพักอาศัยอยู่ที่วัด ซึ่งเจ้าอาวาสรูปก่อนอนุญาตให้เข้ามาขอทานในวัดได้ เนื่องจากเป็นคนนำสงสาร พิการ มือหึงทั้ง ๒ ข้าง เดินไม่ได้ ต้องใช้วิธีคลานแทน แต่ละวันทราบว่านายเอี่ยมขอทานได้วันละ ๒ พันกว่าบาท ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ ก็ได้เป็นหมื่นบาท จากนั้นก็นำเงินรวบรวมมาบริจาควัดทุกปี ครั้งละประมาณ ๑ แสนบาท โดยทำมา ๔-๕ ปีแล้ว และปีนี้ นายเอี่ยมถูกหวยงวดวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ที่ผ่านมา ได้เงินนับล้านบาท จึงแสดงความจำนงถวายเงินให้วัด ๘๘๘,๘๘๘ บาท พร้อมทั้งหาวงดนตรีของ ด็กแดน ชลดา และหนังกลางแปลงมาแก้บนกับหลวงพ่อดังไรจิง เมื่อสอบถามคุณลุงเอี่ยมว่า ทำบุญมากี่ปีแล้ว ลุงเอี่ยมกล่าวว่า "ทำบุญปีมาทั้งหมด ๓๓ ปี ครั้งแรกทำ ๓๐๐ ครั้งที่สองทำ ๓๐๐ ครั้งที่สามทำ ๑,๐๐๐ แล้วก็ทำเพิ่มมาเรื่อย ๆ" พอถามต่อว่า คุณลุงคิดอย่างไรถึงได้มาทำบุญ ลุงเอี่ยมชี้ไปที่ใจและบอกว่า ตนเป็นคนพิการเลขขอให้ผลบุญส่งให้ตนสมบูรณ์แบบ^๒

จากกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นผู้ที่ใจบุญจริงๆ ไม่ได้ทำบุญเพื่อหวังลาภ ยศ สรรเสริญ เพราะท่านก็ได้บริจาคทานมาหลายปีก่อนหน้านี้แล้ว ด้วยความที่ตนเกิดมาพิการและต้องการสะท้อนให้สังคมรับรู้ว่ามีคนจะพิการ แต่ใจไม่พิการยังมานะที่จะสร้างบุญกุศล ซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดี โดยเฉพาะบุคคลที่มีครบ ๓๒ ประการก็ดีหรือไม่ครบก็ดี ได้หันมาให้ทานกันมากขึ้น ดังหัตถกอุบาสกที่ให้ทาน สงเคราะห์อุบาสก-อุบาสิกาด้วยการให้บริจาคทานจึงเป็นที่รักและชื่อเสียงมาได้จนทุกวันนี้

^๒ หนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๗๗๗๗, วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

(ข) หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ผ้าป่าช่วยชาติ

หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน วัดป่าบ้านตาด อ.เมืองจ.อุดรธานี ท่านเป็นลูกศิษย์ผู้สืบทอดปฏิบัติทางของหลวงปู่่มั่น ภูริทัตโต ที่ยังทรงธาตุทรงขันธ์เป็นที่พึ่งที่อาศัยของเหล่าศิษย์กรรมฐาน ทั้งบรรพชิต และฆราวาส ปฏิบัติทางขององค์หลวงตาถอดแบบมาจาก ปฏิบัติทางของหลวงปู่่มั่น โดยตรง ท่านสามารถชี้แนะแนวทางให้กับ เพื่อนสหธรรมิกให้ได้ บรรลุผ่านในปัญหาของการภวณาเป็นจำนวน หลายรูปด้วยกัน ท่านมีศิษยานุศิษย์ฝ่ายบรรพชิต ที่ได้กลายเป็น พ่อแม่ครูบาอาจารย์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์หลวงตา ได้เป็นผู้นำในการทำผ้าป่าช่วยชาติ แก้วีกฤตการณภายในประเทศ ซึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทยไม่เคยมีมาก่อน ท่านได้ละสังขารเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๔ ท่านได้ทำพินัยกรรม ให้นำเงินบริจาคที่เกิดขึ้นในงานบำเพ็ญกุศลขององค์ท่าน ให้นำไปซื้อทองคำเขาค้างหลวง นับว่าเป็นความเมตตาอันยิ่งใหญ่ขององค์ท่านที่มีต่อแผ่นดินไทย

แม้ว่าท่านจะไม่มีเงิน แต่ด้วยความที่ท่านเป็นผู้ที่ต้องการให้ทุกคนมีความสุข ประเทศชาติพ้นวิกฤตจากสภาวะทางการเงิน ได้จัดทำผ้าป่าขึ้นเพื่อนำเงินที่แปรสภาพเป็นทอง ซึ่งเป็นที่ทราบดีว่า สมัยเมื่อ ๒๐ ปีก่อนหน้านี้ ทองราคาบาทละ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ บาท แต่ปัจจุบันราคาทองอยู่ที่ ๒๔,๐๐๐-๒๕,๐๐๐ บาทไปแล้ว ซึ่งหลวงตามหาบัวได้ช่วยเหลือประเทศชาติช่วยเหลือสังคมส่วนใหญ่ และที่สำคัญผู้ใจบุญทั้งหลาย ตลอดจนคนไทยและชาวต่างชาติที่ได้ร่วมกันทำบุญ จนวันนี้ผ้าป่าช่วยชาติของหลวงตามหาบัวมีเงินและทองมหาศาล ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

(ค) คนไทยกับการให้ทาน

สังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธ คนไทยก็ชอบที่จะให้ทานทำบุญ การให้ทานทำบุญ หรือการทำบุญให้ทาน ทำบุญด้วยการให้ทานถือเป็นเรื่องใหญ่สำคัญอย่างหนึ่ง จะเรียกว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยก็ได้ ไม่มีใครในโลกนี้เหมือนคนไทย คนไทยชอบให้ คนไทยชอบทำบุญ ในสังคมไทยการให้ทานทำบุญคนส่วนใหญ่ก็เข้าใจว่าต้องไปวัดทำบุญด้วยการถวายวัตถุเงินทอง ข้าวปลาอาหาร ผัก ผลไม้ แต่พระภิกษุ-สามเณรตามฐานะและโอกาส ทำบุญตักบาตร หรือใส่บาตรพระ ฟังเทศน์ฟังธรรม ให้ทานแก่คนแก่ เด็ก และคนยากจน สร้างโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ แม้กระทั่งครูบาอาจารย์ที่พร่ำสอนเด็กให้มีวิชาความรู้ ความสามารถ และเป็นคนดีของสังคม พ่อแม่ให้ลูกได้เรียนหนังสือ ได้มีงานทำที่ดีให้มรดก ให้วิชาความรู้ เจ้านายกับลูกน้องก็ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน รักใคร่ปรองดองกัน ย่อมเป็นการให้ทั้งสิ้น เพราะการให้

นั้นเกิดจากการให้วัตถุหรือนามธรรมที่ดียอมเป็นการให้ทั้งสิ้น ประเทศไทยจึงได้ชื่อว่าเป็นประเทศแห่งมิตรไมตรี เพราะเป็นสังคมไทยแห่งการให้นั่นเอง^๓

ดังนั้น หัตถถกอุบาสกเจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน จึงทำให้เพื่อน มีบริวารมาก เพราะท่านหัตถถกอุบาสกจะพูดสิ่งใดก็ประกอบไปด้วยคุณประโยชน์ พูดด้วยจิตเมตตา ก่อนที่จะพูดจึงต้องคิดว่าจะพูดอะไร? พูดกับใคร? พูดไปทำไม? พูดไปแล้วเขาจะได้รับประโยชน์อะไรบ้าง? และที่สำคัญประเภทของถ้อยคำที่พูดด้วยความรัก จึงต้องประกอบไปด้วย

(๑) เป็นความจริง ตามประสาทสัมผัสของตน คือ พูดตามที่ตนได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ ได้รู้มา เมื่อเห็นว่ามีประโยชน์แก่ผู้ฟังก็พูดเรื่องนั้นให้ฟัง

(๒) เป็นคำสร้างสามัคคี คือ เรื่องที่นำมาพูดจะต้องมีลักษณะประสานสามัคคี ส่งเสริมความสามัคคี และกระชับสามัคคี ตามสมควรแก่ฐานะของบุคคล

(๓) เป็นถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน คือ ฟังแล้วสบายหู สบายใจ สุขใจ ปลื้มใจ เพราะได้ฟังถ้อยคำที่สะท้อนจากใจอันก่อปรด้วยความรัก ความเมตตาจากผู้พูด

(๔) เป็นคำที่มีสารประโยชน์ คือ เป็นคำพูดที่เกิดจากการตั้งคำถามดังกล่าว ดังนั้น การพูดในลักษณะนี้จึงต้องคว่า เรื่องนั้นเป็นเรื่องจริงไหม? เป็นเรื่องดีไหม? เป็นธรรมไหม? ถึงเวลาที่ควรพูดเรื่องนั้นหรือไม่ พูดไปแล้ว เขาสามารถได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่ บางครั้งแม้คนฟังจะไม่ชอบใจ แต่เมื่อเห็นว่าเป็นประโยชน์ทรงสอนให้รู้กาลที่จะพูดเรื่องนั้น^๔

คุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นทำให้หัตถถกอุบาสกได้รับคำสรรเสริญจากพระพุทธเจ้า ในสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ-สามเณร อุบาสก-อุบาสิกา หรือแม้แต่ชาวพุทธทั้งหลายหรือนับถือศาสนาอื่นทั่วไป ก็ย่อมต้องการพูดจาที่ไพเราะ อ่อนหวาน และน่าฟังกันทั้งนั้น ดังที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับความสำคัญของวาจา เพราะจะทำให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้ ตัวอย่างเช่น ท่าน ว.วชิรเมธี, นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

(ก) ท่าน ว.วชิรเมธี

พระมหาจุติชัย วชิรเมธี (บุญถึง) หรือที่รู้จักกันดีทั่วไปในนามปากกา "ว.วชิรเมธี" เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๖ บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐ ณ พัทธสีมาวัดครั้งใต้ ตำบลครั้ง อำเภอเขียงของ จังหวัดเขียงราย โดยมีพระครู

^๓ สุเทพ สวีรวงูร, การให้ทานทำบุญของคนไทย, <http://www.mbu.ac.th/pd>, ๓ มกราคม ๒๕๕๕.

^๔ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), นิเทศธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ : บริษัทแปลติบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๒๕๒.

โสภณจริยกิจ เจ้าคณะอำเภอเชียงของ เป็นพระอุปฆาฏ ต่อมาได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ณ พัทธสีมาวัดศรีโคงค์ โดยมีพระสุนทรปริยัติวิธาน เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เป็นพระอุปฆาฏ ปัจจุบันพระมหาวุฒิชัยจำพรรษาอยู่ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานครพระมหาวุฒิชัย เป็นพระนักวิชาการ นักคิดนักเขียน พระพุทธศาสนารุ่น ใหม่ เป็นนักปฏิบัติธรรม และนักบรรยายธรรมที่ผลิตผลงานออกมาในรูปแบบสื่อโทรทัศน์ และหนังสือออกมอย่างสม่ำเสมอในยุคปัจจุบัน ผลงานที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ การประพันธ์บทละครโทรทัศน์และหนังสือเรื่อง "ธรรมะคิดปีก" และเพลงประกอบละครธรรมะมากมาย จนได้รับพระราชทานรางวัลเสมาธรรมจักร จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ในงานสัปดาห์พระพุทธศาสนาวิสาขบูชาประจำปี ๒๕๕๐^๕

ท่าน ว.วชิรเมธี เป็นอีกท่านหนึ่งในสังคมไทยที่ท่านดำเนินชีวิตโดยการบรรยายธรรม ด้วยน้ำเสียงที่นุ่มนวล วาจาที่น่าฟัง ผสมกับหลักธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ถ่ายทอดออกมาให้เข้าใจได้ง่ายในทุกเพศทุกวัย จึงถือว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่สังคมไทยควรนำมาเป็นแบบอย่าง

(ข) นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี (นายกหญิงคนแรกของประเทศไทย)

นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีชื่อเล่นว่า ปู ปัจจุบันอายุ ๔๓ ปี เป็นบุตรคนสุดท้องในจำนวนบุตร ๕ คนของนายเลิศ และนางยินดี ชินวัตร และเป็นน้องสาวแท้ ๆ ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ประวัติด้านการศึกษาของ ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เธอสำเร็จในสายที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมาโดยตรง เพราะจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะมนุษยศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ก่อนที่จะไปศึกษาต่อระดับปริญญาโท ในคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเคนทักกีสเตท ประเทศสหรัฐอเมริกา จนสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. ๒๕๓๗^๖

คุณสมบัติของนายกรัฐมนตรี คือ ก่อนจะได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีช่วงการหาเสียงจะพบว่าช่วงที่มีการปราศรัยหาเสียงกับประชาชนทั้งหลายนั้น เป็นแบบกันเอง มีหางเสียงและกล่าววาจาไพเราะ อ่อนหวาน ทำให้เป็นที่ชื่นชอบจนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งและได้

^๕ ประวัติพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (บุญถึง),

<http://www.watkoh.com/forum/index.php?topic=1622.0>, (ออนไลน์), [๒๐ มกราคม ๒๕๕๕]

^๖ ประวัตินางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร, <http://www.watkoh.com/forum/index.php?topic=1623.0>, (ออนไลน์), [๒๑ มกราคม ๒๕๕๕]

ดำรงตำแหน่งสูงสุด แม้ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีท่านก็ยังใช้วาจาที่อ่อนหวาน ไม่ใช้วาจาที่หยาบคายหรือพูดต่อเสียดให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย จึงถือว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่สังคมไทยควรเอาเป็นแบบอย่าง นอกจากนี้ก็ยังมีอีกหลายท่านที่ใช้วาจาไพเราะอ่อนหวาน จนได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่ง ส.ส. หลายสมัย เพราะประกอบด้วยสังคหวัตถุ์นั่นเอง

๓. อรรถจริยา คือ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ หมายความว่า การทำตนให้มีค่า ไม่ว่าจะสูง ต่ำ ขาว เป็นเพียงแค่คนธรรมดา แต่ว่ามีค่าต่อสังคม ก็ถือว่าเขา ผู้ นั้นทำคนให้เป็นมนุษย์ทำคนให้เป็นสัตว์ประเสริฐได้ อรรถจริยามีความหมาย ๒ ประการ คือ (๑) การประพฤติตนไม่ให้เดือดร้อน (๒) การไม่เบียดเบียนผลประโยชน์ของบุคคลอื่น การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ เป็นต้น อรรถจริยาเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและต่อผู้อื่น ไม่เล็งเห็นประโยชน์ของตนจนก้าวล่วงเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อสนองความต้องการของตน ดังที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในคัมภีร์ธรรมบท ขุททกนิกายว่า “อุตตถุถิ ปรตฺถเนน พหุณฺปิ น หาปเย อุตตถุถมฺภิญญา ย สทฺถุถปฺปสุโต ลียา” แปลว่าบุคคลไม่ควรทำประโยชน์ตนให้เสียไป (แม้แต่น้อย) เพราะประโยชน์ผู้อื่นแม้มาก (ต่อเมื่อ) รู้แจ้งประโยชน์ตนก่อนแล้ว จึงควรชวนชวยในประโยชน์ผู้อื่น^๖

อีกประการหนึ่ง อรรถจริยา คือ การประพฤติกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ในทางปฏิบัติแล้ว การให้ การพูดด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานก็เป็นการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและคนอื่นอยู่แล้ว ขอบข่ายของคำว่า อรรถจริยา จึงเริ่มต้นจากการทำอะไรก็ตามที่สามารถอำนวยผลประโยชน์ความสุขให้แก่คนอื่นได้โดยที่สุด แม้แต่การงดเว้นไม่กระทำในลักษณะเป็นการหักราน ทำลายผลประโยชน์ที่คนอื่นควรจะได้ หรือได้แล้วก็ได้ชื่อว่าเป็นการทำสิ่งประโยชน์ เมื่อกล่าวโดยสรุปตามสถานะของคนแต่ละคนแล้ว ขอบข่ายของการทำประโยชน์สามารถกระจายออกไป ๓ ทางใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ (๑) พยายามไม่ทำสิ่งที่เป็นอันตรายต่อต้านสังคหของตน โดยพยายามทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครวั (๒) ไม่ทำตนให้เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม แต่พยายามทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (๓) ในฐานะที่ตนเป็น ซึ่งการเป็นของแต่ละคนนั้นไปสัมพันธ์กับชั้นยศ ตำแหน่ง กาล สถานที่ เป็นต้น ซึ่งต้องปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน ภาระหน้าที่ กาล สถานที่นั้นๆ ตาม

^๖ บ. (ไทย) ๒๕ / ๒๒/๓๓.

สมควรแก่จุดที่ตนเข้าไปสัมพันธ์อยู่ในขณะนั้นๆ^๔ ดังเช่นหัตถกอบาสกผู้ตั้งมั่นที่จะบำเพ็ญประโยชน์ตนเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม เมื่อต้องเกี่ยวเนื่องด้วยบุคคลอื่น หัตถกอบาสกก็ทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุด โดยเฉพาะที่ได้รับเป็นเอตทัคคะท่านก็ยังคงดำรงชีวิตในหลักการประพฤติประโยชน์อยู่เป็นนิจ

๔. สมานัตตตา หมายถึง การวางตัวอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวให้ถูกต้องตามกาลเทศ ไม่ใช่พอตัวเองได้ดิบได้ดี ก็ลืมเพื่อนพ้องน้องพี่ ญาติสนิทมิตรสหาย ที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลเรา มีความหมาย ๒ ประการ คือ (๑) การวางตัวในสถานะ เช่น การวางตัวในครอบครัว การวางตัวในสังคม เป็นต้น (๒) การประพฤตินอนอยู่ในความเสมอภาค เช่น การไม่เอารัดเอาเปรียบเพื่อนสนิทมิตรสหาย ไม่ฆ่าน้อง พี่น้อง นาย ขาเพื่อน เป็นต้น

อีกนัยหนึ่งของหลักสมานัตตตา คือ การวางตนได้ดี เหมาะสม ไม่ถือตัว จึงถือว่าเป็นคุณลักษณะของกัลยาณมิตรประเภทร่วมทุกข์-ร่วมสุข คือ วางตนเสมอต่อคนทั้งหลาย แม้ว่าสถานการณ์บางอย่างจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงมีความมั่นคง ตลอดถึงการวางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน กาล สถานที่ กลุ่มคน บุคคล เหตุผล ที่เราใช้กันอยู่ค้ำหนึ่งว่าสมควรแก่ฐานะนุรูป เป็นการนำตนเข้าไปประสานโดยมีพื้นฐานอยู่ที่การยอมรับนับถือสถานะของกันและกัน แล้วปฏิบัติให้เหมาะสมสอดคล้องแก่กรณีดังกล่าวที่หัตถกอบาสกได้น้อมนำปฏิบัติจนบังเกิดผล คือ เป็นผู้มีบริวาร ๕๐๐ คน จึงมีโช่เรื่องง่ายเลยที่จะเกิดขึ้นได้ในสมัยพุทธกาลที่จะมีบริวารมากมายขนาดนี้ ดังนั้นเป็นเหตุให้หัตถกอบาสกได้รับคำยกย่องสรรเสริญ เพราะท่านมีคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์ต่อคนหมู่มาก^๕

กล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักสังคหัตถุ ๔ เป็นเหมือนกุญแจนำชีวิต เข้มทิศนำสังคมให้ก้าวไปสู่สันติภาพความสงบสุขและลดการข่มขู่บีบคั้นและกันมองเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเป็นสิ่งมีชีวิตที่จะดำรงช่วยเหลือไม่มองเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน คือ เขื่อที่จะคอยเอารัดเอาเปรียบกัน ดังที่หัตถกคหบดีได้นำหลักสังคหัตถุ ๔ มาเป็นแบบอย่าง เพื่อให้เกิดความสุข และความเจริญทั้งด้านบริวาร และโภคทรัพย์ต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากการปฏิบัติธรรมสังคหัตถุ ๔ ทั้งสิ้น

^๔ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), นิเทศธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ : บริษัทแปลติบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๒๕๘-๒๕๙.

^๕ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), นิเทศธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ : บริษัทแปลติบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๒๕๙.

๔.๒ การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพใดก็ตามย่อมส่งผลต่อความเป็นอยู่ของตนเองและผู้อื่น และมักจะ ต้องอิงอาศัยกัน เพื่อให้กิจการงานนั้นเป็นไปด้วยความราบรื่นและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประกอบ อาชีพของตน คือ หลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ มาใช้ในการประกอบอาชีพ ยกตัวอย่าง เช่น

(ก) สังคหวัตถุ ๔ กับการนำไปใช้ในเรื่อง CSR^{๑๑}

เรื่อง ซีเอสอาร์ มีรากฐานมาจากหลักทางศาสนา และดำรงอยู่ในสังคมตะวันตกมาช้านาน การพิจารณาถึงบริบทของเรื่องมีความสำคัญมากกว่าถ้อยคำที่เรียก ในการศึกษา หลายต่อหลายครั้งค้นพบว่า สังคมไทยในยุคสมัยที่ผ่านมามีการดำเนินกิจกรรมซีเอสอาร์ ที่มีความเข้มข้นมากกว่าสังคมในตะวันตกเสียอีก อย่างกรณีของการช่วยเหลือผู้อื่นในงานที่ทำ จนกลายเป็นประเพณีที่เรียกว่า "การลงแขก" ก็เป็นตัวอย่างหนึ่ง ที่เมื่อเปรียบเทียบกับ วัฒนธรรมตะวันตกซึ่งค่อนข้างไปทางต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน ต้องแข่งขันกันเอาตัวรอด จึงค่อย ในเรื่องความสนิทสนมเกื้อกูลกันทางสังคม ด้วยเหตุนี้ สังคมตะวันตกหรือกระทั่งสังคมใน ประเทศตะวันตกหลายประเทศ ที่ได้รับเอาวัฒนธรรมการแข่งขัน การชิงดีชิงเด่นอย่างเอาเป็น เอาตาย จนเกิดความเครียด เกิดปัญหาทางจิตใจ กำลึงถวิลหาวิธีการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อผู้อื่นมากขึ้น คำนึงถึงสังคมส่วนรวมมากขึ้น เป็นที่น่าสังเกตว่า ปัจจุบันกลุ่ม คนชั้นปัญญาชนชาติตะวันตกได้เดินทางเข้ามาศึกษา และปฏิบัติธรรมในประเทศไทย เพื่อค้นหา วิธีแก้ปัญหาด้านจิตใจเพิ่มมากขึ้น เหล่าบรรดานักคิดชาวตะวันตกที่มีชื่อเสียงในวงการธุรกิจ ก็ได้เขียนตำราการบริหารจัดการซึ่งมีองค์ประกอบของการบริหารเชิงพุทธอยู่อย่างชัดเจน ฉะนั้น องค์กรธุรกิจในประเทศไทยแทนที่จะไปค้นหาความรู้จากตะวันตก ก็สามารถที่จะศึกษา ความรู้ที่มีอยู่ในข้อธรรมทั้งหลาย เช่น สังคหวัตถุ ๔ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความรับผิดชอบต่อ สังคม แล้วนำมาใช้กับการดำเนินธุรกิจได้โดยตรงทันที ไม่ต้องรอให้ฝรั่งเข้ามาศึกษาแล้วถึงนำ กลับมาถ่ายทอดอีกต่อหนึ่ง

สังคหวัตถุ ๔ คือ หลักอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคล ซึ่งในที่นี้รวมถึงพลเมือง บรรษัท (Corporate Citizen) ให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข สามารถใช้เป็นตัวแบบหรือ วิธีการในการดำเนินกิจกรรมซีเอสอาร์ขององค์กร โดยมีความสอดคล้องกับบริบทของ สังคมไทย ที่มีอุปนิสัยของการสงเคราะห์เกื้อกูลเป็นพื้นฐาน ประกอบด้วย

^{๑๑} พิพัฒน์ ยอดพฤติการ กรุงเทพธุรกิจ, วันอังคารที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐.

๑. Corporate Philanthropy คือ การให้ หรือการบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ หรือแก่ผู้ที่ขาดแคลนกว่า ทั้งในรูปของวัตถุสิ่งของ เช่น การนำสิ่งของเครื่องใช้ไปแจกแก่ผู้ประสบภัย การทำบุญตามหลักศาสนา การให้โอกาสทางธุรกิจ การแบ่งปันตลาด หรือการให้อภัย ตลอดจนการให้ความรู้ คำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ เปรียบได้กับทาน

๒. Corporate Communication คือ การสื่อสารในสิ่งที่ เป็นคุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วย เหตุผล และความจริงใจ โดยไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด เช่น การให้ข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องครบถ้วนแก่ผู้บริโภค การไม่โฆษณาประชาสัมพันธ์คุณลักษณะของสินค้าเกินจริง หรือการไม่หลอกลวงมอมเมาประชาชน เปรียบได้กับปิยวาจา

๓. Community Volunteering คือ การเสียสละแรงงาน แรงใจ และเวลา เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น การเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือสังคมในโอกาสต่างๆ การระแวงระวังในการดำเนินงาน ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปโดยสมัครใจ เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปแบบหนึ่ง เปรียบได้กับ อุตตจริยา

๔. Equitable Treatment คือ การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี (Good Corporate Governance) ไม่ถือว่าองค์กรคนเป็นใหญ่ เอาใจใส่ในสุขทุกข์ของผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ และร่วมแก้ไขโดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งหมายถึง การมีส่วนร่วม (Participation) ขององค์กรในการดูแลสังคมอย่างสม่ำเสมอ เช่น การดูแลสิทธิประโยชน์ของผู้ถือหุ้นรายใหญ่รายย่อยอย่างเสมอภาค การบริการลูกค้าอย่างเสมอต้นเสมอปลาย โดยไม่เลือกว่าเป็นรายใหญ่หรือรายย่อย การทำหน้าที่ในการเสียภาษีอากรให้รัฐอย่างตรงไปตรงมา เปรียบได้กับสมานัตตตา ตัวแบบสังคหวัตถุ ๔ นี้ พิสูจน์ให้เห็นว่า สามารถนำมาอธิบายและพัฒนาเป็นวิธีการในการดำเนินกิจกรรมซีเอสอาร์ขององค์กร โดยไม่ได้มีความลำเอียงเลยแม้แต่น้อย

(ข) สังคหวัตถุ ๔ นำทิพย์ชโลมใจเด็ก^{๑๑}

สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การเอื้อเพื่อแบ่งปันของๆ คนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น) ปิยวาจา (การพูดด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน เว้นการเท็จ ส่อเสียดคำหยาบ เพื่อเจ้า) อุตตจริยา (การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น) สมานัตตตา (ประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย) นั้น ถือเป็นอีกหนึ่งหลักธรรมที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาแต่อดีต โดยเฉพาะการบริจาคทาน อย่างไรก็ตาม คงปฏิเสธไม่ได้ว่า สังคหวัตถุ ๔ ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ได้เลือนหายไปเป็นอันมาก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและการมาถึงของระบอบทุนนิยม แต่กระนั้นก็

^{๑๑} หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ ๑๕/๑๑/๒๐๐๕

<http://www.tamdee.net/main/simple/?t542.html>, (ออนไลน์), [๑ มีนาคม ๒๕๕๕].

ไม่ใช่เรื่องยาก หากครอบครัวจะปลูกฝังสังคหวัตถุ ๔ ลงในจิตใจเด็กเพื่อเรียกสิ่งดี ๆ ให้กลับคืนมา"เมื่อเอ่ยถึงทาน ทานก็คือการแบ่งปัน เราฝึกได้ตั้งแต่เล็ก ๆ เวลามีเพื่อนมา ก็แบ่งของเล่นเล่นด้วยกัน มีสัตว์เลี้ยงก็ให้อาหารสัตว์เลี้ยง พาลูกไปตักบาตร พาลูกไปคารวะผู้ใหญ่ แต่ก็ต้องสอนลูกว่าไม่ควรให้เงินตัวเองลำบาก เช่น ได้เงินวันละ ๑๐ บาท แต่ให้เพื่อนหมด ตัวเองอดอยาก นอกจากนั้นการสอนเรื่องทาน ยังช่วยให้พ่อแม่ฝึกเด็กเรื่องการบริหารเงินด้วย เช่น มีกระปุกออมสินให้ลูกนำเงินค่าขนมที่ได้มาเก็บออมไว้ส่วนหนึ่ง กินขนมเองส่วนหนึ่ง แบ่งให้ผู้อื่นบ้างในบางโอกาส"

นอกจากนั้น แรงงานก็เป็นทานอย่างหนึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นการให้ทานที่เป็นทรัพย์สินเงินทอง เด็กที่มีจิตอาสา ช่วยงานคุณครู หรืองานโรงเรียน ก็เป็นทานอย่างหนึ่งเช่นกัน ส่วนปิยวาจาหรือก็คือการพูดโดยใช้ถ้อยคำไพเราะนุ่มนวล หากพ่อแม่ทำอย่างนี้ให้ลูกเห็นตั้งแต่เล็กๆ ลูกก็จะมีพฤติกรรมเหมือนพ่อแม่ไปด้วย

(ค) การเป็นตัวแทนของครูด้านสังคหวัตถุ ๔

การพัฒนาเด็กให้มีพฤติกรรมตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ นั้นจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม โดยผ่านตัวแทนในการถ่ายทอดจากบิดา มารดา ครู บุคคลแวดล้อมเด็กที่มีส่วนทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในเรื่องการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ การพูดจาสุภาพ อ่อนหวาน การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และมีความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งล้วนเป็นการแสดงออกที่สำคัญตามหลักสังคหวัตถุ ๔ สถาบันการศึกษาก็เป็นอีกสถาบันหนึ่งที่เด็กมีความใกล้ชิดตรงมาจากครอบครัว จึงเป็นหน้าที่หลักของสถาบันการศึกษาที่จะต้องทำหน้าที่ในการถ่ายทอด คุณลักษณะดังกล่าวให้กับเด็กและเยาวชน โดยมีครูเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดพฤติกรรมดังกล่าวให้กับเด็ก โดยการเป็นตัวแทน ซึ่งการเป็นตัวแทนตามที่พ่อพระธรรม เกิดพิทักษ์ (๒๕๓๖) ได้ให้ความหมายไว้คือ สิ่งทีถือแบบอย่างเป็นบรรทัดฐานได้ เป็นแบบหรือตัวอย่างที่นำมาให้เห็นเพื่อเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบ และเพื่อเป็นแบบอย่างในการเลียนแบบ ตัวแบบมีหลายลักษณะ เช่น ตัวแบบที่มีชีวิตจริง ได้แก่ ตัวแบบที่มนุษย์เป็นผู้แสดงแบบ ตัวแบบรูปสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวแบบภาพยนตร์ ตัวแบบทางโทรทัศน์ เป็นต้น ดังนั้นการที่ครูแสดงพฤติกรรมที่ดีให้เด็กเห็นอยู่เสมอก็จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมนั้นและสามารถปฏิบัติตามได้ ครูจึงเป็นตัวแทนที่มีความสำคัญกับเด็ก

เช่นเดียวกับบิดามารดา ดังนั้นครูจะต้องมีหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ประจำใจ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก รวมถึงบิดาและมารดาด้วย^{๑๒}

(ง) สมาคมและมูลนิธิเพื่อการกุศล^{๑๓} การบำเพ็ญกุศลเพื่อสาธารณประโยชน์ กุศล แปลว่า บุญ ความดี ฉลาด สิ่งที่ดีกรรมดี ทุกศาสนาต่างสอนให้ศาสนิกชนบำเพ็ญกุศล คือ ทำบุญ ประกอบความดี หรือกรรมดี หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเน้นการบำเพ็ญกุศลเพื่อการสงเคราะห์ผู้อื่นและเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น หลักธรรมเรื่องทาน (การให้) และปริจาคะ (การเสียสละ) ทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมของพระราชาหรือผู้ปกครอง ก็มีหลักธรรมเรื่องทาน และปริจาคะสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และเป็นหลักธรรมของการสังคัมสงเคราะห์ที่มีเรื่องทาน คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันในสังคมไทยนับตั้งแต่โบราณกาล การบำเพ็ญกุศลเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะการให้ทานแก่คนยากจนผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน จึงเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญประการหนึ่งของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ และเป็นกิจวัตรประจำของคนไทยที่กลายมาเป็นประเพณี และเอกลักษณ์ที่สำคัญของคนไทยทั้งชาติด้วยอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ คนไทยจึงเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีเมตตา กรุณาต่อผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน และมีจิตใจใฝ่ในการบุญการกุศล หรือในการทำ ความดีและในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสาธารณะ จะเห็นได้ว่าเมื่อมีผู้ประสบภัยพิบัติ เช่นภัย จากไฟไหม้ น้ำท่วม จะมีประชาชนจำนวนมากบริจาคเงินและสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย เมื่อมีข่าวในหนังสือพิมพ์ว่ามีผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน เช่น มีครอบครัวที่ยากจนไม่มี อาหารจะกิน ไม่มีเสื้อผ้าจะใส่ หรือมีเด็กกำพร้าที่ถูกทอดทิ้งขาดผู้อุปการะ จะมีผู้ใจบุญและ องค์กรกุศลยื่นมือแห่งความเมตตาเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ทำให้ผู้ประสบภัยพิบัติและความทุกข์ยากเดือดร้อน ได้รับการสงเคราะห์ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ บุคคลที่มีใจกุศลที่ปรารถนาจะ ทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนในการ แก้ไขปัญหาสังคม และในการพัฒนาสังคม จึงร่วมกันจัดตั้งสมาคมและมูลนิธิเพื่อการกุศล

^{๑๒} สวานา พรพัฒน์กุล, อิทธิพลของตัวแบบที่มีต่อพัฒนาการ, กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๕.

^{๑๓} สมพร เทพสิทธิ, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ ๑๒, http://guru.sanook.com/enc_preview.php?id=2746&title, (ออนไลน์), [๑ มีนาคม ๒๕๕๕].

๔.๓ การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในอยู่ร่วมกับสังคม

การที่มาอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นต้องปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านทรงได้ให้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขคือ สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ข้อ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา โดยมีรายละเอียดแต่ละข้อ ดังนี้^๔

ประการที่ ๑ ทาน คือ การให้ เราจะเห็นว่าหลักธรรมหลายข้อของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะขึ้นต้นด้วย “ทาน” เพราะเราทุกคนล้วนมีกิเลส ซึ่งกิเลสตัวแรกที่มีมักจะเจอ คือ ความอยากได้ เมื่ออยากได้ก็เกิดความไม่อยากให้ ดังนั้น ทานจึงมักอยู่เป็นข้อเบื้องต้นในหลักธรรมต่างๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกัน ทานในที่นี้มี ๒ ประการ ก็คือ ทานที่ให้เป็นบุญ ได้แก่ การสร้างกุศล บำเพ็ญบุญทั้งหลาย เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น และทานที่ให้เป็นคุณ ได้แก่ การให้สิ่งของการให้ของขวัญ เป็นต้น ในเรื่องของบุญกุศล ถ้าเป็นการทอดกฐินถือเป็นการให้แบบ จาคะ แต่ถ้าความมุ่งหมายแบบสังคหวัตถุ ๔ มุ่งที่การให้แบบที่ ๒ คือให้เพื่อเป็นคุณ เพราะมนุษย์ส่วนใหญ่มีขนาดแคบ เมื่อเราไปช่วยเขา ก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันขึ้นมา

ประการที่ ๒ ปิยวาจา คือ การพูดวาจาที่ไพเราะ ฟังแล้วเกิดความชื่นใจ เบิกบานใจ เช่นเราศึกษาธรรมะได้ข้อคิดดีๆ ก็นำสิ่งเหล่านี้ไปบอกคนที่เรารัก คนที่เรารู้จัก เป็นต้น สิ่งที่เราจะพูดนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เป็นคำสุภาพ ไพเราะนึมนวล พูดออกไปแล้วเกิดประโยชน์ เวลาพูดก็ต้องพูดด้วยจิตที่มีเมตตา เช่นว่า ถ้าเราจะไปตักเตือนใคร เราก็เลือกคำอย่างดีไปบอกเขาไปบอกด้วยจิตที่เมตตาหวังดีต่อเขา เช่นเดียวกัน เมื่อเขามารบหรือตักเตือนเรา เราก็ต้องทบทวนว่าเขาอยากบอกอะไรกับเรา และหากเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่เราต้องปรับปรุงตัวให้ดีขึ้นเราก็ควรไปขอขอบคุณเขา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสไว้ว่า บุคคลที่มาแนะนำเราสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่เรา เมื่อเห็นเราผิดพลาด เรียกว่า “ผู้ซึ่งมทรพย์ให้” และสิ่งสุดท้ายที่ต้องพิจารณาในการพูดคือ ต้องเลือกเวลาในการพูด พูดให้ถูกกาลเทศะด้วย ถ้าจำเป็นต้องพูดในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม เช่น เวลาที่ผู้ฟังกำลังอารมณ์ไม่ดี หรือกำลังยุ่งนั้น เราก็ต้องเลือกคำให้ดีที่สุด

ประการที่ ๓ อตถจริยา คือ ทำตนให้เป็นประโยชน์ บางครั้งในการทำงานอาจขาดกำลังแต่ถ้าเราช่วยกันงานที่ว่ายากก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ถ้าเราร่วมมือกัน เพราะฉะนั้นครั้งนี้เป็น

^๔ สังคหวัตถุ ๔ : หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รายการ DMC ธรรมะมีเดีย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.dmc.tv/pages/top_of_week.html, [๑๘ กันยายน ๒๕๕๗].

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้เราเกิดรักความผูกพันของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม ในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์มี ๒ ประการ คือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนดี มีประโยชน์เสียก่อน และสร้างประโยชน์ให้คนอื่นรอบข้าง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสบุคคลไว้ ๓ ประเภท คือ

(๑) อตถจاریย คือ ผู้ที่สร้างประโยชน์ ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน บุคคลแบบนี้ยากขย่ง นำสรรเสริญ

(๒) โมฆะบุรุษ คือ บุรุษผู้ว่างเปล่า ไม่เอาอะไรเลย เลยๆ ไม่ทำทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

(๓) อนัตถัตถจاریย คือ ผู้ทำสิ่งไม่ใช่ประโยชน์ ถ้าเป็นเรื่องไม่ดี พวกนี้ชอบทำการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม เราต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่แล้งน้ำใจจึงจะเกิดความสุขได้ในสังคมนั้นๆ

ประการที่ ๔ สมานัตตตา คือ การวางตนให้พอดีในหน้าที่ของตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย คือ วางตนให้เหมาะสมว่าตอนนี้เราอยู่ในฐานะอะไร เช่น พ่อก็มีหน้าที่เลี้ยงดูลูก แม่ก็มีหน้าที่ดูแลบ้านดูแลครอบครัว ลูกเองก็มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน และเมื่อเราทำงาน ถ้ามีใครไม่ทำตามหน้าที่แล้ว ย่อมจะเกิดปัญหาเรื่องการก้าวข้ามหน้าที่กันตามมา จนอาจส่งผลให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตขึ้นได้ อย่างนี้เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้การวางตนให้เหมาะสม จะช่วยให้ไม่ต้องระวาระแวงในการทำหน้าที่ของตน ซึ่งจะส่งผลให้เราอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปลอดภัยและสบายใจ การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม มีหลักธรรมที่เป็นเครื่องประสานไม่ให้แตกแยกออกจากกัน สิ่งนั้นคือการสงเคราะห์ การเอื้อเพื่อเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ต่างฝ่ายต่างก็อิงอาศัยซึ่งกันและกัน อันหมายถึงความเสียสละของมวลสมาชิกของสังคมนั้นๆ ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้องสม่าเสมอ โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ ผู้มีสติปัญญา มีคุณธรรม จึงต้องมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเสียสละอย่างสูง เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งกันและกันให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรัก มีความสามัคคี จึงต้องมีคุณธรรมเป็นเครื่องประพடுத்தต่อกัน เรียกว่า วัตถุเครื่องสงเคราะห์กัน หรือสังคหวัตถุ ซึ่งแปลว่า ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจบุคคล เป็นเครื่องประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี

เพราะฉะนั้นการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้าง เป็นที่ยอมรับนับถือของทุกๆ คน และปรารถนาที่จะได้ยิน ได้ฟัง คำยกย่องสรรเสริญเกินขอบอกกว่าเสียงนินทาว่าร้าย พระพุทธองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำตัวให้เป็นที่รักของสังคมว่า ขั้นแรกให้ปรับที่ตัวเราเองก่อน คือต้องทำตัวให้เป็นคนน่ารักเสียก่อนโดยการ

ปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนนั้นประกอบด้วยหลัก ๔ ประการด้วยกัน ดังนี้^{๑๕}

๑. ทาน การให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือด้วยการให้สิ่งของ หรือให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอนด้วยน้ำใจไมตรี มีความโอบอ้อมอารี จะช่วยผูกใจคนไว้ได้ การทำทานจะไม่สูญเปล่า ผู้ที่ให้สิ่งที่ดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มนาปทายี ลกเต มนาป” แปลว่า ผู้ให้สิ่งที่น่าพอใจ ย่อมได้รับสิ่งที่น่าพอใจ^{๑๖} การให้ทานทำได้ ๒ วิธีด้วยกัน คือ

(๑) อามิสทาน คือ การให้สิ่งของแก่ญาติ เพื่อนสนิท มิตรสหายหรือผู้ที่ด้อยกว่า เป็นการให้ปัจจัย ๔ มีเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

(๒) ธรรมทาน หรือวิद्याทาน หมายถึง การให้ธรรม การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนให้รู้ดี รู้ชั่ว หรือการแนะนำให้รู้ศิลปวิทยาในการประกอบสัมมาชีพ^{๑๗}

ใน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานนั้นเป็นเลิศกว่าทานทั้งหลาย^{๑๘} อามิสทานช่วยค้ำจุนชีวิตทำให้เขามีที่พึ่งพาอาศัย แต่ธรรมทานช่วยให้เขาพึ่งตนเองได้ต่อไป เมื่อให้อามิสทานแล้วพึงให้ธรรมทานด้วย

๒. ปิยวาจา หรือ เปยวักขะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก พูดอย่างรักกัน วาจาเป็นที่รัก วาจาสุดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าววาจาสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานมีทางเสีย สมนิกร สมานสามัคคี จึงจะทำให้เกิดมิตรรักใคร่นับถือในสังคมนั้นๆ และที่สำคัญการพูดที่ดีจะต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนแต่ควรคำนึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญเพื่อการอยู่ร่วมกันมีความสุข^{๑๙}

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสเตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกันอันนำไปสู่การทะเลาะวิวาท^{๒๐} พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ ดังปรากฏใน อภยราชกุมารสูตร ดังนี้^{๒๑}

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗-๑๖๘.

^{๑๖} อ.จ.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๒.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๑.

^{๑๘} ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๗๓.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗.

^{๒๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๓๖/๒๗๖.

^{๒๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๖/๘๘.

ตลาคตรู้อาจที่ไม่จริง ไม่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคดไม่กล่าวคำนั้น

ตลาคตรู้อาจที่จริง ที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคดไม่กล่าวคำนั้น

ตลาคตรู้อาจที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคตรู้อาจที่จะกล่าวคำนั้น

ตลาคตรู้อาจที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคดไม่กล่าววาจานั้น

ตลาคตรู้อาจที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคตรู้อาจที่จะกล่าววาจานั้น ดังนั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีหลักการพูดไว้ดังนี้^{๒๒}

- (๑) ต้องเป็นคำจริง
- (๒) เป็นคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน นุ่มนวล
- (๓) พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์
- (๔) พูดแล้วเกิดการสามัคคี
- (๕) พูดด้วยจิตเมตตา
- (๖) พูดถูกกาลเทศะ คือถูกเวลาและสถานที่

จะเห็นได้ว่า การให้แต่เพียงอย่างเดียวนั้น ไม่สามารถที่จะทำให้เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปได้ จึงต้องรู้จักพูดจาปราศรัย ให้ไพเราะ นุ่มนวลน่าฟัง เมื่อได้ฟังแล้วเกิดกำลังใจที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกคนอยากทำความดีให้ยิ่งขึ้นไป ไม่พูดจาต่อเสียดอันก่อให้เกิดความแตกแยก พูดแต่คำที่จะก่อให้เกิดความสามัคคี เปรียบเสมือนน้ำทิพย์ชโลมใจ ประสานใจทุกๆ ดวงให้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเฉพาะในสังคมจึงมีความสำคัญมากที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีต่อกันได้ก็ด้วยการใช้วาจาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

๓. อุตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์แก่เขา หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนคน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม คือ

๓.๑ การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง การทำตนให้มีคุณค่าในสังคม ที่ตนอาศัยอยู่ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้

^{๒๒} ที.สี. (ไทย) ๕/๕/๔.

ความสามารถ มีคุณธรรม เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนาตลอดไป

๓.๒ การทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้ว ก็ต้องสร้างตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งเฉย มีน้ำใจไมตรีต่อกัน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลังความสามารถของตน

๔. สมานัตตตา คือ เอาตัวเข้าสมาน หมายถึง การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ตลอดถึงการวางตนเหมาะสมแก่ฐานะของตน ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม^{๒๓} มีอยู่ ๒ ประการ คือ

๑) วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่ตนอยู่ในสังคม หมายถึง เมื่อเราอยู่ในสังคมเราจะต้องรู้ซึ่งหน้าที่ของเรา ไม่ก้าวก่ายหน้าที่ของบุคคลอื่นหรือทำหน้าที่ของตนบกพร่องไป เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมในฐานะที่เป็นอยู่ และทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

๒) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม

ดังนั้น คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้ได้ เสมือนหนึ่งสลักเพชรรถ ถ้าหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจเหล่านี้ไม่มี บุคคลก็จะไม่เป็นที่น่าเคารพ รักใคร่ยกย่องนับถือ เราจะต้องคอยศึกษาและหมั่นเตือนสติตัวเองไว้ตลอดว่าในแต่ละฐานะ ที่เราเป็นอยู่นั้น มีหน้าที่อะไรบ้าง เมื่อรู้แล้วก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ นอกจากนี้เราก็ต้องทำตนให้เสมอต้นเสมอปลายด้วย คือ เคยวางตัวกับคนอื่นในทางที่ดีอย่างไร แม้ว่าเราจะได้ดิบได้ดีไปแล้ว ก็ต้องไม่ลืมตัวยังคงปฏิบัติตัวเหมือนเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง หรือว่าเมื่อเราเห็นคนอื่นเขาได้ดี ก็ต้องแสดงออกให้เขาเห็นว่าเรามีความยินดีกับเขาอย่างจริงใจ ไม่คิดกลั่นแกล้งใส่ร้ายป้ายสีเขา ถ้าทำได้อย่างนี้เราก็ย่อมจะเป็นที่รัก ที่พอใจของทุกคนรอบข้างเช่นหัตถกบดียุบาธกชาวเมืองอาฬวีผู้มีสังกัฏฐธรรมประจำใจ^{๒๔} ยกตัวอย่างในสังคมไทย เช่น

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑.

^{๒๔} อัง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๒๕/๒๖๗.

(ก) บทสารคดี "รวมใจ พลังไทย สามัคคี"(๑๕)ตอน"ความรักชาติและความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ด้วยสังคหวัตถุ ๔"^{๒๕}

การเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งความสามัคคี ปรองดอง มิตรี ความสุขร่มเย็นของคนในสังคม ไม่ใช่สิ่งที่ส่งมาจากท้องฟ้าหรือมาจากสายฝน แต่เป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมนั้น ๆ ต้องมีส่วนร่วม ทั้งร่วมทำให้เกิด รักษาให้ดำรงอยู่ ปกป้องไม่ให้ถูกทำลายลงจากผู้ไม่หวังดี และยังคงอดทน และเสียดสีให้แก่สังคมด้วย หากสังคมใดมีแต่บุคคลที่มุ่งหวังแต่ประโยชน์ส่วนตน กลุ่มตน คิดแต่จะต้องได้เปรียบผู้อื่น ต้องเป็นผู้ชนะโดยทุกวิถีทางอย่างไร้ประณีต สังคมนั้นก็คงต้องเผชิญกับความทุกข์ ความอยุติธรรม ขาดความเสมอภาค ความร่มเย็นเป็นสุข ขาดซึ่งไมตรี น้ำใจ การแบ่งปัน สังคมนั้นย่อมจะมีแต่ความแตกแยก ร้าวราน ทุกข์ทรมาน และสูญสลายไปในที่สุด แล้วจะทำอย่างไร วิธีใด ที่จะนำมาซึ่งความสงบสุข สมานฉันท์ ปรองดอง อะไรเล่าที่จะช่วยผลักดันให้คนในสังคมนั้นร่วมกันคนละไม้คนละมือสร้างสังคมให้เจริญรุดหน้า แข็งแรง เป็นสุขได้อีกครั้ง ความดำรงอยู่ของชาติก็ไม่แตกต่างกัน เป็นเพียงสังคมที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จากการรวมตัวกันของสังคมเล็กๆ จากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด มาเป็นประเทศชาติ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความมุ่งหวังต่อความสงบสุขของบ้านเมือง ต้องเริ่มต้นจากสังคมใกล้ตัว หรืออีกนัยหนึ่ง แรงขับเคลื่อนในการสร้างสังคมที่เป็นสุข หรือสังคมแห่งความสามัคคี มิตรไมตรี ต้องเริ่มจากตัวเรา เป็นอันดับแรก

ในศาสนาพุทธมีหลักธรรมหนึ่ง ที่ช่วยในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม หลักธรรมนั้นคือ สังคหวัตถุ ๔ โดยคำว่า สังคหวัตถุ แปลว่า วิธีสงเคราะห์ อันหมายถึง วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่น ให้เกิดความรักใคร่ นับถือ เป็นวิธีที่เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุข ด้วยความรักและผูกพันอย่างดี มี ๔ ประการคือ

๑. ทาน คือการให้ การเสียดสี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเกื้อกูลกัน การให้ทานเป็นการขจัดกิเลส ขจัดความโลภ ลดความร้อนรนอันเกิดจากการอยาก ได้ อยากมีไม่สิ้นสุดแปลเปลี่ยนเป็นการให้ รู้จักให้ รู้จักการสงเคราะห์ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวน้ำใจ (โดยตัวเราไม่เดือดร้อนให้โดยเต็มใจ ให้โดยหวังอนุเคราะห์ และให้โดยหวังให้เขา

^{๒๕} บทสารคดี "รวมใจ พลังไทย สามัคคี" (๑๕) ตอน "ความรักชาติและความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ด้วยสังคหวัตถุ ๔" http://region4.prd.go.th/ewt_news.php?nid=9262&filename=index, (ออนไลน์), [๑ มีนาคม ๒๕๕๕].

พันทุกซ์) ผู้ได้รับก็เกิดความพึงพอใจ เกิดความรัก เกิดไมตรี โดยการให้ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะถึงทรัพย์สิน แต่อาจเป็นการให้ทาน เป็นความรู้ ให้ไมตรี ให้น้ำใจ ให้กำลังใจแก่กัน

๒. ปิยวาจา คือการพูดด้วยคำพูดสุภาพ อ่อนหวาน ดิชมอย่างถูกกาลเทศะ เหมาะแก่บุคคล ซึ่งเป็นการใช้คำพูดด้วยถ้อยคำอันเป็นที่รัก เป็นความจริง มีประโยชน์ ผู้ที่ได้รับฟังเกิดความพึงพอใจ คำพูดนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญ สามารถสร้างมิตร หรือศัตรู สร้างความสำเร็จหรือล้มเหลว คำพูดเป็นการกระทำของบุคคล ที่สื่อถึงตัวตนที่แท้จริงของเขา คำพูดที่เอ่ยออกมานั้น ต้องคิดก่อนจึงพูด อันหมายถึง ความเป็นผู้มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เลยทีเดียว

๓. อตถจริยา คือการทำตัวให้มีประโยชน์ เป็นที่ฟังของบุคคลอื่นได้ นอกจากทำตนให้เป็นประโยชน์แล้ว ยังสอนให้ทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ด้วย หลักธรรมข้อนี้ มุ่งให้บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีคุณค่า

๔. สมนัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย เป็นการวางตนให้เหมาะสมกับฐานะในสังคม และปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อบุคคลอื่น ให้ความเสมอภาค และการไม่เอาัดเอาเปรียบ การมองบุคคลอื่นด้วยหัวใจแห่งความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน ทั้งนี้รวมถึง การร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ปัญหาในสังคม และเข้าร่วมแก้ไขปัญหานั้น เป็นการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนในสังคมที่ตนอยู่

หลักธรรม ๔ ประการนี้ เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้ปรารถนาซึ่งความสุขร่มเย็น ย่อมต้องเริ่มจากตัวเองสู่คนใกล้ชิด คนในครอบครัว เมื่อสังคมเล็กหรือครอบครัวมีความสุข รู้หน้าที่รู้ฐานะของตน พุจฉาไพบราจะเหมาะสมควร เกี่ยวข้องกันโดยเกื้อกูล มุ่งประโยชน์สุขร่วมกัน รู้จักการให้อภัย เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ สังคมย่อมเกิดสุขด้วยตัวของมันเองแล้วแผ่ขยายออกสู่สังคมใหญ่ เป็นสังคมของคนร่วมชาติ เมื่อคนในประเทศมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เห็นผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ ประเทศนั้นย่อมเกิดความสงบสุข เกิดความสามัคคีไม่เสื่อมคลาย อย่าได้คิดหวังความปรองดอง เรียกร้องความสามัคคีเป็นปีกแผ่นจากสิ่งใด หากไม่เริ่มต้นจากตัวคุณเอง

(ข) หลักธรรมสังคหวัดคู่กับการอยู่ร่วมกัน

จากสภาพปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในปัจจุบัน ทำให้ต้องคิดพิจารณาวิธีการอย่างระมัดระวังในการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคม ธรรมะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราใช้ชีวิตอย่างสงบสุขและราบรื่นท่ามกลางความยากลำบาก หลักธรรม สังคหวัดคู่ซึ่งมีหลักคำสอนสี่เป็นธรรมยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ดังนี้

๑. ทาน การให้ทาน ความเมตตา ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้ทานไม่ใช่แค่หมายถึงการให้ทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การถ่ายทอดปัญญาความรู้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

๒. ปิยวาจา การพูดอย่างสุภาพ มีวาจาที่ไพเราะ รวมไปถึงการพูดให้กำลังใจผู้อื่น นี่คือหลักในการสร้างมิตรและบริวาร

๓. อุตถะจริยา การทำความดี การประพฤติปฏิบัติดี สนับสนุนแต่สิ่งดีๆ ความดีทั้งการทำงาน รวมไปถึงการกระทำในชีวิตประจำวัน

๔. สมานัตตา สร้างกำลังใจในการทำดีต่อสังคมและประเทศชาติ^{๒๖}

ดังนั้น สังคหัตถ์ ๔ คือ หลักธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ซึ่งได้แก่ ทาน คือ การให้ทานทำให้เป็นบุญ และทานทำให้เป็นคุณ ปิยวาจา คือการพูดวาจาที่ไพเราะฟังแล้วเกิดความชื่นใจ อุตถะจริยา คือทำตนให้เป็นประโยชน์ แก่ผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม สมานัตตตา คือวางตนให้เหมาะสมว่าตอนนี้เราอยู่ในฐานะใด หลักธรรม ๔ ประการนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้คนในสังคมให้อยู่กันอย่างสันติสืบต่อไป

๔.๔ สรุป

สรุปได้ว่าการศึกษา ๓ ประการ คือ (๑) การดำรงชีวิต (๒) การประกอบอาชีพ (๓) การอยู่ร่วมกันในสังคม ดังที่หัตถกอุบาสาสถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีที่ดำรงชีวิตด้วยหลักธรรมสังคหัตถ์ ๔ แม้แต่การประกอบอาชีพก็มีความเกี่ยวเนื่อง สงเคราะห์แก่คนที่ยากจนกว่าตน ทำให้เกิดความสุขเมื่อต้องอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม และเป็นการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาไปด้วย จนได้รับคำสรรเสริญยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นบุคคลที่เลิศกว่าอุบาสาส และทรงสถาปนา หัตถกอุบาสาสไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าพวกอุบาสาสผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหัตถ์ ๔

^{๒๖}วิริยบุตท ทับเงิน, เกร็ดความรู้ สังคหัตถ์ ๔, แหล่งที่มา :

http://www.human.nu.ac.th/echos_de_phitsanulok/2552/Sangaha_TH.html, (ออนไลน์), [๑ มีนาคม ๒๕๕๕].

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาหลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ในพระสูตรตันปิฎกมี
วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาประวัติหัตถกคหบดีในพระสูตรตันปิฎก
หลัก (๒) เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ในพระสูตรตันปิฎก และ (๓) เพื่อ
ศึกษาแนวทางการนำหลักสังคหวัตถุของหัตถกคหบดีมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถสรุป
ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ มีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ประวัติหัตถกคหบดีในพระสูตรตันปิฎก พบว่า หัตถกอาพวกอุบาสก เป็น
พระโอรสของพระเจ้าอาพวกะ กรุงอาพวี แคว้นอาพวี วันหนึ่งพระเจ้ากรุงอาพวี ประพาสาปาล่า
เนื้อได้ตัวหนึ่งตัดเป็น ๒ ท่อน ทรงหอบกลับมา แะประทับนั่งโคนต้นไทร เมื่อหายเหนื่อยจะ
เสด็จออกจากต้นไทรแต่ถูกอาพวกยักษ์ที่สิงต้นไทรจับไว้จะกินเป็นอาหาร พระองค์จึงตรัสว่า
"เราจักส่งถาดอาหารพร้อมกับคนๆ หนึ่งคนทุกวัน" ยักษ์จึงปล่อยตัวมา พระองค์ก็ส่งคนมาให้
ยักษ์กินทุกวัน จนหมดคนในเรือนจำ คนแก่เด็ก หญิงมีครรภ์ ถ้าหนีไปเมืองอื่นไม่ทันก็ถูกส่งให้
ยักษ์กินหมด ต่อมาวันหนึ่ง หัตถกอาพวกกุมารประสูติ พระพุทธเจ้าตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็น
อุปนิสัยแห่งมรรตผล ๓ ของอาพวกกุมารจึงทรงปลดอดพระองค์เสด็จไปประทับนั่งบนบัลลังก์
ของอาพวกยักษ์ อาพวกยักษ์โกรธมาก รบกับพระพุทธเจ้าตลอดคืนก็ไม่สามารถเอาชนะได้ จึง
ถามปัญหา ๘ ข้อ พระพุทธเจ้าทรงแก้ได้หมด พอจบเทศนาปัญหา อาพวกยักษ์บรรลुโศคาปิตติ
ผล รุ่งขึ้นพระเจ้ากรุงอาพวี เมื่อไม่ได้คนอื่นไปให้ยักษ์กิน จึงตรัสว่า "เมื่อมีชีวิตอยู่จักได้ลูกอีก
ฉะนั้น จงส่งอาพวกกุมารลูกเราไปพร้อมกับถาดอาหารเถิด" เมื่อพระเทวีมารดาของกุมารรู้ก็ทรง
กั้นแสงคร่ำครวญอาพวกยักษ์เมื่อได้เป็น พระอริยบุคคลแล้ว ก็ละอายนั่งก้มหน้า
พระพุทธเจ้าตรัสว่า "อาพวกะ ท่านจงอุ้มเด็กใส่มือเรา" อาพวกยักษ์จึงรับเด็กจากมือราชบุรุษวาง
ลงในพระหัตถ์ของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงรับและส่งให้อาพวกยักษ์ส่งให้ราชบุรุษอีกที
หนึ่ง เพราะพระกุมารจากมือหนึ่งไปสู่มือหนึ่ง จึงได้รับพระนามว่า "หัตถกอาพวก" เมื่อราชบุรุษ
นำพระกุมารกลับมาและกราบทูลให้พระเจ้ากรุงอาพวีทรงทราบ พระพุทธเจ้าก็ทรงให้อาพวก
ยักษ์ถือบาตรจีวรเสด็จมายังพระนครอาพวีอาพวกยักษ์ไม่กล้าเข้าพระนคร กลัวถูกทำร้ายเพราะ
ตนกินพ่อแม่ลูกเมียของชาวพระนครเสียมาก จึงพักอยู่แนวป่าไม่ไกลจากพระนคร พระเจ้ากรุง

อาฬวีทรงพาชาวพระนครออกไปรับเสด็จ ได้รับฟังพระธรรมเทศนาจบ คนทั้งหมดได้ตั้งมรสอมฤตธรรมเมื่อหัตถกอาฬวกุมาร เจริญวัยแล้ว ได้ฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้าก็ได้บรรลุนานาคามีผล มีอุบาสกผู้เป็นอริยสาวก ๕๐๐ คนเป็นบริวาร ไปเฝ้าพระศาสดาพระพุทธเจ้าตรัสถามว่า "เรามีบริวารมากสงเคราะห์กันอย่างไร" หัตถกอาฬวกุมารทูลตอบว่า "สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา จึงยึดใจคนไว้ได้" หัตถกอาฬวกุมารได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะ ผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔

๕.๑.๒ หลักสังคหวัตถุที่หัตถกคบคิดนำไปใช้ในพระสูตรต้นตปิฎก พบว่าหลักธรรมที่ หัตถกคบคิดได้ถือเป็นหลักธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิต คือ หลักสังคหวัตถุ ๔ ประกอบด้วย (๑) ทาน (๒) ปิยวาจา (๓) อตถจริยา และ (๔) สมานัตตตา ส่วนหลักธรรมที่เกี่ยวพันต่อหลักสังคหวัตถุ คือ หลักพรหมวิหาร ๔ และ หลักธรรมอิทธิบาท ๔ หัตถกคบคิดอุบาสก ผู้ซึ่งประกอบคุณงามความดีและดำเนินตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ประการ และหลักธรรมอีก ๗ ประการ (๑) เป็นผู้มีศรัทธา (๒) เป็นผู้มีสติ (๓) เป็นผู้มียุติ (๔) เป็นผู้มียุติ (๕) เป็นผู้มียุติ (๖) เป็นผู้มียุติ และ (๗) เป็นผู้มียุติ จึงเป็นที่ยอมรับของอุบาสกอุบาสิกาเป็นอย่างมาก และเป็นปลายของชีวิตท่านก็ได้ดำเนินตามหลักธรรมอย่างต่อเนื่อง

๕.๑.๓ แนวทางการนำหลักสังคหวัตถุที่หัตถกคบคิดมาใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า มีอยู่ ๓ แนวทาง คือ (๑) การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในการดำรงชีวิต (๒) การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในประกอบอาชีพ (๓) การนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในอยู่ร่วมกับสังคม ดังที่หัตถกอุบาสกถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีที่ดำรงชีวิตด้วยหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ แม้แต่การประกอบอาชีพก็มีความเกื้อกูล สงเคราะห์แก่คนที่ยากจนกว่าตน ทำให้เกิดความสุขเมื่อต้องอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม และเป็นการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาไปด้วย จนได้รับคำสรรเสริญยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นบุคคลที่เลิศกว่าอุบาสก และทรงสถาปนา หัตถกอาฬวกุมารไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าอุบาสกผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าหากเราได้ศึกษาเรื่องนี้ตั้งแต่แรกและจนจบ จะทำให้เรามีแง่คิดในเชิงของหลักธรรม คติธรรมประจำใจ ทำให้ทราบถึงแนวทางปฏิบัติที่จะดำรงชีวิตของตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขได้อย่างไร และที่สำคัญตนเองผู้ปฏิบัติก็ยังประสบกับความสำเร็จได้ทั้ง

ทางโลก และทางธรรมควบคู่กันไป ดังที่หัตถกคหบดีที่นำเอาหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จนเป็นที่รักของอุบาสก - อุบาสิกา และบุคคลอื่นๆ ทั้งหลาย และเมื่อท่านล่วงลับไปท่านก็ไปเกิดในสถานที่ดีสุพรหมโลก

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาหลักสังคหวัตถุของหัตถกคหบดีในพระสุตตันตปิฎก ผู้วิจัยพบว่ายังมีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๑. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบของอุบาสกท่านอื่นๆ ที่เป็นแบบอย่างที่ดี และสามารถนำมาประยุกต์วิธีการเหล่านั้นได้ในปัจจุบัน
๒. ควรศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบและวิธีการของอุบาสก อุบาสิกา ผู้แสดงธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลกับอุบาสก อุบาสิกาในสมัยปัจจุบัน
๓. ควรมีการศึกษาการดำเนินชีวิตของอุบาสก อุบาสิกาในสังคมไทย ที่ได้จากการปฏิบัติธรรมตามหลักสังคหวัตถุธรรมมีผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันอย่างไรบ้าง
๔. ควรมีการศึกษาถึงอุบาสก - อุบาสิกาในด้านของหลักธรรมอื่นที่ท่านนำมาใช้และเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ รวมถึงการศึกษาวิธีการบรรลุดุธรรมของท่าน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย - บาลี :

ก. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ. ๒๕๐๐.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

จำเนียร ทรงฤกษ์, ชีวประวัติพุทธสาวก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิฑูรย์, ๒๕๑๔.

_____. ชีวประวัติพุทธอุบาสก ในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

ชนิด อยู่โพธิ์. อานิสงส์ไตรสรณคมน์. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, ๒๕๒๕.

ธรรมจักร. สาวกของพระพุทธองค์ ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : เฉลิมชัยการพิมพ์,

๒๕๑๔.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ที่

โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๓๘.

บรรจบ บรรณรุจิ. พุทธสาวิกาครั้งพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระครูถวิลธรรมวิวัฒน์. (สมาน พรหมอยู่ กลุขานมโม). เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

พระครูสิริสาครธรรม. (จ้านง คุณนงโค). อุบาสกอุบาสิกาที่สมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์สติธรรม, ๒๕๔๕.

พระญาณวโรดม. ศาสนาต่างๆ. สภาการศึกษาามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา
แห่งประเทศไทย : โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระเทพเวที. (ประยูร ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระเทพวิสุทธิญาณ. (อุบล นนทโก ป.ธ.๕). ประวัติอนุพุทธสังเขป ๕๕. กรุงเทพมหานคร:
วัดบวรนิเวศวิหาร, ๒๕๓๘.

พระเทพดิลก, (ระแบบ ฐิตญาโณ). ธรรมปริทรรศน์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มหาม
กุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต). ชีวิตที่สมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๒.

_____. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๓.

พระธรรมนิเทศ, (ระแบบ ฐิตญาโณ). ธรรมปริทรรศน์ ๒. มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต). ธรรมนุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :
อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

พระมหาบุญทัน อานนโท(พาหา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เวสสันดรชาดกศึกษาเฉพาะทาน
บารมี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณาจารย์. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่
ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

- พระมหากวีล เดชะคำ. “อุบาสกในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต** คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- จุฑาทิพย์ แก้วมณี. “การสร้างชุดการสอนหลักธรรม เรื่อง สังคหวัตถุ ๔” **งานนิพนธ์หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖.
- เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- สุนทรีย์ สุริยะรังษี. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของกฤหัสถ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาสูได้รับเอตทัคคะ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พงศ์พันธ์ จันทรวราทิตย์. “บทบาทของเศรษฐีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.
- รังษี สุทนต์. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- วนิดา ฉายาสุนทร. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระนางสามาวดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ไพโรจน์ สุทธิปมมงคล. “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘).
- พวงเพชร วัชรอยู่. “แรงจูงใจในการทำงาน”, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗.
- อรศิริ เกตุศรีพงษ์. “สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”. กรุงเทพมหานคร, มปป.

(๓) สื่อออนไลน์ :

พระมหาสมชาย มหาวิโร, สังคมแห่งการตื่นรู้ สังกศหวัดดู ๔ หลักธรรมแห่งการแบ่งปัน,

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/371223>,

๑ กรกฎาคม ๒๕๕๓.

บทสารคดี "รวมใจ พลังไทย สามัคคี" (๓๕) ตอน "ความรักชาติและความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้

ด้วยสังศหวัดดู ๔. http://region4.prd.go.th/ewt_news.php?nid=9262&filename=index,

(ออนไลน์), ๑ มีนาคม ๒๕๕๕.

ประวัติพระมหาวิเชียร วชิรเมธี. <http://www.watkoh.com/forum/index.php?topic=1622.0>,

(ออนไลน์), ๒๐ มกราคม ๒๕๕๕.

ประวัตินางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร. <http://www.watkoh.com/forum/index.php?topic=1623.0>,

(ออนไลน์), ๒๑ มกราคม ๒๕๕๕.

วิรุทธ ทับเงิน. http://www.human.nu.ac.th/echos_de_phitsanulok/2552/Sangaha_TH.html,

(ออนไลน์), ๑ มีนาคม ๒๕๕๕.

สมพร เทพสิทธิ์า. http://guru.sanook.com/enc_preview.php?id=2746&title. (ออนไลน์),

๑ มีนาคม ๒๕๕๕.

สังศหวัดดู ๔ : หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รายการ DMC ธรรมะมีเดีย. [ออนไลน์],

แหล่งที่มา : http://www.dmc.tv/pages/top_of_week/.html, กันยายน

๒๕๕๓.

ศุเทพ สวีรางกูร. การให้ทานทำบุญของคนไทย. <http://www.mbu.ac.th/pd>. ๓ มกราคม

๒๕๕๕.

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. <http://www.tamdee.net/main/simple/?t542.html>,

(ออนไลน์), ๑ มีนาคม ๒๕๕๕.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระครูบุญญसार โสภิต (เหล็กอยู่)
- วัน/เดือน/ปีเกิด : ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๓
- ภูมิลำเนา : ๑๗ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
จังหวัดนครราชสีมา
- ประวัติการศึกษา : พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๕๖
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
นครราชสีมา นครธรรมเอก สำนักเรียนคณะจังหวัด
นครราชสีมา
- ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน : เจ้าคณะตำบลท่าช้าง / เจ้าอาวาสวัดส้ม ตำบลท่าช้าง
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดส้ม เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๒๓๐
โทรศัพท์ ๐๔๔-๓๒๑๔๕๖, ๐๘๑-๗๓๐๕๓๖๓